

ΒΥΡΩΝΙ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΑΠΑΞ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΤΟΜΟΣ Β΄.

ΜΑΙΟΣ 1876.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 17.

ΛΟΓΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ ΕΝ ΤΩ ΦΙΛΟΔ. ΣΥΛΛΟΓΩ

ΒΥΡΩΝΙ

τελοῦντι τὴν ἐπέτειον ἐθνικὴν ἐορτὴν

τῆς 25 Μαρτίου

ἔπο

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΙΞΥΡΛΗ.

Κύριοι!

Προσαγορεύσατε εὐσεβάστως τὴν ἡμέραν,
ἥτις ἀνατέλλει αὔριον κεκοσμημένη δι' ἀμα-
ράντων δαφνῶν, δι' ὧν τὴν ἔστεφεν ἀποθεω-

θεῖσα τριάς, μαρτυρίων, ἡρωϊσμοῦ καὶ νίκης!
Προσαγορεύσατε τὴν ἑαρινὴν παρθένον, εἰς τῆς
ὁποίας τὰ ὄμματα ἀπήστραψαν οἱ οὐρανοί,
εἰς τὸ μεδίαμα προσημάνθη ἡ αἴγλη τῆς
ἀνθρωπότητος καὶ εἰς τὸ μέτωπον τὸ αἰ-
μοβαφές διαλάμπει ἡ ζωὴ τῆς ἡμετέρας
πατρίδος! Προσαγορεύσατε τὴν ἡμέραν δι'
ἧς ἐδιδάχθη ὁ κόσμος εἰς ποῖον οὐρανόμηκες
σημῖον ἀφικνεῖται ἡ φιλοπατρία τὴν ἡμέραν
ἥτις ἀπεκρίθη εἰς τὸν θούριον Ῥήγα καὶ
ἐπραγματοποίησε τὸ ἀκαλλίτερον μιᾶς ὥρας
ἐλεύθερον ζωὴ...»! τὴν ἡμέραν δι' ἧς τε-
τρακόσια ἔτη δουλείας ἐξηφανίσθησαν, ἀνέ-
ζησαν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ ἀντήχησε

δι' ὅλου τοῦ κόσμου ζῶν τὸ νεκρὸν ὄνομα τῆς ἡμετέρας πατρίδος.

Τῷ ὄντι, κύριοι, πρὸ πενήντα καὶ πέντε περίπου ἐνιαυτῶν διατρέχων τις τὴν ἡμετέραν πατρίδα ἤθελε διακρίνει ἐρείπια μόνον, ἐφ' ὧν ἤρεμα ἐκυμάτιζεν ἡ σημαία τοῦ ζυγοῦ καὶ τῆς βαρβαρότητος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ σήματα τῆς ἀρχαίας Εὐκλείας. Τὸ στάδιον τῆς φιλοσοφίας, τῶν τεχνῶν, καὶ τῶν αἰσθημάτων, ἦτο ἔρημον ἀθλητῶν, ἐπὶ δὲ τῶν τάφων τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Πλάτωνος ἐπάτει ἀγέρωχος ὁ Μουσουλιμάνος ἐξελέγων ἐνώπιον πάσης καρδίας τὴν ἀγνωμοσύνην τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Παρίστα ἡ Ἑλλάς μεγαλοπρεπῆ τάφον ἀρχαίου μεγαλείου. Ἐπὶ τοῦ τάφου τούτου περιηγῆται κάποτε ἐτέλου μνημόσυνα καὶ ἔχον ὄγκρον θαυμάζοντες τὴν ἐναποληθείσαν μεγαλοπρέπειαν τῆς φύσεως, αἱ δὲ εὐγενεῖς λῦραι τοῦ Βύρωνος τοῦ Casimir Delavigne καὶ τοῦ Chateaubriand ἐψάλλον τὰ περιπαθῆ καὶ ἀνέφικτα ἐλεγεία των. Ὁ Ἑλληνισμὸς θεωρεῖτο ὑπὸ πάντων σχεδὸν κατάλληλον μόνον θέμα πρὸς διάπτυξιν αἰσθημάτων σκληρᾶς τῆς τύχης μεταβολῆς, ἡ δὲ ἐλευθερία τῶν τέκνων τοῦ Θρασυβούλου χίμαιρα ἐνομιζέτο, πρόσφορος νὰ ρίπιση ποιητικὴν φαντασίαν μόνον· πλὴν ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι τινὲς, οἵτινες τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἐθεώρουν ὡς τὴν ἀνάστασιν τῶν τεθαμμένων θνητῶν, τῶν ὁποίων θαυμάζοντες τὸ μεγαλεῖον ἐπιθυμοῦν νὰ τὸ θαυμάζουν ἐπὶ τοῦ τάφου των μόνον. Ἡπατημένως ὁ μὸς ἐθεωρήθη, ὅτι τὸ τελευταῖον ψυχροράγημα τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρξε καὶ ἐκεῖνο τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ ἑλληνισμὸς δὲν εἶχε ταφεῖ· τὸ φῶς τῆς ἀγίας Σοφίας, ὅπερ ἀπολέσθη μετὰ τῆς ζωῆς τοῦ Παλαιολόγου διεδόθη εἰς τὰς καρδίας ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ἦναπτεν εἰς τὸ Σούλι καὶ εἰς τὴν Μάνη, τὸ ἔφερον οἱ ὀρεσίβιοι ἀρματωλοὶ

καὶ κλέπται. Τὸ φῶς τοῦτο τὸ ἐξωγόνου ἐναντίον τῶν παγετωδῶν τῆς δουλείας πνευμάτων αἱ ἡρωϊκαὶ τῶν πατέρων ἀναμνήσεις, ἡ γλῶσσα καὶ ὁ σταυρός. Τὸ φῶς τοῦτο ἐξῆλθε τῶν καρδιῶν καὶ ἀνέλαμψε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς αὔριον.

Κληθεῖς ὑπὸ τῆς ψήφου τῶν ἐμῶν συναδέλφων ἵνα τὴν λάμψιν ταύτην ὑμνολογήσω ὑπήκουσα τῇ εὐγενεστάτῃ ταύτῃ προσκλήσει καὶ ἀνῆλθον βῆμα, ὅπερ πολλοὶ σοφοὶ καὶ εὐγλωτοὶ ῥήτορες κατὰ παρομοίαν ἡμετέραν ἀνῆλθον, θαρρῶν πρῶτον τῇ ἡμετέρᾳ ἐπισεικείᾳ καὶ δεύτερον διότι ἐθεώρησα ὅτι τοῦ σκοποῦ μου θὰ ἐτύγγανον, ὑμνολογία δηλαδὴ ἀρκούσα θὰ ἦτο ἀπλῆ παράστασις καὶ ἀπεικόνισις. Τὰ μεγάλα ἔργα ἀπαιτοῦν μεγάλους τοὺς ὑμνητὰς, ἵνα αἶνος τονισθῆ ἰσάξιος πρὸς τὸν ὄγκον των, πλὴν καὶ ἡ ἱστορία τῶν μεγάλων ἔργων εἶναι ἀρκούσα πρὸς τοῦτο, καὶ ὁ μνήμων ὑμνολόγος εἶναι.

Ἐλθετε λοιπὸν νὰ ἀναλογισθῶμεν διὰ τῆς φαντασίας πῶς ἔλαμψε τὸ φῶς ἐκεῖνο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς αὔριον, νὰ εὐρεθῶμεν ἐν μέσῳ τῶν ἡμετέρων πατέρων νὰ ἴδωμεν πῶς ἴσταντο πρὸ τοῦ θανάτου καὶ νὰ αἰσθανθῶμεν τοὺς παλμοὺς, οὓς ἐνεποίησεν ἡ ἀνύψωσις τῆς κυανοχρόου σημαίας μετὰ τετρακόσια ἔτη, ἐν ᾗ ἐναγκαλιζόνται ἀδελφαὶ ἡ θρησκεία καὶ ἡ πατρίς. Νὰ ἴδωμεν καὶ ἡμεῖς τὰς σιὰς τῶν ἡμετέρων προπατόρων νὰ συμμερισθῶμεν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ν' ἀντηγήσῃ καὶ εἰς τὰ ὄτα ἡμῶν τὸ «ἐλευθερία ἢ θάνατος». νὰ ἴδωμεν τὸν σοφὸν ἥρωα Γερμανὸν ἀπόστολον τοῦ Θεοῦ ἀπόστολον καὶ τῆς πατρίδος. Ἀναπόσπαστον ἀληθῶς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς αὔριον καὶ αἰετοπερὶ ἀξίον ἀναμνήσεως καὶ ὑμνολογίας εἶναι ἡ ἀλήθεια τῆς καταπληκτικῆς καὶ προαιωνίου ἐνότητος ἐν Ἑλλάδι τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐθνότητος. Τὸ παράδειγμα τοῦ καρτερικωτέρου μαρτυρίου ἔδωκαν ὁ Γρηγόριος καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, διὰ

δὲ τοῦ Διάκου καὶ τοῦ Παππαφλέσα ἡ Ἀλαμάννα καὶ τὸ Μανιάκι ἀντιμετώπισαν τὰς θερμοπύλας. Προχθὲς δὲ κατέπληξεν ἡ ἡ γέννησις καὶ νέου ἐφραμίλλου τούτων, τοῦ Γαβριὴλ τοῦ Ἀραδίου. Συνητηθήσαν ἀληθῶς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς αὔριον δύο εὐαγγελισμοί, πλὴν ὁ πρῶτος ἐδημιούργησε βεβαίως καὶ οἶωνε συνεξελέκυσεν τὸν δεύτερον. Προαιωνίσθη κατὰ τὸν πρῶτον ὁ ἥλιος, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐνώσῃ νὰ ρύπισῃ καὶ νὰ ἐξῆρξῃ τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας καὶ νὰ φωτίσῃ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς αὔριον τὴν ὁδὸν τοῦ μαρτυρίου.

Ἡ ἱστορία τῷ ὄντι τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἶναι καὶ ἐποποιία. Τοιαῦτα εἶναι τὰ γεγονότα τοιοῦτοι εἶναι οἱ μαχηταί. Διαβλέπει τις ἐν ταῖς σελίσιν ἐκεῖνης γεγονότα μυθολογικά· πλὴν φαίνονται μυθολογικά διότι ἐξ ἡμῶν σήμερον δὲν δύναται τις νὰ ἐνοήσῃ τὸ ὕψος τοῦ αἰσθήματος, εἰς ὃ ἐκείνοι ἀνῆλθον· διαβλέπει τις ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ Μεσολογγίου, ὅ,τι ἡρωϊκώτερον καὶ συμπαθέστερον δύναται νὰ πλάσῃ ἢ φαντασία· τὸ αἶσθημα εἶχεν ἀνυψῶσαι εἰς ὑπεράνθρωπα τῷ ὄντι ὄντα τοὺς μαχητὰς· ἡ δὲ φλόξ τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς φιλοπατρίας, ἣτις ἤρθη ἐκεῖθεν ἀποθαμβώσασα τὴν Εὐρώπην θὰ ἦναι ἐν τῶν ἀγλαϊσμάτων τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου· ἐν τῇ ὄψει τῆς φλογὸς ἐκεῖνης ὁ Chateaubriand ἐκήρυττε διὰ τῆς δημοσιογραφίας, ὅτι ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπότητος ἀπέκτισαν ἤδη οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς δόξης, ἀπαράγραπτα τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας των. Τύπον μεγαλοπρεποῦς ἥρωος δύναται τις νὰ λάβῃ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κολοκοτρώνη· αἱ δὲ δάφναι ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τῶν Μαυρομυγαλῶν εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἡμετέρων λιθανωτῶν καὶ τῶν ἐπινικίων. Τοῦ Καραϊσκάκη, τοῦ ὁποίου τὸ αἶσθημα μόνον ἐδημιούργησε τὴν στρατηγικὴν, τὴν ὁποίαν ἐν ταῖς Φαληρικαῖς ἀκ-

ταῖς ἐθαύμασαν οἱ ἐπιστήμονες τῆς Εὐρώπης. Τὸ ὄνομα Μάρκος Βότσαρης, προσφερόμενον ἐμπεριέχει τὴν ἱστορίαν του· μετὰ παλμῶν δὲ παρατηρεῖ τις τοῦτο ἐν ταῖς ξέναις γλώσσαις συνάνουμον τοῦ ἀπαρμιλλοῦ ἡρωϊσμοῦ. Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ὁδὸν ἐκείνην τοῦ μαρτυρίου ἐγένετο ἐν Δραγατσάνῳ· ἐκεῖ ἀνεφάνη ἡ δόξα τοῦ ἱεροῦ λόγου τὰς σιὰς τοῦ ὁποίου πρέπει ν' ἀντικρίζουν οἱ νεότεροι Φαλαγγίται καὶ τὸ αἶσθημα αὐτῶν νὰ κεντρίζεται πρὸς ἰσάξιον μεγαλεῖον. Ἐκεῖ ὁ Ὀλύμπιος καὶ ἡ μονὴ τοῦ Σέχου, ἐνέπνευσαν τοὺς πρῶτους παλμοὺς, οἵτινες κατόπιν μετεβλήθησαν εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ Ναυαρίνου. Ἡ πρώτη αὐτῆ λάμψις ἐνεσπειρεν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὴν ἐριδα μεταξὺ τοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ αἰσθήματος, καὶ τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ μεγαλεῖον τῶν κατορθωμάτων, ὥστε τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο ἤρθη καὶ ἐνίκησε τὴν ὕλην. Τί ἄλλο περισσώτερον δύναται νὰ πλάσῃ ἢ φαντασία, ἵνα εἰκόνα μεγαλουργίας καὶ ἡρωϊσμοῦ προσφέρῃ ἐκεῖνων, ὅσα ἡ ἱστορία ἀναφέρει ὅτι ἐτέλεσαν ὁ Κανάρης καὶ ὁ Μιαούλης· ἄνδρες ἀπαίδευτοι τὴν πολεμικὴν τέχνην, ἀνευ ὀργανισμοῦ καὶ πυξίδος κατέστρεφον διὰ κελήτων τοὺς ἀτρομήτους στόλους, τοὺς ὁποίους οὐδὲ ἡ Εὐρώπη σύμπασα ἀτάραχος ἠτένιζεν.

Πλὴν δὲν δύναται τις ν' ἀριθμήσῃ τοὺς ἥρωας καὶ τὰς πράξεις των. Ἐκαστος τόπος ἐν Ἑλλάδι ἔχει τὸν ἥρωά του, ἐκάστη ἀκτὴ ἔχει τὴν ἱστορίαν της. Τὸ τέλειον τοῦ μαρτυρίου καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ ζητήσατε εἰς τὴν τέφραν τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Χίου καὶ διδαχθῆτε εἰσέτι ἀπὸ τὰ ἐσπαρμένα ὀστά των ἡρώων. Πλὴν ἡ ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἣτις στάδιον εἶχε τὴν ἑλληνικὴν γῆν δὲν ἐνυφορήθη καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς προόδου καὶ τὴν ἐκθῆσιν δὲν ἔλαβεν ἐκ ταύτης μόνης· ἕκαστος γνωρίζει τὴν ἐταιρίαν τῶν φιλικῶν, τὸν πρόδρομον τῆς ἡμετέρας παλιγ-

γενεσίας· δὲν λέγω τοὺς ἀγῶνας τῶν καὶ τὴν συνδρομὴν ἣν παρέσχον τῇ ἐπαναστάσει. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων ἐὰν ἡ εὐγνωμοσύνη εἶναι ἀπαραίτητος χαρακτήρ πάσης καρδίας γενναίουφρονος, ἡμεῖς σήμερον οἱ ἐπιγενομένοι εορτάζοντες ἐπὶ πλέον ἡμέραν ἀνεξαρτησίας, πρέπει νὰ ἀποτίσωμεν τὸ καθῆκον τοῦτο ἂν ὄχι ἄλλως ἢ διὰ σεβασμοῦ περιβάλλοντες τὴν μνήμην τῶν Φιλελλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἐπιβλητικοὶ παλμοὶ διεδόθησαν ἐν ἐποχῇ τελείας νάρκης τοῦ αἰσθήματος τῆς Εὐρώπης, καὶ κραταιᾶς βασιλείας τοῦ ἀπολυτισμοῦ διὰ τῆς ἱεραῆς συμμαχίας καὶ παρεσκευάσαν πυρίτιδα δι' ἐλευθερίαν, ἣτις ἔλαμψεν εἰς τὰς φλόγας τοῦ Ναυαρίνου. Καὶ οὐχὶ μόνον εὐγνωμοσύνης καθῆκον ἐπιτελοῦμεν πρὸς ἐργάτας τῆς ἡμετέρας ἀπελευθερώσεως ἀλλ' ἡμεῖς τῆς ἐλευθερίας ὁπαδοὶ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ πρέπει ν' ἀναμνησθῶμεν ἀνδρῶν, οἵτινες καὶ αἶμα καὶ διάνοιαν ὑπὲρ τῆς χειραφετήσεως τοῦ ἀνθρώπου κατηνάλωσαν. Προχθὲς εἰσέτι ἐξέπνευσεν ἐν μεμακρυσμέναις ἀκταῖς ἐν λείψανον τῆς γενεᾶς ἐκείνης τῶν φιλελλήνων καὶ λόγοι ὑμνητικοὶ ἀντήχησαν τοῦ ἄκρου φιλελληνισμοῦ του. Εἶναι ὁ Ἀμερικανὸν ἰατρός Χάουεν· καίτοι ἐν ἄλλῳ κόσμῳ ἤχησαν ἐν τῇ ἐξόχῳ καρδίᾳ, οὕτω συμπαθεῖς τῆς ἀπελευθερώσεως οἱ στόνοι τῶν ἡμετέρων πατέρων, ὥστε τὸν μετεκάλεσαν ἐξωσμένον τὸ ζῆφος· καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν δεινῶν τῆς ἐπαναστάσεως τὴν ἐπιστήμην του ὑπὲρ ταύτης ἀφιέρωσε. Πλὴν ἀφ' ἡμῶν παρῆλθεν αἰσθήματος.

Εἶναι γλυκὺ ἐνθουσιαστικὸν καὶ ἐπίκαιρον (ἅμα) νὰ φαντασθῶμεν σήμερον πῶς ἐχαιρετίσθησαν ἐν Μεσολογγίῳ ὁ Βύρων καὶ ἡ Ἑλλάς. Ὁ μὲν ἐνθους ἐχαιρέτιζε τὴν γῆν τῶν ὀνείρων καὶ τῶν παλμῶν του, εὐτυχῆς ὡς ἔγραφε προὐδρέπων τὸ στάδιον τῶν εἰνδῶν ἐν ᾧ καὶ οὗτος ἐμελλε νὰ διατρέξῃ

μεθ' Ἑλλήνων ὑπὲρ Ἑλλάδος καὶ ἐλευθερίας· ἡ δὲ Ἑλλάς ἐνθακρὺς ὑπερήφανος καὶ ζωογονουμένη ἀντεχαιρέτιζε καὶ υἱοθετεῖ ἐν αἰμοφύρτοις αὐτῆς ἀκταῖς τὸν μέγαν τῆς Ἀλβιόνης ποιητὴν δι' οὗ ἠγλασθη ὁ αἰὼν τῆς ζωῆς του. Πλὴν οἱ παλμοὶ δὲν ἀνταπεκρίνοντο καὶ κατὰ τὴν δεκάτην τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1824. Εἶχεν ἀνατεῖλει καὶ ὁ ποιητὴς δὲν ἔζη. Σήμερον ἄς φωτίσῃ ἡμᾶς διὰ τῆς φαντασίας ἡ ἡμέρα ἐκείνη καὶ πενθοφοροῦντες καὶ κυπάρισσον ἐστεμμένοι ὡς οἱ ἡμέτεροι πατέρες, νὰ συμμερισθῶμεν τῶν παλμῶν ἐκείνων, νὰ θολώσῃ καὶ τὸ ἡμέτερον ὄμμα, καὶ ἄνθῃ νὰ ρίψωμεν ἐπὶ τοῦ μεγάλου νεκροῦ, ὅστις συμμάχτος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐξέπνευσεν ὑπὸ ξένον ὀρίζοντα καὶ τῶν φιλάτων μακρὰν μὲ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος μας! Μεγαλοφυῖα καὶ μεγάλη καρδιά! Χύνετε δάκρυα ἔλεγε πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἀποχαιρετῶν τὸν Βύρωνα ὁ πρὸ ὀλίγου μεταστὰς περιληψὴς Σπυρ. Τρικούπης· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀρκετὰ πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπιχειρήσεως, ἣν ἀνέλαβεν ὁ νεκρὸς. Δὲν ἤσαν ἀρκετὰ τράντι· ἀλλὰ τὰ δάκρυα ἐκεῖνα ὡς φόρον εὐγνωμοσύνης συνεχίζει σήμερον ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ἔχων τῆς μνήμης του ζῶσαν ἀφορμὴν τὸ ὄνομα δι' οὗ κοσμεῖται καὶ ἐργαζόμενος ἀνεκδοτῶς τὴν μορφήν του νὰ καταστήσῃ ἐνυλον παλμὸν διεγερτήριον, ὑπὲρ συνάμα θὰ κῆται εἰκὼν μεγαλοφυῆς διδάσκαλος αὐταπαρνήσεως, καὶ κέντρον πρὸς τὸ ὑψηλὸν τῶν αἰσθημάτων.

Παρά τινι ἄκρα τῆς ἐρήμου Σφακτηρίας ἐν ποσὶν ἀπορρώγος βράχου περιβρέχει τὸ κύμα μικρὸν τι λευκὸν ὕψωμα ἐφ' οὗ ἐν ἐφθαρμένοις σχεδὸν γράμμασι δύνατι τις νὰ ἀναγνώσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Σανταροῦζα. Ἐκεῖ ἐνθυμοῦνται ὅτι ἀπεχαιρέτισε τὴν Ἑλλάδα ὁ ἦρως ἐκεῖνος καὶ ἠσθάνθη ἐκπληρούμενον τὸν διακαῆ ὡς ἔλεγε πόθον του, τοῦ νὰ ταφῇ ἐν τῇ γῇ τῶν ὀνείρων του. Μεγαλοπρεπέστε-

ρον καὶ μᾶλλον ἀντάξιον μαυσωλεῖον τῆς ἐνθουσιώδους καρδίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ· οὐδὲν μεγαλεῖον τέχνης καὶ πλούτου δύναται κάλλιον ν' ἀπεικονίσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ βρεμβώδους φιλελλήνου, ὅπως ταύτην ἀπεικονίσῃ τὸ χῶμα τῆς ἱστορικῆς Σφακτηρίας, ἡ ἐρημία καὶ ὁ γλυκὺς τοῦ κύματος κελαιρισμός. Ὁ πλοῦτος κατ' ἐμὲ εἶναι σμικρὸς, ἀνάξιος διερμηνεύς τῆς ποιότητος τῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους διακρίνει τὸ πνεῦμα καὶ τὸ αἶσθημα. Ὅποια τῷ ὄντι ἡ καρδιά τοῦ φιλελλήνου τούτου! Ἄνθῃ ἐπίσημος, ὑπουργὸς χρηματίας ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι, καὶ κλίνας βόδων καὶ ἀξιώματα, καὶ φιλάτους ἐγκατέλιπε καὶ ἐμάχετο στρατιωτικῆς ἀπλοῦς. Φιλόσοφος ἀληθῆς ἐγένετο θῦμα οὐχὶ τοῦ χρόνου, ἀλλὰ τοῦ αἰσθήματος ἐν ᾧ καὶ μόνῳ κεῖται τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον καὶ εὐτυχεῖ ἡ ψυχὴ.

Ἐν Σφακτηρίᾳ ἀναπνεῖ τις τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ σφοδρότερον δονοῦνται οἱ παλμοὶ τῆς εὐγνωμοσύνης· ἐκεῖ περὶ ἀναφαίνονται ὡς ἐν ζωῇ αἱ ὀραιότεραι καὶ αἰσθηματικώτεραι σελίδες τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας· ἡ νῆσος κοσμεῖται σημάτων φιλελληνισμοῦ, γέμει αἵματος ἐλληνικοῦ, εἶναι ὁ τάφος τοῦ Τσαμαδοῦ καὶ τοῦ Ἀναγωνισταρᾶ· πλὴν ὁ μελαγγοῶν ἐκεῖ ἐνθους παρατηρητῆς ἀντικατοπρίζεται αἴφνης εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Ναυαρίνου ἐνθα διαβλέπει λαμπρὰν τὴν στέψιν τῶν μαρτυρίων.

Γεραίροντες σήμερον τὴν μνήμην τῶν φιλελλήνων, εἶναι ἐπίκαιρον νὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐχὴν ἵνα ἴδωμεν ἐν τῷ ἐλληνικῷ ἐδάφει πλησίον τῆς μορφῆς τοῦ Βύρωνος καὶ ἐκείνην τοῦ Chateaubriand. Ὑπῆρξαν ἀδελφοὶ καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν καὶ κατὰ τὴν καρδίαν καὶ οἱ δύο μεγαλοφυεῖς καὶ τῶν δύο τὰς καρδίας ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξ ἀρχῆς ἐνεθουσίασεν. Ὁ ποιητὴς τῶν μαρτύρων τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐν τῇ δουλείᾳ ἐθρήνησε, καὶ

τὸν ἀγῶνα ἐνίσχυε καὶ τὰ ἄθλα διεκλήρυτε σφοδρὸς τῆς ἀγνωμοσύνης καὶ τῆς ψυχρότητος ἐπιτιμητῆς· ἐν ὅλοις δ' αὐτοῖς συγγραμμάσι ἀμαρτίζει ὁ φιλελληνισμός. Ὁ Chateaubriand καὶ ὡς ἰδιότης καὶ ὡς συγγραφεὺς τὸ δημόσιον πνεῦμα ὑπὲρ Ἑλλάδος ἐδημιούργησεν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ὡς ὑπουργὸς ἔγραψε τὸ συμπαθητικώτατον ἐκεῖνο ὑπὲρ Ἑλλάδος ὑπόμνημα. Τὸ ἄγαλμα τοῦ Chateaubriand ἐν ἐλληνικῇ γῇ θὰ ἴσται εἰς ἐπιἀραβῶν τοῦ αἰσθήματος τῶν δύο φιλελευθέρων λαῶν. Ὁ χρόνος δυστυχῶς δὲν ἐπιτρέπει ν' ἀναφέρωμεν ὅσους καρδίαν εἶχον φιλελληνικὴν, καὶ οὕτως ἢ ἄλλως ὑπὲρ ταύτης ζῆνοι ἐργασθήσαν, πλὴν ἕκαστος ἄς ἀναπληρώσῃ τούτο ἐν ἑαυτῷ καὶ θαλερὸν ἄς στείσῃ τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ δάκρυ. Τιοῦτους παλμοὺς ἀπέσπασεν ὁ ὑπὲρ ἡμετέρας ἐλευθερίας ἀγὼν, καὶ σήμερον ὅτε πρὸς τὸν αὐτὸν ἱερὸν ἀγῶνα λαὸς ἄλλος ἐπὶ πλέον ὀμόθηστος ἀγωνίζεται καὶ αἱ ἀναμνήσεις καὶ τὸ καθῆκον πρέπει νὰ αἴρουν τὴν ἡμετέραν ἀναληγσίαν, ἂν χεῖρα βοηθείας ἀδυνατοῦμεν νὰ τείνωμεν.

Πλὴν ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις ὡς ἱστορικὸν γεγονός ἐχει διεύθυνσιν, ὄχι μόνον πρὸς τὸ παρελθόν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ μέλλον. Δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ φαντασθῶμεν καὶ νὰ ἐνθουσιασθῶμεν περιοριζόμενοι ἐν τῇ πατραγαθία· εἶναι ἐπιβαλλόμενον καὶ λίαν κατάλληλον σήμερον νὰ ἴδωμεν τί ἐβλάστησεν ἐκ τοῦ αἰμορροῦτου λήθου, ν' ἀκολουθήσωμεν δηλαδὴ τὴν πορείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν φαντασίαν νὰ διαδεχθῇ ἡ μνήμη, τὴν μνήμην ἐν βλέμμα πρὸς τὸ παρὸν καὶ οὕτω νὰ ἐπισκοπήσωμεν τὸ μέλλον. Οὕτως τῷ ὄντι προσάγονται οἱ λαοὶ λογίζόμενοι τὰ παρελθόντα καὶ διδασκόμενοι, ἀτενίζοντες τὰ παρόντα καὶ συμπεραίνοντες τὰ μέλλοντα.

Ἀληθῶς, κύριοι, ἀπεξηραμένος ὁ ἐλληνισμὸς ἀπῆται αἶμα ἵνα ἀναβλαστήσῃ· ἀφ' ὅ

του όμως ανεφύη, ως είδομεν, εἶχεν ἀνάγκην καλλιέργειας καὶ ἀνατροφῆς ποτιζόμενος μὲ ἄλλα πλέον νάματα. Μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος ἀληθῶς νέον στάδιον ἠνοίγετο καὶ μένει εἰσέτι ἠνεωγμένον εἰς τοὺς φιλοπάτριδας· ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ ὄφειλον νὰ συνεχίσωσι τὰ ἔργα τῆς ἡρωικῆς ἐποχῆς· τὸ στάδιον τοῦτο ἐπίσης ὑψηλὸν καὶ τριβόλλων πλήρες, ἀπαιτοῦν φιλοπατρίαν καὶ καρτερίαν εἶναι τὸ στάδιον τοῦ ἐκπολιτισμοῦ. Ὅπως διὰ τὰ πρόσωπα οὕτω καὶ διὰ τὰ κράτη ἡ δημιουργία ἔθεσε μεγάλας τὰς δυσκολίας τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς παιδείσεως. Ὁ ἔθνους φιλέλλη, οὗ τὸν τάφον ἠτενίσαμεν ἐν Σφακτηρίᾳ γράφων ἐξ Ἑλλάδος ἔλεγεν «οἱ Ἕλληνες εἶναι καλοὶ καὶ ἀνδρεῖοι· ἡ δὲ μόνη δυσκολία εἶναι πῶς νὰ ἀνατραφῶσι καὶ πολιτισθῶσι δίχως νὰ διαφθαῶσιν». Ὑπὸ τὴν πλήρη καὶ τὴν δραστηκὴν ἐπήρειαν τῶν δεινῶν τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἐλογίζετο τούτων ἀλλ' ἐφαντάζετο καὶ μετὰ δειλίας ἠτένιζε τὸ στάδιον τῆς ἀνατροφῆς, ἐν ᾧ εὗρισκε τὴν μόνην δυσκολίαν.

Ἄς ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἄς ἀτενίσωμεν τὸ λυκαυγὲς τοῦ μέλλοντος· ἄς ἴδωμεν ἂν δικαιῶνται οἱ κακολογοῦντες ἡμᾶς καὶ θεωροῦντες υἱοὺς τοῦ σκότους ἀρῶμενοι τὴν ἡμέραν τῶν φλογῶν τοῦ Ναυαρίνου. Ὁ ἐξοχος πολιτειολόγος Guizot λέγει ἐν τῇ συγγραφῇ τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς πατρίδος του *La civilisation est un fait qui résulte de tous les faits.* Ὁ πολιτισμὸς εἶναι γεγονὸς προερχόμενον ἐξ ὅλων τῶν γεγονότων. Ὀλεανὸς εἰς ὃν βέουσι ὄλοι οἱ ποταμοὶ τῶν κοινωνικῶν συμβάντων. Ἐν τῇ ἀναπτύξει λοιπὸν τοῦ πολιτισμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν βῆθ τῶν περιστάσεων δύναται τις νὰ ἴδῃ τὴν πρῶτον πάσης ἐθνότητος. Πᾶν δὲ γεγονός πρέπει διὰ τοῦ πολιτισμοῦ νὰ κρίνηται

ὡς ἐν Λυδία λίθῳ. Ἡ ἀνθρωπότης ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ μόνῳ εὐδαιμονεῖ. Ὁ χριστιανισμὸς τὸν πολιτισμὸν ἐπηρέασε σκοπῶν τὴν μάρφωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦ πολιτισμοῦ λοιπὸν ἄς κρίνωμεν τὴν πορείαν τοῦ ἀναγεννηθέντος ἑλληνισμοῦ· ἐν αὐτῷ θὰ ἴδωμεν τὸ ἰνδαλμα τῆς καταστάσεως τῆς προόδου καὶ τοῦ μέλλοντός του.

Ὁ πολιτισμὸς συνίσταται εἰς τὴν ὑπαρξίν δύο μεγάλων γεγονότων, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀτομικῆς καταστάσεως τῆς διανοητικῆς ἐλευθερίας, τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας καὶ τοῦ πλούτου. Τὰ δύο ταῦτα γεγονότα καίτοι κεχωρισμένα ἐπ' ἀλλήλων στενωτάτην ἔχουσι σχέσιν καὶ τὸ ἐν συνεφεκχεῖ τὸ δεύτερον. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀτόμων φέρει τὴν τῶν κοινωνικῶν, καὶ ἡ εὐημερία τῶν κοινωνικῶν ἐκείνην τῶν ἀτόμων. — Τὰ δύο μεγάλα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ βαδίζωσιν ἐκ παραλλήλου ἵνα ἀναγνωρίσῃ τις τὸ τέλειον τοῦ πολιτισμοῦ εἰς ἓν κράτος. Ἀλλὰ ἡ ὑπαρξις καὶ ἡ πρῶτος ὑποκειμένη στοιχείου ἐκ τῶν δύο εἶναι πορεία πρὸς τὰ πρόσω, πρῶτος πρὸς τὸ τέλειον τοῦ πολιτισμοῦ.

Αἱ πεποιθήσεις, τὰ αἰσθήματα, αἱ ἰδέαι, τὰ ἤθη, προηγοῦνται τῆς ἐξωτερικῆς καταστάσεως, τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, τῶν πολιτικῶν θεσμῶν, λέγει ὁ Guizot «*les croyances, les sentiments, les idées, les moeurs précèdent la condition intérieure, les relations sociales, les institutions politiques.*

Ἡ ἀνάπτυξις λοιπὸν ἢ ἡ κατάπτωσις τῶν πολιτικῶν θεσμῶν εἶναι δεῖγμα τραγὸν τῆς προόδου ἢ καταπτώσεως τῶν ἀτόμων. Ὅπου ἀμάθεια ἢ κατάπτωσις φρονήματος ἐκεῖ καὶ δουλεία, ὅπου κίνησις πνεύματος ἢ ἐλευθερία εἶναι μία ἀνάγκη καὶ τοιαύτη πικρὰ ἀλλετταί. Εἶναι καὶ ἀξίωμα τῆς ἱστορίας. Ὁ Αἰὼν τοῦ Λουδοβίκου δεκάτου τετάρτου ἀν-

τικρῆζει τὴν ἡμετέραν ἀρχαίαν Εὐκλειαν. Ὁ μονάρχης Λουδοβίκος ἐπροστάτευσε τὴν ἀνάπτυξιν τὴν ἀτομικὴν, ἦτο ἔνθερος θιασώτης ταύτης. Πλὴν ἡ ἀνάπτυξις ἐκείνη ἔφερε τὴν πτώσιν τοῦ μοναρχικοῦ τοῦ συστήματος. Οἱ Ἕλληνες ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀπήρτισαν κράτος αὐτόνομον σφοδρὰν ἐπέδειξαν τάσιν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πολιτικῶν αὐτῶν θεσμῶν. Ὁ Καποδίστριας ἐξοχος διπλωμάτης, ἀνὴρ σοφὸς, ἤμαρτε κατὰ τὴν ἰδέαν ὅτι ἀνάγκη νὰ μορφωθῇ τὸ ἔθνος διὰ τοῦ ἀπολυτισμοῦ. Μὴ ἐννοῶν ὅτι ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ἔφερε τὸ ἔθνος πνεῦμα ἐλευθερίας στοιχεῖα προόδου καὶ ὅτι ἐν τῇ σχετικῇ ἐλευθερίᾳ τὸ ἔθνος ἔπρεπε νὰ μορφοῦται καὶ νὰ προδεύῃ. Αἱ ἐποχαὶ τοῦ 64 καὶ τοῦ 42 εἶναι ἀστέρες, οἵτινες διαυγέστατα φωτίζουσι καὶ δῆλῃν ποιοῦσι τὴν τάσιν ταύτην τῆς ἀναπτύξεως τῶν πολιτικῶν θεσμῶν, δι' ὧν ἐμφαίνεται ἡ ἀτομικὴ πρῶτος τοῦ ἑλληνισμοῦ. Εἶναι περιττὸν νὰ μακρολογήσω καὶ ἀπασχολήσω ἡμᾶς ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἐποχῶν. Τὰ γεγονότα τυγχάνουσι πρόσφατα καὶ ἐνταῦθα παρίστανται οἱ ἀνδρες τῶν ἐποχῶν ἐκείνων. Ἡ ἀτομικὴ ἀνάπτυξις περιεβλήθη ἐσχάτως καὶ νέαν αἴγλην πρὸ ἔτους, κύριοι, κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν πανηγυριζομένης τῆς ἐορτῆς τῆς ἀνεξαρτησίας, τὸ μεγαλεῖον τῶν πατέρων καὶ ὁ ἡμέτερος ἐνθουσιασμὸς καθίσταντο σφοδρὸν ἐπιτιμητὰ καὶ ἐκάστου τὸ βλέμμα ταπεινωτικὸν ἐστρέφετο· ταπεινωτικὸν πλὴν ὄχι καὶ ἀπελπι.

Νέφη ἀπολυτισμοῦ εἶχον θολώσει τὸν ὀρίζοντα· πλὴν καὶ ταῦτα διελύθησαν, καὶ ἡ αἰθρία ἐπανελάμψεν. Ἡ ἀνάπτυξις ἡ ἀτομικὴ μόνη ἐπεφάνη καὶ ὁ ἀπολυτισμὸς κατέρρευσεν. Καὶ τοῦτο κατ' ἀνίθεσιν πρὸς τὸ ἔθνος τῶν Γάλλων, ὅπερ πρὸ ἑτῶν θέλον νὰ ἰδρῶσῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν νόμον ἐδημιούργησε τὴν ἀπαισιωτέραν ἐποχὴν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, κύριοι, ἡ ἀτομικὴ πρῶτος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπιρρωνύεται διὰ σπανίων ἀρετῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις κράτεσιν· οἶαι ἡ ἑλλειψὶς προαιωνίων μισῶν καὶ διαίρεσεων, αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταί, ἡ ἔνωσις τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου. Προχθὲς δὲ ἀφθιτον εἰσέτι τὸ πῦρ τῆς ἐλευθερίας, τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς ἀκρας αὐταπαρνήσεως ἐξήλεγε παρὰ τῷ ἑλληνισμῷ ἡ ἀτυχὴς νῆσος τῆς Μεσογείου.

Ἐλλειψὶν λοιπὸν ἀτομικῆς ἀναπτύξεως δὲν δύναται τις νὰ ἐλέγξῃ παρ' ἑλληνισμῶν αὐτῇ γιγαντιαίως ἐβημάτισεν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς περιστάσεις τοῦ ἔθνους. Ἀναφαίνεται λοιπὸν τὸ ἐν στοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ. Βραδεῖα δὲν θὰ ἦναι, καὶ ἡ ἱστορία τὸ βεβαίον καὶ ἡ ἐπιστήμη τὸ ἀποδεικνύει, ἡ πλήρης κοινωνικὴ εὐημερία, ἥτις καὶ αὐτὴ ἤρχισε νὰ βαδίζῃ ἐν Ἑλλάδι. Τὴν γενικὴν ταύτην καὶ πλήρη ἀνάπτυξιν τῶν στοιχείων τούτων ἀπαιτοῦσι τινὲς ἐξ ἡμῶν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, καὶ κατακρίνουσιν ἡμᾶς ἐπὶ τῇ μὴ ἀσφαλῆ πορείᾳ τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν ὀργανισμοῦ. Μὴ λογιζόμενοι τὰς περιπετείας τῶν ἐθνῶν, ὅσα ὑπόδειγμα προσάγουσιν. Δὲν διαβλέπουσιν ὅτι ἡ ἀσφαλὴς πορεία τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ ἐν ἐλευθερίᾳ εἶναι τέκνον τῆς ἐντελοῦς ἀναπτύξεως καὶ τῶν δύο τοῦ πολιτισμοῦ στοιχείων. Ἴδετε τὰ ἐν ἐλευθερίᾳ κράτη τὰ καλῶς βιοῦντα πολιτικῶς· ἔχουσι ἀνεπτυγμένα θαυμασίως καὶ τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα. Τὰ πλεῖστα κράτη διὰ τῆς ἀτομικῆς ἀναπτύξεως ἐπροχώρησαν καὶ ἀνήλθον.

Εὐέλπιδες λοιπὸν, κύριοι σήμερον πρέπει ν' ἀτενίζωμεν τὴν ἡμετέραν πατρίδα, εὐέλπιδες, πλὴν ὄχι μόνον τῇ ἐλπίδι θαρροῦντες. Πρέπει διατρέχοντες καὶ ἡμεῖς τὸ ὑμέτερον στάδιον, καὶ φιλοτιμούμενοι ἐπὶ τῇ πατρικῇ εὐκλείᾳ νὰ τονίζωμεν ἐν πρώτοις τὸ ἡμέτερον ἐλεύθερον φρόνημα· φρόνημα ὅπερ

καὶ τὴν πατρίδα πρὸς τὸν πολιτισμὸν θὰ προάγῃ καὶ δι' αὐτοῦ συνήψε καὶ δύναται νὰ συνάψῃ μετ' ἄλλων κρατῶν βέβαιον σύνδεσμον ἠθικόν. Ἐν ἐλευθερίᾳ μόνον κράτεσιν ἐκτὸς τοῦ κράτους τῆς ἐθνικότητος διακρίνεται καὶ κράτος ἀνθρωπότητος· μόνον οἱ δουλόφρονες δὲν διαβλέπουν ἢ ὄρια ἐθνότητος καὶ καθήκοντα πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα δὲν γνωρίζουν. Ὅπου μὴ ἐλευθερία ἐκεῖ τὸ περιορισμένον καὶ τὰ ἐγώιστικόν!

Τὰς δάφνας λοιπὸν τῶν ἡμετέρων πατέρων, τὰς ὁποίας σήμερον ἔρρανε τὸ ἡμέτερον δάκρυ, δάκρυ πρὸς τὰ μαρτύρια καὶ δι' εὐγνωμοσύνην πρέπει νὰ ἔχωμεν ἀείποτε ἡμεῖς οἱ ἐπιγενόμενοι ὄρον συγκρίσεως, καὶ δρέποντες καὶ ἡμεῖς τὰς ἡμετέρας νὰ ἐπιτρέψωμεν ταῖς ἐπερχομέναις γενεαῖς ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον νὰ διδασθῶν καυχόμενοι καὶ νὰ τὰς περιβάλουν εὐσεβᾶτως μὲ εὐγνωμοσύνην καὶ ἐνθουσιασμὸν.

Η ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΦΩΤΟΣ

ΕΣΠΕΡΙΝΗ ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ Κ. JAMES DEWAR
ΕΝ ΤΩ:

ΒΑΣΙΑΚΩ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΩ

τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Ὁ Sir Henry Holland, πρόεδρος τοῦ Βασιλικῆς Ἰνστιτούτου, ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ, *Περὶ τῶν προόδων καὶ τοῦ πνεύματος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν*, ἐκδοθέντι τῷ 1858, ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς. «Τὰ πειράματα τοῦ d' Argy καταδεικνύουσιν ὅτι ἡ ἐντύπωσις τοῦ φωτός ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, διαρκεῖ πολλάκις ἐπὶ 2' 5' χρόνον δηλ. ἀρκούντα εἰς φωτιστικὸν κύμα ὅπως διατρέξῃ περὶ τὰ 10' ἑκατομμύρια λευγῶν!

Ἐν ὁποίᾳ καταστάσει εὐρίσκεται τὸ φῶς—

θεωρούμενον ὡς ὕλη, κίνησις, ἢ καὶ δύναμις— ἐνῶ εὐρίσκαται καὶ καταπρατεῖται ἐν ζῶντι ὀργανισμῷ;

Τὸ δύσκολον τοῦτο πρόβλημα, τοῦ ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ φωτός ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου παραγομένου εἰδικοῦ ἀποτελέσματος, ἐσπούδασα δι' ὅλους ἰδιαίτερου τρόπου μετὰ τοῦ D. Mac Kendrick. Πολλοὶ φυσικοὶ καὶ φυσιολόγοι ἐποίησαν εὐφυεῖς ὑποθέσεις ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἀλλ' οὐδεὶς ἐξετέλεσεν ἐπ' αὐτοῦ ἀκριβῆ πειράματα. Ὁ Νεύτων π. χ. ὁ Melleric καὶ ὁ Seebeck εἶπον, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἐπίδρασις τοῦ φωτός συνίσταται εἰς τὴν μετάδοσιν τῶν κυμάτων. Ὁ Young ὑπέθεσεν ὅτι ἡ ἐπίδρασις αὕτη συμβαίνει διὰ μικρᾶς διαλειπούσης κινήσεως μέρους τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου· ὁ Bois—Reymond ἀπέδωκεν αὐτὴν εἰς ἠλεκτρικὴν δύναμιν· ὁ Drapier διείδεν ἀνάπτυσιν θερμότητος ἐν τῷ χοροειδεῖ· ὁ Mosier, τέλος παρέβαλε ταύτην πρὸς τὴν ἐπὶ εὐαισθητοῦ φωτογραφικῆς πλακῶς ἐπενέργειαν τοῦ φωτός.

Ἄναμφιβόλως, κατὰ τὴν κοινῶς σήμερον παραδεδειγμένην ἀρχὴν τῆς μεταδόσεως τῆς δυνάμεως, ἡ ἐπίδρασις τοῦ φωτός ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, θέλει παραγάγει ἀποτέλεσμα ἰσοδύναμον, ὅπερ δύναται νὰ παρουσιασθῇ π. χ. ὡς θερμότης, χημικὴ ἐνέργεια ἢ ἠλεκτρογόνος δύναμις. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἠλεκτρογόνος δύναμις μὴδὲς τινὸς ἐλαττοῦ, ὅταν οὗτος συστέλληται διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ συνήθους ἐρεθισμοῦ, τὴν ὑπὸ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος νεύρου μεταδιδομένην νευρικὴν δύναμιν ὡσαύτως ὅταν νεῦρόν τι ἐνεργῇ ἢ συνήθως αὐτοῦ ἠλεκτρογόνος δύναμις ἐλαττοῦται. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ἐντασις καὶ αἱ μεταβολαὶ τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, διατελοῦντος ὑπὸ τὴν δευτερεύουσιν ἐπίρσειαν τοῦ φωτός ἐπὶ

τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς εἶναι ἡ φυσικὴ ἔκφρασις μεταβολῶν τινῶν συμβαινουσῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐν ἄλλαις λέξεσιν αὐταὶ εἶναι ἐνεργεῖαι τῆς ἐξωτερικῆς ἐρεθιστικῆς δυνάμεως, ἥτις ἐνταῦθα εἶναι τὸ φῶς. Ἄπασαι αἱ παρατηρήσεις αὐταὶ ὠδήγησαν ἡμᾶς εἰς τὴν σκέψιν ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ ἀποτελέσματος, ἢ ἐπὶ τῆς ἐπίδρασις τοῦ φωτός ἐπὶ τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου δύναται νὰ παραγάγῃ, διὰ συντόνων μόνον καὶ ἀκριβεστάτων ἐρευνῶν δύναται νὰ λυθῇ.

Τὸ ζήτημα διαιρεῖται εἰς δύο μέρη· πρῶτον μὲν πρέπει νὰ ὀρίσωμεν τὴν ἠλεκτρογόνον δύναμιν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου· εἶτα δὲ, νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν ἡ ἐντασις τῆς δυνάμεως ταύτης μεταβλήθῃ ἐνεκα τῆς ἐπίδρασεως τοῦ φωτός. Ἡ ἠλεκτρογόνος δύναμις οἰοῦντοτε ζωϊκοῦ ἴστου, προσδιορίζεται εὐκόλως διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Bois-Reymond. Ὁ φυσιολόγος οὗτος παρετήρησεν ὅτι ἅπαντα τὰ σημεῖα τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας μεγάλου *Tililw* (tanche, λατ. tinca, εἶδος ἰχθύος), εἶναι θετικὰ μὲν διὰ τὴν ἐγκάρσιον, ἀρνητικὰ δὲ διὰ τὴν κατὰ μῆκος τεχνιτὴν τομὴν τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου. Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἔφθασε μεταχειριζόμενος τὰ γνωστά αὐτοῦ μὴ πεπολωμένα ἠλεκτρόδια, ἀποτελούμενα ὑπὸ δοχείων ἐκ ψευδαργύρου ἐπιμελῶς ἐφωδραργυρωμένων, καὶ πεπληρωμένων ὑπὸ οὐδετέρας διαλύσεως θειικοῦ ψευδαργύρου μεθ' ὑποστρωμάτων διηθητικοῦ χαρτοῦ τῆς Σουηδίας πρὸς ἐναπόθεσιν τοῦ παρασκευάσματος. Ἴνα προφυλαχθῇ τὸ παρασκευάσμα τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐρεθιστικῆς ἐπιδράσεως τοῦ θειικοῦ ψευδαργύρου, ἕκαστον ὑπόστρωμα ἐκαλύφθη διὰ λεπτοῦ στρώματος πλαστικῆς ἀργίλλου καταλλήλως διαβραχείσης διὰ διαλύσεως κοινῆς ἄλατος (75 %). Τὰ ἠλεκτρόδια ἐτέθησαν εἰς συγ-

κοινωνίαν μετὰ γαλβανομέτρου, καὶ τοιούτοτρόπως διετέθη ἡ ἐργασία ὥστε ὁ ὀφθαλμὸς, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἀφῆρηθη ἐπιμελῶς πᾶς μὴδὲς νὰ στηρίζηται ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ἐξ ἀργίλλου στρώματος, ἐνῶ ἡ ἐγκάρσιος τομὴ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου ἐφήπτετο τοῦ ἐτέρου. Ἀκολουθούντες τὴν μέθοδον τοῦ Bois—Reymond, ἐλάβομεν εὐκόλως λίαν ἰσχυρὰν ἐκτροπὴν τῆς βελόνης τοῦ γαλβανομέτρου, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κονίκλου, τῆς γαλῆς, τοῦ κυνὸς, τῆς περιστερᾶς, τῆς χελώνης, τοῦ βατράχου, καὶ τοῦ ἐρυθροῦ ἰχθύος. Πολλὰκις ἡ ἐκτροπὴ ἦν τοσαύτη ὥστε τὸ φωτεινὸν σημεῖον ὑπερέβαινε τὴν κλίμακα τοῦ γαλβανομέτρου.

Ἴνα γνωρίσωμεν, ἂν τὸ φῶς ἐπίδραῖ ἐπὶ τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως, καὶ μέχρι τίνος προχωρεῖ ἡ ἐπίδρασις αὕτη, τὸ πείραμα παρέσχε μείζονας δυσκολίας. Ἡ μέθοδος ἦν ἠκολουθήσαμεν ἢ ἡ ἐξῆς· ἐθέσαμεν τὸν ὀφθαλμὸν ἐπὶ τῶν ὑποστρωμάτων, ὡς εἶπωμεν ἀνωτέρω, ἐσημειώσαμεν τὴν ἐκτροπὴν τῆς βελόνης τοῦ γαλβανομέτρου, μετὰ ταῦτα δὲ ἐζητήσαμεν ἐὰν ἐπίδρασις τῆς συνέβαινε ἐπὶ τῆς κινήσεως φωτεινῆς ἀκτίνος ὅταν αὕτη παρέμενε ἐν τῷ ὀφθαλμῷ καὶ ὅταν ἔπαυε νὰ ἐνεργῇ. Ἐν τισιν τῶν πρώτων πειραμάτων ἐποιήσαμεθα χρῆσιν τοῦ γαλβανομέτρου, πολλαπλασιαστοῦ τοῦ Bois-Reymond· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐκτροπὴ ἦν τόσῳ μικρὰ ὥστε δύσκολον ἦν νὰ παρατηρήσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτός, κατεφύγομεν εἰς τὸ ἀρακλαστικὸν γαλβανόμετρον τοῦ Sir William Thomson χορηγηθέν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Tait. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ὄργανον τοῦτο εἶναι λίαν εὐαίσθητον. Ὑπῆρχον ὡσαύτως δευτερεύουσαι δυσκολίαι· ἡ κέρωσις τοῦ νεύρου, τὸ ἀδύνατον τοῦ διατηρῆσαι σταθερὰ τὸ μηδὲν καὶ τὴν πόλωσιν τῆς συσκευῆς, ἡ ἐπενέργεια τῆς θερμότητος κλπ. Ὑπερέβημεν, ὡς οἶον τε, τὰ κωλύματα ταῦτα, διὰ τῶν ἀρί-

στον μεθόδων. Ἡ ἀλλαγὴ τῶν πόλων τῆς συσκευῆς ἦν βραδεία, ὅθεν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συγχυθῆ μετὰ τῶν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φωτός ἐκτροπῶν, διότι αὐταὶ ἦσαν ἀπότομοι καὶ ἱκανῶς βραχεῖαι. Πρὸς δὲ αἱ παρατηρηθεῖσαι ἐκτροπαὶ παραθέτονται ἐνταῦθα οὐχὶ ὡς ἀπόλυτα ἐξαγόμενα, ἀλλ' ὡς σχετικὰ. Περὶ τὰς 500 παρατηρήσεις ἐγένοντο πρὸ τοῦ μηνὸς ἀπριλίου τοῦ 1873, ἐλήφθησαν δὲ ἅπαντα τὰ προφυλακτικὰ μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀκριβείας τῶν ἐξαγομένων. Ἀπὸ ἀλλαγῆναι τοῦ ἐκ τῆς θερμότητος ἐπιγινομένου λάθους, καλύψαντες τὰ περιέχοντα τὸν σπουδαζόμενον ὀφθαλμὸν ἀγγεῖα διὰ διπλοῦ ὑελίνου καλύμματος, μεταξὺ τῶν τοίχων τοῦ ὁποίου ἐτέθη ὕδωρ πάχους τοῦλάχιστον 0,025.

Ἰδού τὰ ἐπιτευχθέντα ἐξαγόμενα.

1ον) Ἡ ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἐπιδρασις τοῦ φωτός μεταβάλλει τὴν ἔντασιν τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως κατὰ 3 — 7 ο/ο τῆς ὅλης δυνάμεως τοῦ φυσικοῦ ρεύματος.

2ον) Ἀστραπή τις μύριον δευτερολέπτου διαρκούσα παράγει αἰσθητὸν ἀποτέλεσμα.

3ον) Πυρεῖον ἀναπνευγμένον, εἰς ἀπόστασιν 1 μέχρις 1 1/2, μέτρου παράγει ἀποτέλεσμα.

4ον) Τὸ φῶς ἀσθενοῦς φλογὸς φωταερίου, περιεκλειμένης ἐντὸς λύχνου καὶ μεταδιδόμενης δι' ὑελίνης σφαίρας διαμέτρου 0,30 καὶ πλήρους διαλύσεως ἐνθελίου ἀμμωνιακοῦ χαλκοῦ, ἢ διχρωμικοῦ καλίου μεταβάλλει ἐπίσης τὴν ἔντασιν τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως.

5ον) Ἰδού τὰ ἐπὶ ὀφθαλμοῦ βατράχου ἀποτελέσματα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φωτός ὅταν διευθύνωμεν τὸ διακεχυμένον φῶς ἐπὶ ὀφθαλμοῦ βατράχου ἢ φυσικῆ ἠλεκτρογόνου δυνάμεις ἀφοῦ γίνῃ ἱκανῶς σταθερὰ, αὐξάνει ἐπειτα κατὰ πρῶτον ἵνα ἐλαττωθῆ μετὰ ταῦτα· ἐφ' ὅσον ἐπενεργεῖ τὸ φῶς, ἢ δυνάμεις αὐτὴ βραδέως ἐλαττοῦται, μέχρις οὐ

φθάσει εἰς σημεῖόν τι ἔνθα μένει στάσιμος· ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὸ φῶς, ἢ ἠλεκτρογόνου δυνάμεις αὐξάνει ἀποτόμως καὶ ἀναλαμβάνει σχεδὸν τὴν προτέραν ἔντασιν. Αἱ προειρημένα μεταβολαὶ εἰσὶ μεταβληταὶ ἐξαργόμενα ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ φωτός, οὐ ποιοῦμεθα χρῆσιν, ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν ὑποστρωμάτων θέσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ ἐκ τῶν παραλλαγῶν τῆς ζωτικότητος τῶν ἰσθῶν.

6ον) Ἐν ἀναλόγοις πειράμασι γενομένοις δι' ὀφθαλμῶν ζῶων θερμοαίμων, τεθέντων ἐπὶ τῶν ὑποστρωμάτων, ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ζώου καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις, οὐδέποτε παρατηρήθη ἀρχικὴ μεταβολὴ θετικῆ, ὡς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ βατράχου, ἀλλὰ πάντοτε ἀρνητικὴ· τὸ ἐξ ἐπιδράσεως ἀποτέλεσμα ἅμα τῆ ἀφαιρέσει τοῦ φωτός, συμβαίνει ὁμοιότροπος.

7ον) Πλείστα πειράματα ἐγένοντο ἐπὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ φωτός τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ φάσματος. Μετεχειρίσθημεν πρὸς τοῦτο τὸ φάσμα ὅπερ παράγεται ὑπὸ φλογὸς ὀξίνου ἀερίου πίπτοντος ἐπὶ τετραχίου ἀσθέστου, καὶ διηυθύνωμεν ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐφ' οὗ ἐμελλε νὰ ἐκτελεσθῆ τὸ πείραμα τὸ φῶς τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ φάσματος.

Ἀπασαὶ αἱ παρατηρήσεις τείνουσιν εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι τὸ μέγιστον τῆς ἐπιδράσεως παράγεται ὑπὸ τῶν φαινομένων ἡμῖν φωτεινότερων μερῶν τοῦ φάσματος, δηλ. ὑπὸ τοῦ κίτρινου καὶ τοῦ χλωροῦ.

8ον) Ὡσαύτως, πειράματα γενομένα διὰ φωτός μεταβλητῆς ἐντάσεως δεικνύουσιν ὅτι, τὰ παρατηρηθέντα φυσικὰ ἀποτελέσματα λίαν πλησιάζουσιν πρὸς τὰς τιμὰς, αἱ ἤθελον ἔχει, ἐὰν ὁ νόμος τοῦ Fechner ἦν κατὰ προσέγγισιν ἀληθής.

9ον) Ἡ μέθοδος ἦν ἠκολουθήσαμεν εἰς τὰς ἐρεῖνας ταύτας εἶναι νέα ἐν τῇ φυσιο-

λογίᾳ, καὶ διὰ καταλλήλων μέσων δύναται, μεγάλως νὰ ἀναπτυχθῆ, οὐ μόνον διὰ τὴν ὄρασιν ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς λοιπὰς αἰσθήσεις.

Ἀπὸ τῆς 21 Ἀπριλίου 1873, ἐργαζόμενος πάντοτε μετὰ τοῦ Dr Mac Kendrick, προσεπάθησα νὰ λάβω ποσοτικὰ ἐξαγόμενα, λαμβάνων τὸν χρόνον ὡς μεταβλητὴν, ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου ἐπιδράσεως τοῦ φωτός. Πρὸς τοῦτο, ἐδέησε νὰ κατασκευάσωμεν ἀκριβῆ γραφικὴν παράστασιν τῶν ὑπὸ τῆς προσπτώσεως καὶ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ φωτός μεταβολῶν. Δῆλον, ὅτι πρὸς σημείωσιν μικροτάτων γαλθανομετρικῶν μεταβολῶν, τὸ μόνον μέσον εἶναι ἡ φωτογραφία. Διὰ ταύτης, ἐπιφάνεια κατασταθεῖσα εὐαίσθητος καὶ περιελιγθεῖσα περὶ ὀριζήντιον κύλινδρον ταχέως περὶ ἄξονα στρεφόμενον, δέχεται τὰς διαδοχικὰς ἐντυπώσεις τὰς παραγομένας ὑπὸ τῆς μεταθέσεως τοῦ ὑπὸ κατόπτρου ἀνακλωμένου φωτεινοῦ σημείου, ὡς ὅτε πρόκειται νὰ σημειώσωμεν συνεχεῖς μαγνητικὰς παρατηρήσεις. Ἐπειδὴ ἡ ἀναγκία διὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας συσκευὴ εἶναι λίαν πολυπλοκός, καὶ πρόπει τις νὰ ἦναι λίαν ἐξησκημένος, ἵνα ποιήσῃται χρῆσιν αὐτῆς, κατεφύγομεν τὸ πρῶτον εἰς μέθοδον ἀπλοῦστεραν· ἐσημειώσαμεν τὴν θέσιν τοῦ γαλθανομέτρου ἐν ἴσοις χρονικοῖς διαστήμασιν, πρῶ, κατὰ, καὶ μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐπίδρασιν τοῦ φωτός. Εἰς τὰς παρατηρήσεις ταύτας μετεχειρίσθημεν κροσσὸν ἐκκεντρῶς μετὰ δευτερολέπτων. Τῶν παρατηρητῶν ὁ μὲν παρετήρει τὰς κινήσεις τοῦ γαλθανομέτρου, ὁ δὲ, ἐσημείωεν ἕκαστον διάστημα 2", 5, ἔγραφε τοὺς εὐρισκόμενους ἀριθμοὺς καὶ ἐκάνονίξε τὸ φῶς. Ὀλίγη ἐξάσκησης παρέσχε λίαν εὐάρεστα ἀποτελέσματα, ἅτινα ἐταυτίζοντο κατὰ διαφόρους παρατηρήσεις, καὶ ἅτινα ἐπεδείκνυν τὰς ἐξοχὰς τῆς καμπύλης τῶν μεταβολῶν.

Αἱ καμπύλαι τῶν μεταβολῶν δηλοῦσιν ὅτι ἅμα τῇ προσπτώσει τοῦ φωτός, ἢ ἠλεκτρογόνου δυνάμεις αὐξάνει ἀποτόμως· ἐνὸςφ τὸ φῶς παραμένει ἢ δυνάμεις αὐτὴ ἐλαττοῦται καὶ λαμβάνει ἐλαχίστην τιμὴν· τέλος ἅμα τῇ ἀφαιρέσει τοῦ φωτός, παράγεται ἀποτέλεσμα ὅπερ δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἐξ ἐπιδράσεως (inductif) δηλ. ἀπότομος αὐξήσις τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως, ἥτις ἐπαναφέρει τὸ νεῦρον εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν του. Ἡ μείωσις τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως, διαρκούσας τῆς ἐπενεργείας τοῦ φωτός, παριστᾷ ὑπὸ φυσικῆν ἔποψιν, τὸν ἐν τῇ φυσιο.λογίᾳ καλούμενον κόποι· τὸ ἐξ ἐπιδράσεως ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐπάνοδος τοῦ ὄργανου εἰς τὴν κανονικὴν του κατάστασιν. Ἐνίοτε ἡ πρόσπτωσις τοῦ φωτός, οὐ μόνον δὲν συνοδεύεται ὑπὸ αὐξήσεως ἀλλ' ὑπὸ μειώσεως μάλιστα τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως. Τοῦτο πιθανῶς ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ νέκρωσις τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ τοῦ νεύρου δηλοῦται διὰ βαθμιαίας μειώσεως τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως ὅπερ πολλάκις τοσοῦτω ταχέως συμβαίνει, ὥστε ἡ πρόσπτωσις τοῦ φωτός ἀδυνατεῖ νὰ προξενήσῃ τὴν αὐξήσιν ταύτης τῆς δυνάμεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὸ φωτεινὸν σημεῖον, ὅπερ βραδέως πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ φωτός κατήρχετο, ἐφίσταται μὲν ἐπὶ τινὰ χρόνον ὅτε συμβαίνει ἡ πρόσπτωσις, εἶτα δὲ ἀναλαμβάνει ταχύτερον ἢ πρότερον τὴν πρὸς τὰ κάτω πορείαν του.

Ἰδού τὰ ἐκ διαφόρων διακεκριμένων πειραμάτων ἐξαχθέντα.

1ον) Βῆκολον εἶναι νὰ λάβῃ τις ρεύμα ἱκανῶς ἰσχυρὸν διὰ τοῦ δέρματος τοῦ βατράχου, ἐφ' οὗ ρεύματος οὐδόλως ἐπιδρᾷ τὸ φῶς. Ἡ παρατήρησις αὕτη καταδεικνύει ὅτι αἱ περὶ τὸν κεράτιον χιτῶνα δερμικαὶ κυψελίδες, οὐδαμῶς ἐπηρεάζουσι τὰ εὐρεθέντα ἐξ ἀρμεν.

2ον) Τὸ ὄμμα, ὅπερ παρέχουσιν αἱ κυψελίδες τοῦ χοροειδοῦς, οὐδαμῶς ἐπηρεάζεται ὑπὸ τοῦ φωτός.

3ον) Ἡ ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἐντύπωσις τοῦ φωτός οὐδόλως ἀλλοιοῦται, ἐὰν ἐγγύσωμεν ὑπὸ τὸ δέγμα βατράχου, *Woo-gara*, παντονίνην, στρυχνίνην καὶ ὑοσκύαμον.

4ον) Ἐπίσης ἐσπουδάσαμεν τὴν ἐνέργειαν τοῦ προσθίου μέρους τοῦ ὀφθαλμοῦ. Διχομήσαντες ἐπιμελῶς ὀφθαλμὸν βατράχου, οὕτως ὥστε νὰ ἀφαιρέσωμεν ἐντελῶς τὸ πρόσθιον μέρος, δηλ. τὸν κεράτιον χιτῶνα, τὸ ὑδατῶδες ὑγρὸν, τὴν ἴριν, τὸν περιφερῆ μῦν καὶ τὸν κρυστάλλινον φακόν, θέσαντες δὲ τὸν ἀμφιβληστροειδῆ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐνὸς ἐξ ἀργίλλου στρώματος, παρατηρήσαμεν εὐκόλως σημαντικὴν ἐκτροπὴν, τοσοῦτῳ αἰσθητὴν ἅμα τῇ ἐπιδράσει τοῦ φωτός, ὡς ὅτε ἐπειρώμεθα δι' ὀλοκλήρου τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅπερ δεικνύει ὅτι ἡ διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ φωτός συστολὴ τῆς ἴριδος, εἶναι ὄλως ξένη τῶν προειρημένων ἐξαγομῶν.

5ον) Πειρώμενοι μετὰ τοῦ προσθίου μέρους τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ λαμβάνοντες ὡς πόλους τὸν κεράτιον καὶ τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τοῦ κρυστάλλινου φακοῦ, παρατηρήσαμεν σημαντικὴν ἐκτροπὴν, ἀλλ' ἐν τούτοις ἀνεπαίσθητον εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτός.

6ον) Ὁ σκληρὸς χιτῶν καὶ τὸ νεῦρον, ἄνευ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ὁμοίως διατεθέντες παρέσχον σημαντικὴν φυσικὴν ἠλεκτρογόνον δυνάμιν· ἀλλ' ἀνεπαίσθητον ὡσαύτως.

7ον) Ἴδου πῶς διανέμεται ἡ ἠλεκτρογόνος δυνάμιν μετὰ τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἐγκαρσίου τινος τομῆς τοῦ νεύρου· τὸ θετικώτερον μέρος εἶναι ὁ κεράτιος· μετὰ ταῦτα ἔρχεται ὁ σκληρὸς καὶ τέλος ἡ κατὰ μῆκος ἐπιφάνεια τοῦ

νεύρου· ὁ κεράτιος εἶναι ὡσαύτως θετικὸς σχετικῶς πρὸς τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τοῦ κρυστάλλινου φακοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ ἀμφιβληστροειδῆς φαίνεται θετικὸς, σχετικῶς πρὸς τὴν ἐγκάρσιον τομὴν τοῦ νεύρου.

8ον) Ἦδη εἰσερχόμεθα εἰς τὰ ὑπὸ ἀνισοεντατικῶν φώτων παραγόμενα ἀποτελέσματα. Ἐὰν θέσωμεν κηρίον εἰς ἐνὸς μέτρου ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ, εἶτα δὲ εἰς δέκα μέτρων, τὸ ποσὸν τοῦ φωτός, ὅπερ δέχεται ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῇ δευτέρᾳ θέσει τοῦ κηρίου εἶναι ἀκριβῶς τὸ πέμπτον τοῦ ἐν τῇ πρώτῃ· λοιπὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἢ ἠλεκτρογόνος δυνάμιν καθίσταται τρεῖς μικρότερα ἀντὶ νὰ γίνῃ πεντάκις. Πλεῖστα πειράματα γενόμενα μετὰ διαφόρων τοποθετήσεων τοῦ ὀφθαλμοῦ, κατέδειξαν ὅτι ἑκατονταπλασία ποσότης φωτός τριπλασιάζει μόνον τὴν ἠλεκτρογόνον δυνάμιν.

9ον) Ἀναμφιβόλως ὑπάρχει σχέσις μετὰ τῶν πειραμάτων τούτων καὶ τῆς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεως, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὄρασιν. Ἦδη εἶναι κοινῶς παραδεδεγμένον ὅτι τὸ αἰσθητήριον κέντρον (*sensorium*) δὲν δέχεται τὴν εἰκόνα ἐξωτερικοῦ ἀντικειμένου, ἀλλ' ὅτι πράγματι εἰς τὸν ἐγκέφαλον φθάνουσιν ἐντυπώσεις ἀλλοιωθεῖσαι ἐν τῷ δεχθέντι αὐτὰς ὄργανῳ. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ θέσωμεν ἐνταῦθα τὸ ἐξῆς ζήτημα· τὰ φυσικὰ ἀποτελέσματα τὰ πρὸ μικροῦ περιγραφέντα, δύνανται πραγματικῶς νὰ παραβληθῶσιν πρὸς τὰς διαφορὰς τῶν φωτεινῶν ἐντυπώσεων, ἅς λαμβάνομεν διὰ τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν, παραλείποντες τὰ λοιπὰ καὶ προσέχοντες μόνον εἰς τὴν διαφορὰν τῆς ἐντάσεως; Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, αἱ μεταβολαὶ αὗται εἶναι παράστασις τῶν εἰς τὸ αἰσθητήριον κέντρον μεταβιβαζομένων; Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἴσως κατὰ πρῶτον φανῆ ὅτι διαφεύγει τὰς πειραματικὰς ἐρεῖνας· Ἐν τούτοις ὑπάρχει μέσον ὑπολογισμοῦ λίαν

ἀκριβοῦς τῶν παραλλαγῶν τῶν ὑπὸ τοῦ φωτός παραγομένων διαφορῶν τῆς αἰσθήσεως, τὸ δὲ μέσον τοῦτο κάλλιστα ἀνεπτύχθη θεωρητικῶς τε καὶ πειραματικῶς ὑπὸ τοῦ ἐξόχου φυσιολόγου Fechner. Ὁ νόμος τοῦ Fechner (*) δύνανται οὕτω νὰ ἐκφρασθῇ γενικῶς: «ἡ μετὰ τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν διαφορὰ εἶναι ἀνάλογος τοῦ λογαρίθμου τοῦ πηλίκου τῶν διαφορῶν ἐντάσεως τοῦ φωτός. Σειρὰ πειραμάτων γενομένων πρὸ τινος ὑπὸ τοῦ Dalboenf, (ὑπόμνημα αὐτοῦ πρὸς τὴν βελγικὴν Ἀκαδημίαν) ἐπιβεβαιῶν ἐντελῶς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ νόμου τούτου. Ἐὰν λοιπὸν αἱ διαφοραὶ τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως, αἱ παρατηρηθεῖσαι κατὰ τὰς γενομένας μεταβολὰς τῆς ἐντάσεως τοῦ φωτός, συμφωνοῦσι πρὸς τὸν νόμον τοῦ Fechner περιτῶνδιὰ τῶν αἰσθήσεων ἐντυπώσεων ἡμῶν, τότε εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι αἱ παραλλαγαὶ αὗται προσδιορίζουσι τὰς διαφορὰς ὧν ἀντιλαμβανόμεθα διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ δύνανται νὰ παραβληθῶσιν πρὸς ταύτας. Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἑκατονταπλασία ποσότης φωτός, τριπλασιάζει μόνον τὴν ἠλεκτρογόνον δυνάμιν. Κατὰ τὸν νόμον τοῦ Fechner, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν εἰς τὴν μεταβολὴν ταύτην τῆς ἐντάσεως τοῦ φωτός ἀνταποκρινόμενων αἰσθημάτων, θέλει παρασταθῆ διὰ τοῦ 2 ὅστις εἶναι ὁ λογάριθμος τοῦ 100. Τῶν ἐκ τοῦ πειράματος ἐξαγομῶν ὄντων πρὸς ἀλλήλα ὡς 3:1, ἡ διαφορὰ τῶν εἶναι ὡσαύτως 2, ὥστε τὰ δύο ἐξαγομῶνα ταυτίζονται. Μὴ λησμονήσωμεν ἐν τούτοις ὅτι τὰ πειράματα ἐγένετο ἐπὶ ὀφθαλμοῦ βατράχου· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μαστοφόρων ζώων παρατηρήθησαν ἀνάλογοι μεταβολαί, αὗται ὅμως εἶναι ὀλιγώτερον ἐπαισθηταί, ἀναμφιβόλως

ἐνεκα τῆς ταχείας νεκρώσεως τῶν ζωϊκῶν ἰσθῶν.

10ον) Ὅταν θέσωμεν ἐν μὲν ἄκρον τῆς ἀργίλλου εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος ἢ τοῦ νεύρου, ἕτερον δὲ μετὰ τῆς τομῆς τοῦ λοβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ, λαμβάνομεν ἀμέσως ρεύμα ἐπαισθητὸν, ἅμα τῇ ἐπιδράσει τοῦ φωτός. Ἐν τῷ πειράματι τούτῳ ἀφήνομεν τὸν ὀφθαλμὸν ἐν τῇ κόγχῃ του, καὶ δὲν προσβάλλομεν ποσῶς τὸ νεῦρον. Οὕτω κατέστη δυνατόν, νὰ παρακολουθηθῇ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἢ ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἐπίδρασις τοῦ φωτός.

Ἡ ἐξακολουθήσις τῶν ἐρευνῶν τούτων παρέσχε τὰ ἐξῆς ἀποτελέσματα.

1ον) Τὸ φῶς μὴ συμπεπυκνωμένης σεληνιακῆς ἀκτίνος, ἂν καὶ ἀσθενὲς καὶ σχεδὸν ἐντελῶς ἐστερημένον θερμαντικῶν ἀκτίνων, δύνανται νὰ τροποποιηθῇ τὴν ἠλεκτρογόνον δυνάμιν τοῦ νεύρου καὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς.

2ον) Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐσπουδάσθη ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἐξῆς ζώων: 1ον) *Triton aquaticus*. 2ον) *Cyrinus auratus*. 3ον) *Motella vulgaris*. 4ον) *Gasterosteus trachurus*. 5ον) *Cancer pagurus*. 6ον) *Portunus puber*. 7ον) *Hyas coarctatus*. 8ον) *Pagurus Bernhardus*, καὶ τέλος 9ον) ἐπὶ τοῦ *Homarus vulgaris*.

Τὰ γενικὰ ἀποτελέσματα τὰ ἐπιτευθέντα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν διαφόρων τούτων ζώων, ὑπῆρξαν ὅμοια πρὸς τὰ ἄρτι εἰρημένα. Ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ χρυσοειδοῦς κυπρίνου καὶ ὁ τῆς *motella vulgaris* δύο ἰχθύων ἰκανῶς βραδυπόρων, ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους ἀναλογίαν τινὰ ὡς πρὸς τὴν βραδύτητα τῶν παραλλαγῶν τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως, καὶ ἀποτελοῦσι καταφανεστάτην ἀντίθεσιν πρὸς τὸν οὐρανοσκόπον ἢ *Gasterosteus trachurus*, τὸν τόσον ζωηρὸν καὶ εὐκίνητον, οὗ ὁ ὀφθαλμὸς εἶναι λίαν εὐαίσθητος εἰς τὸ φῶς.

(*) Fechner, *Elemente des Psychophysik*, Helmholtz, Φυσιολογικὴ ὀπτική.

Τὰ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν μαλακοστράκων γενόμενα πειράματα εἶναι σπουδαῖα, ὡς ἀποδεικνύοντα ὅτι, ἡ ἐπὶ συνθέτου ὀφθαλμοῦ ἐνέργεια τοῦ φωτός εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἐπὶ ἀπλοῦ, καὶ ὅτι αὕτη τροποποιεῖ τὴν ἐπὶ τῆς εὐαισθητοῦ ἐπιφανείας ἔντασιν τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως. Ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀστακοῦ παρέχει ἑκτροπὴν 600 βαθμῶν τοῦ γαλβανομέτρου, τῆς κλίμακος οὔσης περίπου εἰς ἀπόστασιν 0,65. Τὸ φῶς παρήγαγε παραλλαγὴν τῆς ἑκτροπῆς σχεδὸν 60 βαθμῶν δηλ. περίπου 10 ο/ο ἧτις εἶναι ἡ σημαντικώτερα παραλλαγή ἢ παρατηρηθεῖσα καθ' ἅπαντα τὰ πειράματα. Ὡσαύτως ἀπεδείχθη ὅτι ἡ μείωσις τῆς ἐντάσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ φωτός παραγομένου ἀποτελέσματος, ὅταν ἀξάνωμεν τὴν ἀπόστασιν, εἶναι ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ καὶ ἐν τῷ ἀπλῷ ὀφθαλμῷ π. χ. εἰς ἀπόστασιν 0,30 περίπου, παρατηρήθη παραλλαγή 400 βαθμῶν· εἰς ἀπόστασιν 3 μέτρων, τῆς ποσότητος τοῦ φωτός οὔσης ἑκατοντάκις ἐλάσσονος, τὸ παραγόμενον ἀποτέλεσμα δὲν ἠλαττώθη εἰς 1 βαθμὸν, ἀλλὰ μόνον εἰς 20, δηλ. εἰς τὸ ἕν πέμπτον τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀποτελέσματος ἐν ἀποστάσει 0,30.

3ον) Ἐσπουδάσαμεν τὴν ἐνέργειαν τοῦ φωτός ἐπὶ τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως τοῦ ζῶντος ὀφθαλμοῦ παρὰ ταῖς γαλαῖς καὶ τοῖς πτηνοῖς (τῆ περιστερᾶ καὶ τῆ γλαυκί) Ἐν τοῖς πρώτοις ἡμῶν πειράμασιν, εὗρομεν ὅτι ἦν λίαν δύσκολον νὰ παρατηρήσωμεν τὴν ἄμα τῆ ἐπιδράσει τοῦ φωτός αἰσθητικότητα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν μαστοφόρων καὶ τῶν πτηνῶν, ἂν καὶ προσεπαθοῦμεν ὡς οἶον τε ταχύτερον νὰ ἀποσπῶμεν τὸ ὄργανον τῆς κόγχης τοῦ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ζῴου. Ἡ δυσκολία αὕτη προφανῶς προέρχεται, ἐκ τοῦ ὅτι ἡ εὐαισθησία τοῦ νευρικοῦ συστήματος παρὰ τοῖς ζῴοις ταχύτατα ἀφανίζεται, ὅταν ἡ συρροή τοῦ αἵματος παύσῃ. Ἐδέησε λοιπὸν νὰ πειραθῶμεν ἐπὶ ζῶν-

των ζῴων. Πρὸς τοῦτο, ἐχλωροφορμίσαμεν πρῶτον τὴν γαλῆν ἢ τὸ πτηνόν, εἶτα ἐθέσαμεν αὐτὰ εἰς συσκευὴν καθιστώσαν τὴν κεφαλὴν ἐντελῶς ἀκίνητον, καὶ τέλος ἀφῆράσαμεν τὸ ἐξωτερικὸν τοίχωμα τῆς ὀφθαλμικῆς κόγχης, προσπαθοῦντες ὡς οἶον τε ὀλιγώτερον νὰ φθείρωμεν τὰ βλεφαρικά ἀγγεῖα. Μετὰ ταῦτα διχοτομήσαντες τὸ ὀπτικὸν νεῦρον, καὶ ἀνυψώσαντες τὴν ἐγκάρσιον τομὴν, ἐθέσαμεν τὰς ἄκρας τῆς ἀργίλλου τῶν ἠλεκτροδίων εἰς συγκοινωνίαν, τὴν μὲν μετὰ τῆς ἐγκαρσίου τομῆς τοῦ νεύρου, τὴν δὲ μετὰ τοῦ κερατίου. Ἡ τοποθέτησις αὕτη παρέσχεν ἡμῖν ἀμέσως ἰσχυρὸν ρεῦμα καὶ λίαν εὐαίσθητον εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτός.

4ον) Ἴδου τὰ ἐπιτευχθέντα ἐξαγόμενα, διὰ τῶν ἐπὶ ὀπτικῶν λοβῶν ζώσης περιστερᾶς χλωροφορμισθείσης γενομένων πειραμάτων (ἀ.) ὅταν εἰς τῶν πόλων ἐφήπτετο τοῦ ἀριστεροῦ ὀπτικοῦ λοβοῦ, καὶ ὁ ἕτερος τοῦ κερατοειδοῦς τοῦ δεξιῦ ὀφθαλμοῦ, παρατηρήσαμεν ἐπαισθητὴν ἑκτροπὴν ἄμα τῆ ἐπιδράσει τοῦ φωτός (β'). ὅτε ὁ πόλος, ἀντὶ νὰ τεθῆ εἰς συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ δεξιῦ ὀφθαλμοῦ, ἐτίθετο εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ κερατοειδοῦς τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ, ἡ ἑκτροπὴ ἦν ἐλάσσων, ἀλλὰ πάντοτε ἐπαισθητὴ ἄμα τῆ ἐπενεργείᾳ τοῦ φωτός (γ'). ὅτε διηυθύνωμεν τὸ φῶς ἐπ' ἀμφοτέρων συγχρόνως τῶν ὀφθαλμῶν, τοῦ μὲν ἐνός πόλου συγκοινωνοῦντος μετὰ τοῦ ἐνός μόνον ὀφθαλμοῦ, τοῦ δὲ ἑτέρου μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ ὀπτικοῦ λοβοῦ, τὸ ἀποτέλεσμα ἦν σχεδὸν διπλάσιον τοῦ ὑπὸ τῆς προσπτώσεως τοῦ φωτός ἐπὶ τοῦ δεξιῦ ἢ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ παραγομένου. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι διὰ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὀπτικῶν νεύρων.

5ον) Ἡ ἐξέτασις ὀφθαλμοῦ ὄψεως παρέσχεν ἡμῖν ὅμοια ἐξαγόμενα πρὸς τὰ

ὑπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ βατράχου χορηγηθέντα.

6ον) Ὁ νόμος λοιπὸν τῆς παραλλαγῆς τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἀληθεύει διὰ τὰ μαστοφόρα, τὰ πτηνά, τὰ ἕρπετά, τὰ ἀμφίβια, τοὺς ἰχθύας καὶ τὰ μαλακόστρακα.

7ον) Πλείστα πειράματα κατέδειξαν ὅτι ὁ προειρημένος ψυχοφυσικὸς νόμος τοῦ Fechner, δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς ἀντιληπτικότητος τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Τὰ ἀποτελέσματα τὰ παραγόμενα κατὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτός ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, παράγονται ὡσαύτως καὶ μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς πρὸς τὸν ἐγκέφαλον συγκοινωνίας. Οὕτω ὁ νόμος τοῦ Fechner δὲν εἶναι, ὡς ὑπέθετον μέχρι τοῦδε, συνάρτησις μόνου τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλ' εἶναι πράγματι συνάρτησις τοῦ τελικοῦ ὄργανου, δηλ. τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς.

8ον) Πρὸς σημείωσιν τῶν γαλβανομετρικῶν παραλλαγῶν μετεχειρίσθημεν μέθοδον νέαν, ἧτις δύναται νὰ ὠφελήσῃ εἰς πλείστας φυσικὰς καὶ φυσιολογικὰς ἐρεῦνας. Ἴδου εἰς συνίσταται ἡ μέθοδος αὕτη. Ἐθέσαμεν εἰς κατάλληλον ἀπὸ τοῦ γαλβανομέτρου ἀπόστασιν, ἀντὶ τῆς συνήθους βεβαθμολογημένης κλίμακος, τὴν ἐπιφάνειαν κυλίνδρου κεκαλυμμένου ὑπὸ χάρτου καὶ στρεφομένου περὶ ἄξονα ὀριζόντιον διὰ μηχανισμοῦ ὥρολογίου. Τὸ φωτεινὸν σημεῖον τὸ ὑπὸ τοῦ κατόπτρου τοῦ γαλβανομέτρου ἀνακλώμενον, παρίσταται καθαρότερον, ἂν μελανώσωμεν ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σφαιρας τοῦ γαλβανομετρικοῦ λύχνου, ἐκτός σημείου τινὸς πλάτους περίπου 3 χιλιοστῶν, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποῦ χαράττομεν δι' αἰθάλης γραμμὴν ἢ σταυρόν. Τὸ εἶδωλον τῆς γραμμῆς ἢ τοῦ σταυροῦ τούτου ἀναγκαιῶς ἀνακλάται ὑπὸ τοῦ κατόπτρου ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου.

Τοῦ κυλίνδρου τεθέντος εἰς κίνησιν, τὸ φωτεινὸν σημεῖον δύναται νὰ παρακολουθῆ ἀκριβῶς παρατηρητῆς κρατῶν γραφίδα λεπτὴν καὶ ἐμβεβαμμένην πρότερον ἐν μελάνῃ. Ὁ κύλινδρος, οὗ ἐπονησάμεθα χρῆσιν, ἐτέλει μίαν στροφὴν ἀνὰ πᾶν ὀγδοηκοστὸν δεύτερον λεπτόν. Ὁ χρόνος οὗτος ἦν διηρημένος εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη, ὑπὸ τεσσάρων ἐγκαρσίων καὶ ἰσάκις ἀπεχουσῶν γραμμῶν, ἀχθεισῶν ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου. Τὸ πρῶτον διάστημα μετὰ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας γραμμῆς, παρίστα 20" καθ' ἃ ὁ ὀφθαλμὸς διετέλει ἐν τῷ σκότει, καὶ ἡ ἠλεκτρογόνος δύναμις παρίστατο ὑπὸ εὐθείας γραμμῆς τὸ δεύτερον διάστημα, μετὰ τῆς δευτέρας καὶ τρίτης γραμμῆς, παρίστα, 20" καθ' ἃ ἐπενήργει τὸ φῶς, καὶ δι' ἃ παραλλαγή τῆς ἠλεκτρογόνου δυνάμεως ἐδηλοῦτο διὰ καμπύλης στρεφούσης εἴτε πρὸς τὰ δεξιά εἴτε πρὸς τὰ ἀριστερά· τὸ τρίτον διάστημα, μετὰ τῆς τρίτης καὶ τετάρτης γραμμῆς, παρίστα 20" καθ' ἃ ἐξηκολούθει ἡ ἐπίδρασις τοῦ φωτός καὶ ἡ ἠλεκτρογόνος δύναμις ἤξανε βαθμηδόν· καὶ τέλος, τὸ τέταρτον διάστημα, μετὰ τῆς τετάρτης καὶ πρώτης γραμμῆς, παρίστα 20" καθ' ἃ ἡ ἠλεκτρογόνος δύναμις ἤξανε κατὰ πρῶτον, ἄμα τῆ ἀφανίσει τοῦ φωτός ἔνα ἐλαττώθη μετὰ ταῦτα ταχέως.

Ἐδείξαμεν λοιπὸν διὰ πειραμάτων 1ον ὅτι ἡ πρόσπτωσις τοῦ φωτός ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μαστοφόρων, τῶν πτηνῶν, τῶν ἕρπετῶν, τῶν ἀμφιβίων, τῶν ἰχθύων καὶ τῶν μαλακοστράκων, παρὰ κλάσσει κατὰ 3 — 10 ο/ο τὴν κανονικὴν ἠλεκτρογόνον δύναμιν, τὴν μετὰ τῆς κερατοειδοῦς καὶ τῆς ἐγκαρσίου τομῆς τοῦ νεύρου· 2ον ὅτι ἡ ἠλεκτρικὴ αὕτη ἀλλοίωσις δύναται νὰ παρακολουθῆθῃ μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου· 3ον ὅτι αἱ ἀκτίνες αἱ θεωρούμεναι φωτεινότεραι παράγουσι τὰς σημαντικώτερας παραλλαγὰς· 4ον

ὅτι ἡ ἀλλοίωσις τοῦ ἠλεκτρικοῦ φαινομένου, μεταβαλλομένης τῆς ἐντάσεως τοῦ φωτός, φαίνεται ὅτι ἐγγύτατα ἔπεται ταῖς ὑπὸ τοῦ ψυχοφυσικοῦ νόμου τοῦ Fechner διδομέναις σχέσεσιν· ὅν ὅτι ἡ ἠλεκτρικὴ ἀλλοίωσις ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπ' αὐτῆς τῆς ὑψῆς τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἐπίδρασιν τοῦ φωτός· διότι ἡ ἀλλοίωσις αὕτη εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ ἄνω μέρους τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅπερ ἐπομένως καταστρέφει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ συστολὴ τῆς ἱριδος ἠδύνατο ὅμοιον ἀποτελεσματὸν παραγάγῃ· ὅν ὅτι δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν διὰ πειραμάτων εἰς τὴν φυσικὴν ἐκφράσιν τοῦ ἐν τῇ φυσιολογίᾳ καλουμένου κόπου· Τὸν τέλος, ὅτι ἡ μέθοδος, ἧς ἐποιήσαμεθα χρῆσιν ἐν ταῖς ἐρευναῖς ταύταις δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς σπουδὴν τῶν εἰδικῶν ὀργάνων τῶν ἄλλων αἰσθήσεων.

ΒΑΣ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ.

ΠΕΡΙ ΧΡΩΜΑΤΩΝ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Ἰδόμεν λοιπὸν νῦν πῶς δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν εἰκονικῶς πάντα τὰ χρώματα ματα κατὰ τὸν Ἐλμχόλτζιον, τροποποιήσαντα καὶ συμπληρώσαντα τὴν πρὸς τοῦτο εἰκονικὴν κατασκευὴν τοῦ Νεύτωνος.

Κατασκευάζομεν τρίγωνον, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς κορυφὰς θέτομεν τὰ τρία χρώματα, τὸ ἐρυθρὸν, τὸ πράσινον καὶ τὸ ἰόχρουν· εἶτα θέτομεν περὶ τὴν περιμέτρον τοῦ τριγώνου μεταξὺ τοῦ ἐρυθροῦ καὶ πρασίνου κατὰ σειράν τὸ κροκοθαφές καὶ τὸ κίτρινον, μεταξὺ δὲ τοῦ πρασίνου καὶ ἰοχροῦ τοῦ κυανοῦ, καὶ μεταξὺ ἰοχροῦ καὶ ἐρυθροῦ τὸ πορφυροῦν.

Ἡ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἐπόμενον χρῶμα μετάδοσις γίνεται δι' ὄλων τῶν μεταξὺ ἀποχρώσεων, ὡς λ. χ. μεταξὺ πρασίνου καὶ

κυανοῦ τοῦ κυανοπρασίνου δι' ὄλων αὐτοῦ τῶν ἀποχρώσεων, ὧν ἡ μὲν πλησιεστέρα πρὸς τὸ πράσινον πλησιάζει πρὸς τοῦτο μᾶλλον· καθόσον δὲ πλησιάζομεν πρὸς τὸ κυανοῦν, πλησιάζει πρὸς τοῦτο. Οὕτω θέλομεν ἔχει περὶ τὴν περιμέτρον τοῦ τριγώνου πάντα τὰ κεκορεσμένα χρώματα. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τριγώνου τοποθετοῦμεν μικρὸν λευκὸν κύκλον· καθόσον δὲ βαίνομεν ἀπὸ τῆς περιφερείας πρὸς τὸν κύκλον αὐτὸν, τοποθετοῦμεν τὰς ἀπὸ τοῦ χρώματος, ἀφ' οὗ ἀναχωροῦμεν, πρὸς τὸ λευκὸν ἀποχρώσεις αὐτοῦ. Οὕτως ἀπὸ τοῦ ἐρυθροῦ πρὸς τὸ λευκὸν θέλομεν θέσει τὸ ἐρυθρόλευκον δι' ὄλων αὐτοῦ τῶν ἀποχρώσεων πρὸς τὸ λευκόν. Ἐπὶ τοῦ τριγώνου λοιπὸν τούτου θέλομεν ἔχει, πλὴν τῶν κεκορεσμένων χρωμάτων, καὶ πάσας τὰς πρὸς τὸ λευκὸν ἀποχρώσεις αὐτῶν. Ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ διὰ λόγους, οὓς συντομίας χάριν παραλείπομεν, ἡ τοῦ πρασίνου κορυφὴ εἶνε κατὰ τι πεπιεσμένη καὶ ὁ λευκὸς κύκλος δὲν εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ ἀκριβῶς τοῦ τριγώνου.

Ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ τῶν χρωμάτων ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὴν ὡς πρὸς τὰ ἀπλᾶ τοῦ φάσματος χρώματα ἀπόχρωσιν αὐτῶν καὶ τὸν κόρον, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν λαμπρότητα. Πρὸς παράστασιν λοιπὸν καὶ ταύτης δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν πυραμίδα, βάσιν ἔχουσαν τὸ ἄνω τρίγωνον καὶ ἄνωθεν περατουμένην εἰς μέλαν. Ἐν ταῖς ἀπὸ τῆς κορυφῆς πρὸς τὴν βάσιν παραλλήλαις ταύτῃ τομαῖς τῆς πυραμίδος τὴν θέσιν τοῦ λευκοῦ κύκλου τῆς βάσεως κατέχουσι κύκλοι φαιοί, οἵτινες πλησιάζουσιν ἐπὶ μᾶλλον τὸ μέλαν, καθόσον ἡ τομὴ εἶναι πλησιεστέρα πρὸς τὴν κορυφὴν· τὴν δὲ θέσιν ἐκάστου ἀπλοῦ χρώματος τῆς βάσεως κατέχει ἥττον λαμπρὸν χρῶμα, ἔχον τὸ αὐτὸ μὲν μήκος τοῦ κύματος πρὸς τὸ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος τῆς βάσεως, λαμπρότητα ὅμως ἀνάλογον τοῦ φαι-

οῦ τῆς τομῆς δίσκου πρὸς τὴν τοῦ λευκοῦ τῆς βάσεως. Οὕτω τὰ χρώματα ταῦτα εἶνε τὰ ἥττον λαμπρὰ συστατικά χρώματα τοῦ ἀτονωτέρου λευκοῦ (φαιοῦ), τοῦ διὰ τοῦ ἐν τῷ κέντρῳ φαιοῦ κύκλου παριστανομένου, ἐνῶ ἐν τῇ βάσει εἶνε τὰ συστατικά τοῦ λευκοῦ. Ἐπαναλαμβάνομεν δὲ καὶ πάλιν, ὅτι τὸ αὐτὸ ἀπολύτως χρῶμα κατὰ τὸν διάφορον φωτισμὸν, μὲ τὸν ὁποῖον βλέπομεν τὰ ἀντικείμενα, φαίνεται διάφορον. Οὕτω τὸ κατὰ τὴν ἡμέραν ὡς βαθυπράσινον θεωρούμενον, τὸ ἑσπέρας, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἴδωμεν ἔχον τὴν αὐτὴν λαμπρότητα, ἦν εἶγε τὴν ἡμέραν, θὰ ἐφαίετο λαμπρόν· πράσινον σχετικῶς πρὸς τὸν ἀσθενῆ φωτισμὸν τῶν ἄλλων ἀντικειμένων· ἐπειδὴ ὅμως βλέπομεν καὶ αὐτὸ μὲ τὸν αὐτὸν ἀσθενῆ φωτισμὸν, ἐκλαμβάνομεν καὶ πάλιν αὐτὸ ὡς βαθυπράσινον, διότι τὸ συγκρίνομεν πρὸς τὸ ἐκάστοτε ὡς λευκὸν θεωρούμενον καὶ τὰ συστατικά αὐτοῦ.

Τὰ μεταξὺ τῆς περιμέτρου ἐκάστης τομῆς καὶ τοῦ φαιοῦ κέντρου κατέχουσιν αἱ μετὰ τοῦτο ἀναμιξεις αὐτῶν, καὶ πλησιάζουσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ φαιὸν τῆς διατομῆς, καθόσον βαίνομεν ἀπὸ τῆς περιμέτρου πρὸς τὸν δίσκον αὐτῆς, Οὕτω, θέλομεν ἔχει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς πυραμίδος ἀντὶ λ. χ. τοῦ πρασίνου, πράσινον ἐπὶ μᾶλλον ἀσθενές καὶ βαθύ, πλησιάζον κατὰ τὰ ἄνω τῆς πυραμίδος πρὸς τὸ μέλαν· πράσινον· ἀπὸ ἐκάστης δὲ περιμέτρου πρὸς τὸν φαιὸν κύκλον θὰ ἔχωμεν φαιοπράσινα. Καθόσον ὅμως ἡ λαμπρότης τῶν χρωμάτων ἐλαττοῦται, κατὰ τοσοῦτον ἡ διάκρισις τῶν ἀποχρώσεων γίνεται δυσκολωτέρα· διότι ἐν γένει ἡ διάκρισις καὶ σύγκρισις τῶν διαφόρων ἐντυπώσεων εἶνε ἀσφαλῆς καὶ κατὰ τὰς μεσαίας βαθμίδας τῆς ἐντάσεως τῶν ἐρεθισμῶν, οἵτινες προξενοῦσιν αὐτάς.

Πρὶν προδῶμεν εἰς τὴν σύντομον ἐξήγη-

σιν ὀπτικῶν τινῶν φαινομένων διὰ παραδοχῆς τριῶν εἰδῶν ὀπτικῶν νεύρων, προσθέτομεν τὴν ἐξῆς σπουδαίαν παρατήρησιν, ἣν ὁ μωσ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ἐλμχόλτζιου ἐξηγεῖ.

Ἐστῶσαν δηλαδὴ δύο φῶτα διαφόρου χρώματος λ. χ. ἐρυθρὸν καὶ κυανοῦν, ἐμποιοῦντα ἡμῖν τὴν ἐντύπωσιν ἴσης ἐνστάσεως, Ἐάν ἐκάστου τῶν φῶτων τούτων μεταδῶμεν ἐξίσου τὸ ποσὸν (καὶ τοῦτο κατορθοῦται, ἐάν βλέπομεν τὰ φῶτα διὰ μέσου ἀνοίγματος, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ αὐξήσωμεν ἢ ἐλαττώσωμεν κατ' ἀρέσκειαν), αἱ ἐνστάσεις τῶν δύο φῶτων δὲν θὰ φαίνωνται πλέον αἱ αὐταί. Καὶ ἐάν μὲν αὐξήσωμεν τὸ ποσὸν τῶν φῶτων ἐξίσου, θὰ φαίνεται λαμπρότερον τὸ ἔχον μακρότερον κύμα, δηλαδὴ εἰς τὰ ἀνωτέρω δύο χρώματα τὸ ἐρυθρὸν· ἐάν δ' ἐλαττώσωμεν αὐτά, θὰ φαίνεται λαμπρότερον τὸ ἔχον μικρότερον κύμα, δηλαδὴ τὸ κυανοῦν. Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι αἱ ἐντυπώσεις τῶν διαφόρων χρωμάτων δὲν ἐξαρτῶνται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ φωτός, ἀλλὰ διαφόρως κατὰ τὰ διάφορα χρώματα. Τοῦτο ἐξηγεῖται διὰ τῆς παραδοχῆς ὅτι τὰ διὰ τὰ τρία ἀρχικά χρώματα κατάλληλα νεῦρα διατίθενται διαφόρως, ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον ἐρεθίζει ἕκαστον αὐτῶν.

Ἄς ζητήσωμεν λοιπὸν νῦν τὴν ἐξήγησιν ὀπτικῶν τινῶν φαινομένων διὰ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἐλμχόλτζιου.

Ὅταν ἡ ἐνστασις φωτεινῆς τινος πηγῆς αὐξάνῃ, τότε τὸ χρῶμα αὐτῆς τείνει πρὸς τὸ λευκόν. Ὁ λόγος τοῦ φαινομένου τούτου εἶνε ὅτι δι' ἐκάστου χρώματος ἐρεθίζονται διάφορα μέρη τοῦ ὀπτικοῦ νευρικοῦ συστήματος· καὶ τὰ λοιπὰ ὅμως μέρη, ἀλλ' εἰς κατώτερον βαθμὸν, συνερεθίζονται. Ἐάν λοιπὸν ἡ ἐνστασις τοῦ φωτός αὐξάνῃ, τείνει ὁ ἐρεθισμὸς τῶν τριῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν νεύρων νὰ ἐξισωθῇ, ἢ τοῦλάχιστον νὰ γίνε-

ται ἐπαισθητός καὶ τῶν μὴ ὑπὸ τοῦ χρώματος τῆς φωτεινῆς εἰδικῶς ἐρεθιζομένων ὅθεν διὰ τῆς ἀναμίξεως τῶν τριῶν ἀρχικῶν χρωμάτων προξενεῖται ἡ ἐντύπωσις τοῦ λευκοῦ. Ὡς ἐκ τοῦ διαφοροῦ ὁμοῦ τρόπου τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν διαφορῶν εἰδῶν νεύρων, ἢ ἀλλοιώσεως τοῦ χρώματος τῆς φωτεινῆς πηγῆς, ὅταν ἡ ἐνστάσις ταύτης αὐξάνη, εἶνε διάφορος κατὰ τὰ διάφορα χρώματα. Ὄταν τὸ χρῶμα τῆς πηγῆς ᾖ ἰσόχρουν, ἢ δὲ ἐνστάσις αὐτῆς αὐξάνη, ὁ ἐρεθισμὸς τῶν ἰσχυρῶν νεύρων δὲν αὐξάνει τοσοῦτον, ὅσον ὁ τῶν πρασίνων καὶ ἐρυθρῶν νεύρων· διὸ καὶ τὸ φῶς ἀπὸ ἰσχυροῦ θά μεταβῆ διὰ τοῦ κυανοῦ πρὸς τὸ λευκόν. Ἐάν τὸ χρῶμα τῆς φωτεινῆς πηγῆς ᾖ ἐρυθρὸν, αὐξανούσης τὴν ἐνστάσεως αὐτῆς, θά ἐρεθισθῶσιν ἔτι ἐντονώτερον τὰ ἐρυθρὰ νεῦρα· θά ἐρεθισθῶσιν ὁμοῦ καὶ τὰ πράσινα, ὀλιγώτερον δὲ τὰ ἰσχυρὰ ὅθεν θά τείνη πρὸς τὸ λευκοκίτρινον, τὸ προξενούμενον διὰ τοῦ συγχρόνου ἐρεθισμοῦ τῶν ἐρυθρῶν καὶ πρασίνων νεύρων καὶ ὀλίγον τῶν ἰσχυρῶν.

Ἐτερον φαινόμενον, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν, εἶνε τὸ τῶν συμπληρωματικῶν καλουμένων χρωμάτων.

Ἐάν, ἀφοῦ παρατηρήσωμεν χρῶμα τι ἴδωμεν λευκὴν τινα ἐπιφάνειαν, αὕτη θά δευκνή ἀπόχρωσιν τινα κατ' ἀρχάς. Ἐάν λ. χ. μετὰ ἐρυθρῶν ἐπιφάνειαν ἴδωμεν λευκὴν, αὕτη θά μᾶς φανῆ ὡς ἔχουσα κυανοπράσινον ἀπόχρωσιν. Τὸ κυανοπράσινον λοιπὸν καλούμεν συμπληρωματικὸν χρῶμα τοῦ ἐρυθροῦ. Ὁ λόγος τοῦ φαινομένου τούτου εἶνε ὁ ἐξῆς. Ὄταν βλέπωμεν ἐρυθρὸν χρῶμα, ἐρεθίζονται ἰδίως καὶ ἀποκάνουσι τὰ ἐρυθρὰ νεῦρα· ὅταν εἶτα ἴδωμεν λευκὴν ἐπιφάνειαν, τὸ λευκὸν προσβάλλει μὲν καὶ τὰ τρία εἶδη τῶν νεύρων, ἀλλὰ τῶν μὲν ἐρυθρῶν ὡς ἀποκαμόντων ἢ αἰσθητικότης εἶνε ἡλαττωμένη, τῶν πρασίνων ὁμοῦ καὶ ἰσχυρῶν εἶνε ἀκαμαία·

ὅθεν ταῦτα θά ἐρεθισθῶσιν ἐντονώτερον, ἐξ οὗ γεννᾶται ἡ κυανοπράσινος ἀπόχρωσις τῆς λευκῆς ἐπιφάνειας. Συμπληρωματικὸν χρῶμα χρώματός τινος εἶνε ἐκεῖνο, τοῦ ὁποῖου ἡ σύγχρονος μετὰ τῆς τοῦ πρώτου ἐπίδρασις προξενεῖ τὸ λευκόν, διότι διὰ τῆς συγχρόνου ταύτης ἐπίδρασεως συνερεθίζονται πάντα τὰ εἶδη τῶν νεύρων καὶ προξενούσιν ἐντεῦθεν τὸ λευκόν.

Τὰ συμπληρωματικὰ χρώματα εἶνε τοῦ ἐρυθροῦ τὸ κυανοπράσινον, τοῦ κροκοθαφῆς τὸ κυανόν, τοῦ κιτρίνου τὸ ἰνδικόν κυανόν, τοῦ κυανοῦ τὸ κροκοθαφῆς, τοῦ ἰσχυροῦ τὸ κιτρινοπράσινον· τοῦ πρασίνου τὴν συμπληρωματικὴν εἶνε τὸ διὰ τῆς συγχρόνου ἐνεργείας τοῦ ἐρυθροῦ καὶ ἰσχυροῦ γεννώμενον, δηλαδή τὸ πορφυροῦν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε ἀπλοῦν χρῶμα.

Ἐνεκα τοῦ συνερεθισμοῦ ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν νεύρων, ἔστω καὶ ἀσθενοῦς, ὅταν παρατηρήσωμεν χρῶμα τι, δὲν βλέπομεν τὰ ἀπλὰ χρώματα ἐν ὄψι τῷ κόρῳ αὐτῶν, ἀλλ' ἀναμεμιγμένα μετὰ ποσοῦ τινος λευκοῦ. Ὄπως δὲ τὰ ἴδωμεν ὅσον τὸ δυνατόν μάλλον κεκορεσμένα, δεόν νὰ ἴδωμεν προηγουμένως τὸ συμπληρωματικὸν αὐτῶν χρῶμα, καὶ εἶτα τὸ χρῶμα τὸ ὁποῖον ἰδίως θέλομεν νὰ παρατηρήσωμεν. Οὕτω πράττοντες, ἐρεθίζομεν τὸ μέρος τῶν νεύρων τὸ ἐπιφέρειν τὴν λευκανσιν τοῦ ὑπ' ὄψιν κυρίου χρώματος, καὶ ἀφοῦ αὐτὸ ἀποκάμη, δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἐν ὄψι αὐτοῦ τῷ κόρῳ τὸ κυρίως ὑπ' ὄψιν χρῶμα. Ἡ ἐντύπωσις ὁμοῦ τοῦ πλήρους κόρου ὀλίγον διαρκεῖ, διότι μετ' ὀλίγον ἀρχίζουσιν ἀποκάνοντα τὰ νεῦρα τὰ εἰδικὰ διὰ τὸ ὑπ' ὄψιν χρῶμα, τοῦναντίον δὲ ἀναλαμβάνουσι τὴν αἰσθητικότητά αὐτῶν τὰ τοῦ συμπληρωματικοῦ. Εἶνε δὲ γνωστὸν, ὅτι τὰ νεῦρα, ὅσον πλεῖον διαρκεῖ ὁ ἐρεθισμὸς, τοσοῦτον μάλλον ἀποκάνουσι καὶ γίνονται ἥττον εὐαίσθητα· καὶ ἐάν ὁ ἐρεθισμὸς ᾖ

ὑπερβολικὸς, δύνανται νὰ καταστῶσιν ὅλος ἀναίσθητα ἐπὶ χρόνον τινὰ ἢ καὶ διαρκῶς.

Ἐκ τοῦ καμάτου τῶν νεύρων ἐξηγεῖται διὰ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἐλμχολτζίου τὸ φαινόμενον τῆς ἀπάτης ἐνίοτε περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν χρωμάτων. Ἐάν λ. χ. παρατηρήσωμεν χρῶμα τι, καὶ μάλιστα κεκορεσμένον, ἐπὶ μακρὸν ἀποκάνουσι τὰ τοῦτο ἰδίως μεταβιβάζοντα ὀπτικά νεῦρα, ἐνῶ τὰ τοῦ συμπληρωματικοῦ χρώματος ἢ οὐδὲν ἢ ἥμισυ ἀποκάνουσι. Ἐάν λοιπὸν παρατηρήσωμεν ἀμέσως ἕτερον τι χρῶμα, θά ἴδωμεν τοῦτο οὐχὶ ἐν τῇ συνήθει αὐτοῦ ἀποχρώσει, διότι τὰ πρὸς τοῦτο κατάλληλα νεῦρα δὲν θά ἔχωσι τὴν συνήθει αὐτῶν αἰσθητικότητα. Ἐάν λ. χ. ἴδωμεν ἐρυθρὸν χρῶμα, θά ἀποκάμωσι μὲν τὰ ἐρυθρὰ νεῦρα, θά μείνωσι δ' ἀκαμαία τὰ πράσινα καὶ ἰσχυρὰ, τὰ προξενούμενα συνερεθιζόμενα τὸ κυανοπράσινον.

Ἐάν ἀμέσως μετὰ τὸν ἐρυθρὸν ἴδωμεν κροκοθαφῆς, προξενούμενον διὰ τοῦ συνερεθισμοῦ τῶν ἐρυθρῶν καὶ πρασίνων νεύρων, θά ἴδωμεν αὐτὸ ἢ κλίνον πρὸς τὸ κιτρινόν, δι' οὗ ἐρεθίζονται ἐξίσου τὰ ἐρυθρὰ καὶ πράσινα, ἢ καὶ μὲν πρασίνην ἀπόχρωσιν ἂν τὸ παρατηρήθῃ ἐν ἀρχῇ ἀρχικὸν χρῶμα ἦτο πολὺ λαμπρὸν καὶ παρετηρήθη ἐπὶ μακρὸν.

Τέλος θά ζητήσωμεν νὰ δώσωμεν τὴν ἐξηγησιν ἐτέρου τινὸς φαινομένου, τῆς τυφλότητος δηλαδή, δι' ὠρισμένα χρώματα. Τὴν τυφλωσιν ταύτην θά καλέσωμεν κατὰ τὸ χρῶμα ἐρυθρὰ τυφλωσιν κτλ. Συνήθως ἀπαντᾶται ἡ ἐρυθρὰ τυφλωσις. Τὸ φαινόμενον τοῦτου ἐξηγεῖται, ἐάν δεχθῶμεν ὅτι τὸ μέρος τοῦ ὀπτικοῦ νευρικοῦ συστήματος, τὸ κατάλληλον διὰ τὴν αἰσθησιν τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος, ᾖ ἀναίσθητον. Τὸ φαινόμενον δ' αὐτὸ παρέχει τὸ μέρος πρὸς ἕτερον ὑπόθεσιν, δι' ἧς ὀρίζεται εἰδικώτερον τὸ μέρος τῶν ὀπτικῶν νεύρων τὸ κατάλληλον δι' ἕνα μόνον τῶν τριῶν ἀρχικῶν χρωμάτων. Δυνά-

μεθα λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ κῶνος ἐκάστου νεύρου μεταβιβάζει ἕκαστον τῶν τριῶν αὐτῶν χρωμάτων, ἀλλὰ διάφορον μέρος ἐκάστου κῶνου ἕκαστον ἐξ αὐτῶν. Οὕτω δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ μὲν ἀκρα ἐκάστου νεύρου μεταβιβάζει τὸ ἰσχυρὸν, τὸ δὲ μέσον τὸ πρασινόν, ἢ δὲ πρὸς τὸν κορμὸν βάσις τὸ ἐρυθρὸν. Διὰ τῆς τάξεως ταύτης ἐξηγεῖται ἡ συνήθης τυφλωσις, ἡ ἐρυθρὰ, διότι δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ βάσις τῶν κῶνων εἶνε συνυφασμένη ὡς εἶπεν μετὰ τοῦ κορμοῦ. Ἡ πρασίνη τυφλωσις δὲν εἶνε γνωστὴ, ἢ δὲ ἰσχυρὸς δύναται νὰ παραχθῇ προσκαίριος διὰ τῆς καταπόσεως σαντονίνης. Διὰ ταύτης καθίσταται ἀναίσθητον τὸ ἀκρον τῶν κῶνων, ὅθεν ἐπέρχεται ἡ ἰσχυρὸς τυφλωσις.

Οἱ τὴν ἐρυθρὰν τυφλωσιν πάσχοντες ἐκλαμβάνουσι τὰ ἐρυθρὰ ἀντικείμενα ὡς μελανὰ, διότι τὰ ἐρυθρὰ αὐτῶν νεῦρα (δηλαδή τὸ τὴν αἰσθησιν τοῦ ἐρυθροῦ μεταβιβάζον μέρος τοῦ ὀπτικοῦ νευρικοῦ συστήματος) δὲν ἐρεθίζονται, καὶ ἐπομένως δὲν προξενεῖται ἡ τοῦ ἐρυθροῦ αἰσθησις διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τροποποιεῖται παρ' αὐτοῖς καὶ ἡ ἀπόχρωσις τῶν λοιπῶν χρωμάτων· οὕτω λ. χ. τὸ διὰ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν ἐρυθρῶν καὶ πρασίνων νεύρων προξενούμενον κιτρινὸν χρῶμα ἐκλαμβάνουσι ὡς πράσινον, διότι μόνον τὰ πράσινα αὐτῶν νεῦρα ἐρεθίζονται ὑπὸ τοῦ κιτρίνου φωτός.

Ἀλλὰ καὶ τὰ πρόσωπα τὰ μηδεμίαν τυφλωσιν πάσχοντα δὲν βλέπουσι πάντα τὰ χρώματα ἐντελῶς ἐξίσου, διότι εἰς ἄλλους μὲν ἐμποιεῖ μεγαλητέραν ἐντύπωσιν τὸ ἐρυθρὸν, εἰς ἄλλους δὲ τὸ πράσινον κτλ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι παρὰ τοῖς μὲν εἶνε εὐαίσθητότερα τὰ ἐρυθρὰ, παρὰ τοῖς δὲ τὰ ἰσχυρὰ ἢ πράσινα νεῦρα. Ἡ διαφορὰ αὕτη δὲ γίνεται καταφανῆς κατὰ τὴν συνήθει ἐκτίμησιν τῶν χρωμάτων, ἀλλ' ἰδίως μόνον ἐν ταῖς φωτο-

μετρήσεσιν, ἐν αἷς τὸ χρώμα ἐπιηράζει τὴν ἐκτίμησιν τῆς λαμπρότητος, ἐὰν τὰ συγκρινόμενα φῶτα δὲν ἦνε ὁμόχροα. Εἰς τὸν συνήθη ὁμως βίον τοῦτο δὲν ἔχει ἐπιφορὴν τινα.

Ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ῥηθέντων ἐξάγομεν, ὅτι ἡ ἐν τῷ ἔξω κόσμῳ διαφορὰ τῆς κινήσεως τοῦ αἰθέρος προξενεῖ ἐπὶ τοῦ ὀπτικοῦ νευρικοῦ συστήματος τὴν διαφορὰν τῶν χρωμάτων ὥστε αὕτη ὑπάρχει ἐν ἡμῖν καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδιαίτης ἐκάστου ὀφθαλμοῦ κατασκευῆς, ἢ τῆς διαφοροῦ καταστάσεως ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀφθαλμοῦ, ὡς λ. χ. ὅταν οὗτος καταστῆ ἀμβλῦς πρὸς ὠρισμένον τι χρώμα. Διὰ τὴν κανονικὴν ἡμῶς κατασκευὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκλαμβάνομεν τὰ χρώματα ὡς σημεῖα, δι' ὧν ἀναγνωρίζομεν ὠρισμένην ἰδιότητα τῶν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν σωμάτων, τὸ νὰ ἐκπέμπωσι δηλαδὴ κύματα ὠρισμένου μήκους ἢ ἀνάμικτα μετ' ἄλλων καὶ με' ὠρισμένην λαμπρότητα, συγκρινόμενῃ πρὸς τὸ σύνθετος φῶς, τὸ ὁποῖον θεωροῦμεν ὡς λευκόν.

Δ. Κ. ΚΟΚΚΙΔΗΣ.

ΠΕΡΙ ΠΑΛΙΡΡΟΙΩΝ

Αἱ παλίρροιαί εἰσι κινήσεις τῆς θαλάσσης διάσημος, θαυμασία καὶ εἰς τῶν ἀνθρώπων τὰς ἀσχολίας συμφερωτάτη. Οὕτως ὀνομάζεται ἡ ἀνάβασις καὶ κατὰβασις τῆς θαλάσσης, ἢ γνωμὴν πάντοτε δις τοῦ ἡμερονυκτίου, κατὰ καιροὺς ὠρισμένους· διότι παρατηρουμένη ἡ θάλασσα κατὰ τοὺς αἰγιαλοὺς, ἐνίοτε μὲν φαίνεται ὅτι θέλει νὰ ὀρυθήσῃ εἰς τὴν ξηρὰν, ἐνίοτε δὲ ὅτι θέλει νὰ ἀποχωρήσῃ ἐντελῶς ἀπ' αὐτῆς. Ἡ κινήσις αὕτη γίνεται τακτικωτέρα ἐπὶ τοῦ μεταξὺ τῶν τροπικῶν ὠκεανῶν· ἀλλ' ἐκεῖ δὲν εἶναι οὕτως αἰσθητῆ, ὡς ἡ συμβαινούσα κατὰ τοὺς αἰ-

γιαλοῦς. Τὸ ὕδωρ ἀναβαίνει ἀδιακόπως ὥρας ἕξ, καὶ ἐμμένει εἰς τὴν ὑψηλοτάτην αὐτοῦ κατάστασιν λεπτὰ 12, καὶ τοῦτο λέγεται Πλημμυρίς. Μετὰ ταῦτα καταβαίνει πάλιν τὸ ὕδωρ διηλεκτῶς ὥρας ἕξ, ὅτε ὀνομάζεται Ἀμπωτις, καὶ ἐμμένον ἀκίνητον ἐν τῇ βαθυτάτῃ αὐτοῦ καταστάσει 12 λεπτὰ, κινεῖται πάλιν εἰς ἀνάβασιν. Ἡ ἀνάβασις λοιπὸν καὶ κατὰβασις τοῦ ὕδατος γίνεται μεταξὺ 12 ὥρων· βραδύτερον ὁμως 25 λεπτὰ, καὶ ἐπομένως ἐντὸς ὄλου τοῦ ἡμερονυκτίου 50 λεπτὰ, ἢ κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ναυτῶν, 48 μόνον λεπτὰ.

Αἱ πλημμυρίδες γίνονται πάντοτε μετὰ 2 ἢ 3 ὥρας, ἀφοῦ διέλθῃ ἡ σελήνη τὸν ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα, ἢ τὸν ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα μεσημβρινόν. Εἰς τὰ πελάγη τοῦ Ὀκεανοῦ ὑψώνεται τὸ ὕδωρ 2 ἕως 3 πόδας κατὰ δὲ τοὺς στενωτέρους τόπους 40 ἕως 50 πόδας. Εἰς τὴν Βαλτικὴν καὶ τὸν Εὐξεινον Πόντον αἱ παλίρροιαί εἰσι διόλου ἀνεπαίσθητοι· ἐπὶ δὲ τὴν μεσόγειον θάλασσαν, ὀλίγον τι αἰσθηταί. Αἱ καμπυλότητες τῶν αἰγιαλῶν, οἱ ἄνεμοι, τὰ ρεύματα καὶ τὰ ἄλλα τοπικὰ αἷτια προξενούσι τινὰς διαφορὰς εἰς τὸν χρόνον, τὸ ὕψος καὶ τὴν κίνησιν τῶν παλίρροιῶν. Ἡ θάλασσα μεταδίδει καὶ εἰς τοὺς μεγάλους ποταμοὺς τὰς παλίρροιας. Ἡ εἰς τὰ κάτω ὁμως ὀρυὴ τοῦ ποταμίου ὕδατος ἀποκαθιστᾷ τὰς πλημμυρίδας βραδύτερας τῶν ἀμπώτεων. Εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Γερμανίας Ἐλβαν φαίνονται αἱ παλίρροιαί 20 μίλια ἐνδότερον τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν κόμην Ῥυτσεμπύτελ, τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἐλβα, ὅταν ἦναι πασιέληνος καὶ νέα σελήνη, ἄρχονται αἱ ἀμπώτεες περὶ τὰς 7 ὥρας καὶ 25 λεπτὰ, αἱ δὲ πλημμυρίδες περὶ τὴν μίαν ὥραν καὶ 5 λεπτὰ. Κατὰ δὲ τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον τέταρτον τῆς σελήνης ἄρχονται αἱ ἀμπώτεες κατὰ τὸ Ῥυτσεμπύτελ, μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας, ἢ

μετὰ μίαν ὥραν καὶ ἐν τέταρτον, στρέφεται τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὰ ὀπισθεν, καὶ ἄρχονται αἱ πλημμυρίδες ἐν τῷ Ἐλβα. Φθάνουσι λοιπὸν αἱ πλημμυρίδες ἀπὸ Ῥυτσεμπύτελ εἰς τὸ Ἀμβούργον μετὰ 5 ὥρας καὶ 23 λεπτὰ· διότι κατὰ τὸ Ἀμβούργον, οὐσης νέας σελήνης, ἄρχονται αἱ ἀμπώτεες περὶ τὰ 48 λεπτὰ τῆς πρώτης ὥρας, αἱ δὲ πλημμυρίδες περὶ τὰς 5 ὥρας καὶ 6 λεπτὰ. Κατὰ δὲ τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον τέταρτον τῆς σελήνης ἄρχονται αἱ ἀμπώτεες περὶ τὰς 5 ὥρας καὶ 31 λεπτὰ, αἱ πλημμυρίδες περὶ τὰς 9 ὥρας καὶ 49 λεπτὰ. Ἡ διάρκεια λοιπὸν τῶν ἀμπώτεων εἶναι 4 ὥραι καὶ 18 λεπτὰ, τῶν δὲ πλημμυρίδων, 8 ὥραι καὶ 6 λεπτὰ. Αἱ γινόμεναι μικραὶ παλίρροιαὶ κατὰ τὸ Ἀμβούργον ὑψώνουσι τὸ ὕδωρ 6 πόδας καὶ 8 δακτύλους, αἱ δὲ μεγαλείτεροι αἱ γινόμεναι κατὰ τὴν πανσέληνον καὶ νέαν σελήνην, 7 πόδας καὶ 3 δακτύλους. Ὅταν ἔμῃς συμβαίνωσι μεγάλαί τρικυμῖαι ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ μέρους, ὑψώνεται τὸ ὕδωρ ἐνίοτε 18 ἕως 20 πόδας καὶ ἐπέκεινα. Αἱ παλίρροιαὶ φθάνουσι καὶ εἰς τὰ παραποτάμια διὰ τῶν ποταμῶν.

Οἱ προσεκτικὸι θαλασσοπόροι παρατήρησαν βέβαια ἀνεκαθεν τὴν σχέσιν τῆς κινήσεως τῆς θαλάσσης καὶ τῆς σελήνης. Αἱ περιόδοι τῶν πλημμυρίδων εἰσι καὶ τῆς φορᾶς τῆς σελήνης περίοδοι. Ἡ θάλασσα ἄρχεται νὰ ὑψώνηται, ὅταν ἡ σελήνη διέρχεται τὸν μεσημβρινόν, καὶ ἐπομένως ὅταν εὐρίσκηται ἐγγυτάτω, ἢ ἀπωτάτω τοῦ κατακορύφου σημείου. Ὅταν δὲ ἦναι νέα, ἢ πλησιφανῆς σελήνη, ὑψώνηται μᾶλλον ἢ θάλασσα, καὶ ἐπι μᾶλλον, ὅταν πλησιάζῃ τὸ πλάτος τῆς σελήνης εἰς τὸ τοῦ τόπου πλάτος, καὶ πολὺ πλείον, ὅταν ἡ σελήνη γίνηται περιγίσιος. Ἐκ τῆς συμφωνείας ταύτης γνωρίζονται αἱ παλίρροιαὶ ὡς ἀποτελέσματα τῆς σελήνης.

Καὶ Πυθεᾶς ὁ Μασσαλιώτης ὑπέλαβεν αἰ-

τιον τοῦ φαινομένου τὴν σελήνην. Ὁ Κέπλερος ὁμως καὶ ὁ Νεύτων ἐξήγησαν αὐτὸ ἀποχωρόντως ἀποδόντες τὸ αἷτιον εἰς τὴν συννηωμένην ἐνέργειαν τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου· καὶ οἱ φυσιοδίφαι πάντες ἀπεδέχθησαν τοῦ δευτέρου τὴν γνώμην.

Ἡ ἐλκτικὴ τῆς σελήνης δύναμις ἐκτείνεται μέχρι τῆς γῆς, διότι κεῖται πλησίον αὐτῆς. Ἡ σελήνη δὲν δύναται βέβαια νὰ ἐκτοπίσῃ τὴν γῆν ἀπὸ τῆς τροχίας αὐτῆς, ἀλλὰ μάλιστα ἡ γῆ ὡς σῶμα πολὺ μεγαλύτερον ἐφέλκει ἰσχυρῶς τὴν σελήνην. Πρὸς τούτους ἡ σελήνη δὲν δύναται νὰ κάμῃ τινα ἐνέργειαν ἐπὶ τὴν ξηρὰν γῆν, ὡς βαρεῖαν, καὶ ἔχουσαν στερεὰν τῶν μερῶν συνέχειαν· ἐνεργεῖ ὁμως ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἥτις εἶναι εὐκίνητος καὶ καλύπτει τὰ τρία τέταρτα τοῦ ἡμετέρου πλανήτου. Ἡ σελήνη λοιπὸν ἐν τῇ φαινομένῃ αὐτῆς ἡμερησίᾳ περιφορᾷ, εἰς οἰονδήποτε τόπον ἀντικρύσῃ, κάμνει τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης ἐλαφρότερον, διὰ τῆς οἰκειᾶς ἐλκτικῆς δυνάμεως· τὸ δὲ ὕδωρ, ἐπειδὴ ἀποβάλλει μέρος τοῦ βάρους του, ὅπερ πιέζει αὐτὸ πρὸς τὸ τῆς γῆς κέντρον, ὑψώνεται ὀλίγον· τότε τὰ περιεκείμενα ὕδατα, ἐπειδὴ ὀρυθῶσι πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, εἰς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας γεννῶσι τὰς πλημμυρίδας ἐκεῖσε, τὰς δὲ ἀμπώτιδας ὅθεν ἀποχωροῦσι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ κινήσις αὕτη ἀπαιτεῖ κενρὸν τινα· διὰ τοῦτο αἱ πλημμυρίδες γίνονται κινῶς ὑψηλότεραι μετὰ ὥρας τινὰς ἀπὸ τοῦ καλινδισμού τῆς σελήνης. Τὸ αἷτιον λοιπὸν τῶν πλημμυρίδων τότε παύει, ἢ δὲ σελήνη ἐνεργεῖ εἰς ἄλλον τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον συρρέουσι τὰ ὕδατα τοῦ προηγθέντος τόπου, εἰς ἀποκατάστασιν αὐτῆς τῆς ἰσορροπίας, καὶ οὕτω γίνονται κατὰ τὸν πρῶτον τόπον ἀμπώτεες. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν τρόπον ἐφέλκει τὰ ὕδατα ἡ σελήνη ἐν τῇ φαινομένῃ αὐτῆς κί-

νήσει, και βιάζει αυτά να ύψώνονται από μεσημβρινοῦ εἰς μεσημβρινόν.

Πρὸς τούτοις και ἐπὶ τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενον τῆς γῆς μέρος συμβαίνουσι ταυτοχρόνως αἱ πλημμυρίδες ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Διὰ τῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως τῆς σελήνης ἐδύναντο νὰ ἀποσυρθῶσι παντάπασι τὰ ὕδατα ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου μέρους, ἐὰν ἡ ἰσχυρὰ μετὰ τῆς γῆς συναφεια αὐτῶν δὲν ἐμπόδιζεν. Ἡ ἰσχύς ὁμοῦ ταύτης τῆς συναφείας, ἥτοι ἡ πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς πίεσις τῶν ὑδάτων, ἐλαττοῦται διὰ τοῦτο, ἥτοι γίνονται κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τὰ ὕδατα εἰς τὰ ὁποῖα δὲν φθάσει ἡ τῆς ἐλεύσεως ἐνέργεια, ὁρμῶνται πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, προξενούσι τὰς πλημμυρίδας.

Ἡ διεύθυνσις ὁμοῦ τῆς τοῦ ὕδατος ῥοῆς μεταβάλλεται συχνά, διότι ἐμπόδιζεται ὑπὸ τῶν περικειμένων μεγάλων τόπων και νήσων, και ὑπὸ τῶν θαλασσίων βευσμάτων και τῶν ἀνέμων. Ὅθεν δὲν γίνονται ταυτοχρόνως αἱ ῥηθείσαι παλίρροιαι, ἐπὶ πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν αὐτὸν μεσημβρινὸν κειμένους τόπους. Ἐντεῦθεν δὲ γεννῶνται διαφοραὶ κατὰ χρόνον, αἵτινες γίνονται τόσον μεγαλείτεροι, ὅσον μᾶλλον ἀπέχει τῆς σελήνης τὸ κατακόρυφον σημεῖον τοῦ τόπου, και καθ' ὅσον μᾶλλον ὁ τόπος ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοῦ ὠκεανοῦ διὰ τῆς προκειμένης ξηρᾶς. Διὰ τοῦτο κατὰ τινὰς τόπους ἀρχονται αἱ πλημμυρίδες, ὅτε, ἐν τῷ ὠκεανῷ γίνεται ἀρχὴ ἄλλων νέων οἷον παρὰ τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Μαδαγασκάρ γίνονται αἱ πλημμυρίδες μίαν ὥραν και 20 λεπτά μετὰ τὸν καλινδισμόν τῆς σελήνης, παρὰ δὲ τὸ Εὐελπι ἀρωτήριον δύο και ἥμισυ ὥρας· παρὰ τὴν νῆσον τῆς Ἀγίας Ἐλένης μετὰ ὥρας 2 1/4 παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Γαροῦνα μετὰ 3 ὥρας· παρὰ τὴν πόλιν Βρεστ μετὰ 3 ὥρας και 35 λεπτά· παρὰ τὸ Σάντ Μάλο φρούριον μετὰ 6 ὥρας· παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σένα μετὰ 9

ὥρας, και παρὰ τὴν ὄχυράν πόλιν Ὀστένδε 12 ὥρας μετὰ τὸν καλινδισμόν τῆς σελήνης.

Πρὸς τούτοις πολλαχοῦ εὐρίσκονται δύο τινές τόποι γειτνιαζόντες, καθ' ὅσες συμβαίνουσιν αἱ πλημμυρίδες κατὰ χρόνον πολὺ διάφορον.

Δὲν πρέπει ὁμοῦ νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι πάντα τὰ ἐκ τῶν παλίρροιαν φαινόμενα προέρχονται μόνον ἐκ τῆς σελήνης, διότι και ὁ ἥλιος γίνεται συναίτιος αὐτῶν. Καὶ ὅσον λοιπὸν τὰ δύο ταῦτα σώματα ἐνεργοῦσι κατὰ τὴν αὐτὴν ἢ κατὰ τὴν ἐναντίαν φοράν, γίνονται και αἱ παλίρροιαι κατὰ κατὰ τοσοῦτον μακρὰ ἢ μεγάλα, και συμβαίνουσι ταχύτερον, ἢ βραδύτερον. Ἀπὸ τῆς νεομηνίας ἕως 3 ἡμέρας μετὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τῆς σελήνης, ἐπιταχύνει τὰς πλημμυρίδας ὁ ἥλιος· ἔκτοτε δὲ μέχρι τῆς πανσελήνου βραδύνει αὐτάς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν συμβαίνουσιν αἱ μέγισται πλημμυρίδες κατὰ τὴν νεομηνίαν και τὴν πανσελήνον· διότι τότε, εὐρίσκόμενος ὁ ἥλιος και ἡ σελήνη κατ' εὐθείαν ἀντικρὺ τῆς γῆς, ἐνεργοῦσιν ὁμοῦ διὰ τῆς ἐλκτικῆς αὐτῶν δυνάμεως ἐπὶ τὰ θαλάσια ὕδατα. Κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς τετραγωνισμοὺς τῆς σελήνης συμβαίνουσιν αἱ μικρόταται πλημμυρίδες, αἱ λεγόμεναι ὑπὸ τῶν φυσιοδιφῶν νεκραί· διότι ὅταν ἡ σελήνη διαβαίη τὸ κατακόρυφον ἐκεῖνο σημεῖον τοῦ τόπου, ὁ ἥλιος εὐρίσκειται κατὰ τὸν ὀρίζοντα. Κατὰ μὲν τὴν διακεκαυμένην ζώνην ἔρχονται πάντοτε αἱ πλημμυρίδες ἀπ' ἀνατολῶν κατὰ δὲ τὸ βόρειον ἡμισφαίριον ἀπὸ μεσημβρίας, και κατὰ τὸ νότιον ἀπ' ἀρκτου· γινομένων δὲ τῶν ἀμπώσεων, ὑποστρέφουσι πάλιν τὰ ὕδατα ἐνθεν ἤλθον.

Ἐπὶ τῶν λιμνῶν ἔστω και τῶν μεγίστων δὲν συμβαίνουσι παλίρροιαι, διὰ τὴν μικρὰν αὐτῶν ἔκτασιν. Ἐπειδὴ ἐνεργεῖ ἡ σελήνη ἐπὶ πάντα τὰ μέρη αὐτῶν ταυτοχρόνως,

και ἐπομένως ἀποβάλλει ὅλον τὸ ὕδωρ ἐν ταυτῷ μέρει τοῦ βάρους του· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ λίμναι δὲν ἔχουσι μέρη ἄλλα ἀπώτερα, μὴ ὑποκείμενα εἰς τὴν ἔλξιν τῆς σελήνης, διὰ τοῦτο οὔτε ὕδατα συρρέουσιν ἄλλα· ὅθεν, οὔτε πλημμυρίδες συμβαίνουσιν εἰς αὐτάς. Διότι ὅταν γίνονται ἐν τῷ ὠκεανῷ αἱ πλημμυρίδες, δὲν ὑψώνονται τὰ ὕδατα οἴκοθεν, ἀλλὰ διὰ τῆς συρροῆς τῶν περικειμένων ὑδάτων, τὰ ὁποῖα ὁρμῶσιν, ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν ταραχθεῖσαν ἰσοροπίαν.

Α. Α. ΚΑΝΤΑΚΙΑΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡ' ὙΜΙΝ ΨΥΧΡΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΔΙΣΘΗΜΑΤΟΣ (*)

Κύριοι!

Ἀφίνοντες τὰς ὑψηλὰς θεωρίας και τὰς ἐκλεκτὰς διατριβάς, τὰς ὁποίας ἄλλοι ἡμῶν ἀξιώτεροι δύνανται νὰ συντάξωσιν, ἐπιχειροῦμεν σήμερον νὰ θίξωμεν ζήτημα πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν κείμενον, ἀλλὰ μὴ προκαλέσαν δυστυχῶς οὐδενὸς τῶν πολυμαθῶν συναδέλφων μου τὴν προσόχην, οὐδ' ἀπασχολῆσαι τὸ παράπαν τοὺς νευρώδεις αὐτῶν καλὰ μους. Ἡ θρησκεία δημολογεῖται παρὰ πάντων ὡς ἡ ἀγκυρα ἐκεῖνη ἡ δυναμένη νὰ σώσῃ τὸ κλυδωνιζόμενον σκάφος τῆς πολιτείας ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον εἰσάγεται εἰς τὸ μέγα αὐτὸ και ἀκατάληπτον θέατρον ὑπὸ τῆς χειρὸς τῆς θρησκείας· ἐξέρχεται δὲ ἐκεῖθεν και μεταβαίνει εἰς ἄλλα βασίλεια ἀείποτε ὑπὸ τῆς θρησκείας χειραγωγούμενος και οὐδέποτε ὑπ' αὐτῆς ἐγκαταλιμπανόμενος. Ὁ ἄνθρωπος ἔργον ἀνωτέρας δυνάμεως, πλάσμα τοῦ πανσόφου δημιουργοῦ τοῦ διαθέσαντος τὸ σῦμπαν, ἔχει καθήκοντα

πρὸς τὸν θεὸν ὡς πρὸς ἑαυτὸν, ἄτινα γνωστοποιεῖ μὲν ὁ λόγος, ἐπιβάλλει δὲ ὁ ἀνθρώπινος νόμος· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος παρασυρόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν θὰ ἐλησμονεῖ αὐτὰ συχνάκις, ἂν μὴ ὁ θρησκευτικὸς νόμος δὲν τὰ ὑπεμίμησεν εἰς ἐκάστην στιγμὴν διὰ πομπῶν και μυστηρίων. Ἐκ τούτου δὲ ἐπεταὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν ἀνάγκην θρησκείας, ὡς ἔχουσιν ἀνάγκην νόμων, τῶν ὁποίων εἶναι ὁ φυσικὸς προστάτης ὡς τὸν αὐτὸν προτεθεμένη σκοπὸν.

Ἡ θρησκεία μάλιστα εἶναι ἡ ἰσχυρότερα ἐπικύρωσις τῶν νόμων, ὡς μόνη παρέχουσα βεβαίαν εἰς τὸ ἐγκλημα τιμωρίαν, και ἀσφαλῆ εἰς τὴν ἀρετὴν ἀνταμοιβήν. Οἱ νόμοι γινώσκουσι τὴν ἀληθείαν νὰ τιμωρῶσι, πλὴν δὲν εἰξεύρουσι νὰ ἀνταμειβῶσιν· ἔχουσι και δεσμοτήρια, βασανιστήρια διὰ τὸν ἄσχημον ἐγκληματίαν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν ἐντιμον ἄνθρωπον τὸν κάμνοντα εὐεργεσίας ἐν τῷ σκότει δὲν ἔχουσιν ἀμοιβάς, μόνη ἡ θρησκεία ὑπόσχεται και δίδει τοιαύτας, διότι ἔχει ἐγγυητὴν τῶν ἐπαγγελιῶν τῆς τὸν μηδέποτε ἀπατῶντα. Αἱ ἀνθρώπινα ἀμοιβὰ δύνανται νὰ κολακεύσωσι τὴν ὑπεροψίαν, δὲν ἱκανοποιούσιν ὁμοῦ τὴν καρδίαν, διότι ἡ καρδία ἐπιποθεῖ, ὅπερ στερεῖται, διότι αἰσθάνεται ὅτι πᾶν τὸ πεπαρσμένον ἐκθλιβεται, πᾶν ὅ,τι δὲ ποθεῖ, εἶναι αἰώνιον.

Ὁ θεὸς λοιπὸν μόνον ἰσχύει νὰ πληρώσῃ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου και νὰ παράσχη εἰς τὴν ἀρετὴν γέρας ἄξιον αὐτῆς.

Ἡ θρησκεία ἔχει δύο μεγάλους σκοποὺς, τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ παρόντι βίῳ, και τὴν μακαριότητα αὐτοῦ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ. Ὁ ἀνθρώπινος βίος εἶναι μίγμα ἀγαθῶν και δεινῶν, τὰ ὁποῖα κρατοῦσιν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ σοφοὶ ὄλων τῶν χρόνων δὲν ἐθεώρησαν τὴν παρούσαν, εἰμὴ ὡς ζωὴν δοκιμασίας και τῆς προπαρασκευῆν εἰς κρείττονα. Αὕτη δὲ ἡ ζωὴ τῆς δοκιμασίας και

(*) Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Φιλ. Συλλόγῳ «Βύρωνι».

τῆς προπαρασκευῆς εἶναι ἐνίοτε τοσοῦτον πικρά, ὥστε θά καθίστατο ἀνυπόφορος, ἂν μὴ ἡ θρησκεία δὲν ἤρχετο νὰ παρηγορήσῃ ἡμᾶς ἐν ταῖς δυστυχίαις.

Ὅταν οἱ ἰσχυροὶ τῆς ἡμέρας καταδιώκωσιν ἡμᾶς καὶ δὲν κατορθοῦμεν νὰ ἐκφύγωμεν τῶν χειρῶν των, ὅταν ἀρπάξωσι τὴν περιουσίαν μας, τὴν ἐλευθερίαν, τὰ τιμαλφέστερα δικαιώματά μας καταφεύγωμεν ἰδανικῶς εἰς ἄσυλον, ἐνθα μακρὰν τῶν καταδιωκτῶν μας ἀνακτώμεθα ὅλα τὰ δίκαια τῆς ὑπάρξεώς μας. Ὅταν ἀπολέσωμεν τοὺς γονεῖς μας, τοὺς φίλους καὶ ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς στοργῆς μας, ῥίπτομεν γέφυραν ἐπὶ τοῦ βίου τούτου καὶ σπευδομεν νὰ ἀνεύρωμεν αὐτοὺς ἐν τῷ ἄλλῳ. Τέλος δὲ τρέχομεν εἰς τὸν ἄλλον ἐκεῖνον βίον, ὅταν ὁ παρὼν μᾶς διαφεύγει, ἢ μᾶς ποτίζει ἀπαύστως μὲ θλίψεις καὶ ἄψυθον. Ἄλλ' ἡ θρησκεία τότε ἐπέρχεται καὶ παραμυθεῖ ἡμᾶς μέχρι τοῦ χειλούς τοῦ τάφου.

Ἡ ἰδέα τῆς ἰσότητος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἰδέα, ἣν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀνέκαθεν ὑπερηγάπησε, καὶ ἤτις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀληθείας, διότι ἔχει τὴν ρίζαν τῆς ἐν τῇ ἀνθρωπίνῳ καρδίᾳ. Ἡ ἰσότης λοιπὸν αὐτὴ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἀνάγκης εἶναι ἀνισοί, τὸ μὲν διὰ τὰς φυσικὰς ιδιότητας, τὸ δὲ διὰ τὰ ἐπίκτητα δικαιώματα. Ὑπάρχει ὅμως πάντως ἐν ἄλλῳ βίῳ, ἐνθα πᾶσαι αἱ ἀνισότητες θά ἐξαφανισθῶσιν ὡς σκιαί, διὰ νὰ παραχωρήσωσι τὴν θέσιν των εἰς τὴν αἰωνίαν ἰσότητα. Ἐκεῖ ὅλοι θά εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὁ πτωχὸς πρὸς τὸν πλούσιον, ὁ ἀσθενὴς πρὸς τὸν ἰσχυρὸν, ὁ μικρὸς πρὸς τὸν μεγάλον, ὁ ὑπὸ κροῖος πρὸς τὸν ἡγεμόνα, καὶ μόνη διάκρισις θά ὑπάρχῃ, ἡ τῆς ἀρετῆς. Ἄνευ θρησκείας οὐδὲν ἔθνος ἔχει ἀρετὴν, ἀνευ δὲ ἀρετῆς δὲν δύναται νὰ εὐδαιμονήσῃ. Τὰ ἔθνη ἔχουσι ὑπαρξίν ἀθροι-

στικὴν καὶ ἐπομένως ἐφήμερον, στεροῦνται μελλούσης ζωῆς καὶ ὑφίστανται ἐν τῇ παρούσῃ μόνον τὰς ἐθνικὰς δυστυχίας ἢ πρῶδους. Τὰ καταπληκτικὰ παραδείγματα τὰ ἀπαριθμούμενα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου μὲ τὴν αὐτὴν ἀκριβείαν καὶ ἀναλογίαν πρέπει νὰ διδάξωσι τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι δὲν ὑπάρχει εὐδαιμονία δι' αὐτοὺς ἀνευ ἀρετῆς, καὶ ὅτι ἡ θρησκεία ἢ παραδίδουσα μὲ συντομίαν τὴν πρακτικὴν εἶναι ἐπίσης ἀναγκαία ὡς οἱ νόμοι.

Ἡ θρησκεία θεσμὸς προφανῶς κοινωνικὸς, καὶ καθ' ἣν περίστασιν θά παρεῖχεν ἀφορμὴν πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς μόνον ἐκτὸς τῶν παραμυθιῶν καὶ τῶν ὑποσχέσεων, ἀς δίδει, θά ἦτο καὶ τότε ἀναγκαία πρὸς διατήρησιν καὶ διάσωσιν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν. Εὐκαταῖον θά ἦτο τῷ ὄντι, ἂν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι οἱ ἀπαρτίζοντες τὰς κοινωνίας ταύτας εἶχον τὴν αὐτὴν θρησκείαν, διότι θά συνεδέοντο σφιγκτὰ πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ἡ ἐλευθερία τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν εἶναι ἐπίσης προσφιλὴς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἡ τῶν πολιτικῶν καὶ δὲν θά ἠδύνατό τις νὰ ἀφαιρέσῃ ἑκατέρως ἀνευ ἀναιδούς παραβιάσεως τῶν φυσικῶν καὶ ἀπολύτων δικαιωμάτων των.

Ἡ θρησκεία ἐδόθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους μόνον, ὅπως συντάμῃ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ μετριάσῃ τὰς κοινωνικὰς ἀνισότητας, οἵτινες εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἀνθρωπίνου συναγελασμοῦ· ὀφείλει λοιπὸν νὰ συνιστᾷ πάντοτε τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ κηρύττῃ τὴν ἰσότητα εἰς τοὺς ἀνθρώπους διδάσκουσα αὐτοὺς, ὅτι ἔχουσιν ὅλοι τὴν αὐτὴν καταγωγὴν καὶ ὅτι δέον νὰ ἔχωσι τὸν αὐτὸν προορισμόν. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀρετῆς ἡ θρησκεία πρέπει νὰ παρέχῃ ἐλπίδας καὶ εἰς τὴν μετάνοιαν· ἀλλ' ὀφείλει ἐξ ἴσου νὰ προγράψῃ τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ἀσέβειαν, σύνθητες καταφύγιον τῶν κακῶν καὶ στενοκεφάλων ἀνθρώπων τῶν

διελθόντων τὸν βίον εἰς διηνεκεῖς διασκεδάσεις. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, μὴ εὐκαιρήσαντες νὰ σκεφθῶσι περὶ τοῦ προορισμοῦ των καταντῶσιν εἰς τὴν παρὰ κμὴν τοῦ βίου των χωρὶς νὰ γνωρίζωσι ποῦ βραδίξουσιν· καὶ ἐπειδὴ ὅλα τὰ σπρίγματα ἐφ' ὧν ἠρείδοντο, διὰ μιᾶς καταστρέφονται, ἀρπάζουσι τὸ πρῶτον παρουσιαζόμενον καὶ ῥίπτονται κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἰδέας τῆς ἐποχῆς των εἰς τὴν ἀσέβειαν ἢ τὴν δεισιδαιμονίαν. Ἡ θρησκεία, καθαρῶς πνευματικὴ οὐσα, ἐπὶ τοῦ πνεύματος μόνον ἰσχύει, τὸ δὲ κράτος τῆς δὲν εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς ἄλλον. Δὲν ἐπιδραῖ πράγματι διὰ τῶν δογμάτων τῆς καὶ τῆς ἠθικῆς τῆς ἐπὶ τῆς εὐημερίας τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, ἀλλ' ἐπιδραῖ ἐμμέσως ἐπιφυλλάττουσα τὴν εὐδαιμονίαν εἰς ἄλλην ἐποχὴν· ἐν κράτος λοιπὸν δύναται νὰ κυβερνᾷται κακῶς καὶ νὰ ἔχῃ ἐν τούτοις θρησκείαν καλὴν, καὶ ὅσοι προσέβαλον τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἐν τῇ γεννήσει τῆς, ὑπὸ τὴν πρόφασιν, ὅτι τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος κατέπιπτε καθ' ὅσον ὑψοῦτο, συνέχεν ὅσο πράγματα ἀπολύτως διακεκριμένα, τὴν ἀκρόπολιν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὴν ἀκρόπολιν τῆς γῆς. Ὁ δὲ Νομάρχης Σύμμαχος δὲν ἐδικαίωτο ποσῶς νὰ κατηγορῇ τὸν χριστιανισμόν διὰ τὰς συμφορὰς τοῦ ἔθνους, ἀπὶ νὰ ἐμψῆται τὴν κυβέρνησιν τῶν αὐτοκρατόρων.

Οἱ Στωϊκοὶ δι' ὑσχυρίσθησαν ὅτι μόνη ἡ ἀρετὴ καθιστᾷ εὐτυχῆ τὸν ἄνθρωπον ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, καὶ ὅτι ὁ ἐνάρετος ἠδύνατο νὰ εὐδαιμονῇ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ θλίψει καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ὄνειδι, νὰ δυστυχῇ δὲ ἀνευ τῆς ἀρετῆς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ χαρᾷ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ δόξῃ. Ἄλλ' οἱ Στωϊκοὶ ἐσύγχυσαν ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ των τὴν ἰδανικὴν εὐτυχίαν μὲ τὴν πραγματικὴν, καὶ τὴν μέλλουσαν μὲ τὴν παρούσαν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ παρούσα εὐδαιμονία, ἡ ἐφήμερος, δὲν δύναται νὰ ἰσοσταθμηθῇ πρὸς τὴν μέλλουσαν, τὴν αἰωνίαν.

Οἱ θρησκευτικοὶ νομοθέται, οἱ ὁποῖοι ἐν τῇ παιδικῇ τῶν κοινωνιῶν ἡλικίᾳ ἐδίδαξαν πρῶτοι θρησκείαν στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἐνότητος τοῦ θεοῦ καὶ τῆς Προνοίας του, ἦσαν ἀληθεῖς προφήται, ἐπειδὴ ἐδίδαξαν εἰς ἀνθρώπους ἀξέστους καὶ βαρβάρους ἔτι ἀλήθειαν, ἣν δὲν ἠδύνατό ποτε νὰ ἐννοήσωσιν ἀφ' αὐτῶν, ἂν μὴ τὴν ἐλάμβανον ἐξ ἀποκαλύψεως, οὕτως εἶπειν. Ἡ ἰδέα θεοῦ ἐνιαίου καὶ ἐντελεστάτου εἶναι ἰδέα ἐξαχθεῖσα ἐκ πολλῶν ἄλλων, διότι τὸ πνεῦμα ἠδύναται νὰ καταλάβῃ αὐτὴν διὰ μιᾶς, καὶ ἔπρεπε νὰ φθάσῃ βαθμηδὸν καὶ σχηματίσῃ τὴν ἰδέαν τῆς τελειότητος, ἀφ' οὗ θά ἔκαμνεν ἀφαίρεσιν ἀπὸ παντός, ὅ,τι δὲν ἦτο ἐντελέστατον. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ἡ ἐνότης τοῦ σχεδίου τοῦ ἐκτυλισσομένου ἐν τῷ σύμπαντι ἀγγέλλει τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἰσχύν τοῦ πλάστου του. ἀλλ' ἡ ἀλήθεια αὕτη ἀπεκαλύφθη ἐν τῇ νηπιότητι τῶν κοινωνιῶν δι' ἀνθρώπων προνομιούχων, ἐμπνευσμένων ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ τοιοῦτοι ἐδείχθησαν συνάμα εὐεργέται τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπειδὴ ἀπεκάλυψαν πέραν τοῦ τάφου ζωὴν θαυμασίαν, ἐλπίδα παρηγορητικὴν.

Τὸ αἶσθημα τῆς θρησκείας γεννώμενον καὶ τρεφόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἀκατάβλητον καὶ μέγα ἐλατήριον τῶν περιφημοτέρων πράξεων. Πάντες οἱ λαοὶ ἀγριοὶ καὶ μὴ, κατασκευάσαντες αὐτοὶ θεὸν ἀνῆγειραν βωμοὺς καὶ θυσιαστήρια, καὶ εἰς τοὺς βωμοὺς τούτους προσήνεγκον θυμιάμα καὶ λατρείαν. Ἄν τις ἐξετάσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιότητος καὶ διεξέλθῃ σύννοος τὸ διδακτικὸν ἄμα καὶ φοβερὸν δρᾶμα, ὅπερ παρουσιάζει, βλέπει, ὅτι διὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς θρησκείας, κοινωνία εἰς ἀποσύνθεσιν ἀπολήγουσαι, ἠδυνήθησαν νὰ ἀνακύψωσι, καὶ ἄλλαι, ἐν ἐντελείᾳ εὐρισκόμεναι, ταχέως κατέπεσαν. Ἡ Ῥώμη, τὸ μόνον κράτος, ἐνθα συνέβησαν πανθ' ὅσα δύναται νὰ ἐπιτελεσθῶ-

σιν ἐν τῷ σύμπαντι, παριστᾶ τὴν δύναμιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος με ἀναμφίλεκτα παραδείγματα, καὶ ὅλοι οἱ συγγραφεῖς καὶ πολιτικοὶ φιλόσοφοι οἱ συγγράψαντες περὶ τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν ἔθνῶν ἀποδίδουσι μέγα μέρος τῆς εὐδοξίας τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν ἐπιροήν, ἣν ἡ θρησκεία τῶν εἶχεν ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ σώματος. Διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, τὸ ὅποιον διετηρεῖτο ἀκμαῖον καὶ ζωηρὸν ἐν τῇ καρδίᾳ ἐκάστου Ῥωμαίου, ὡς πολύτιμος κιβωτὸς τῆς ἐλευθερίας, ἠδυνήθησαν νὰ κατακτήσωσιν ἅπασαν τὴν ὑψηλίαν καὶ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἡ πανίσχυρος τοῦ δημιουργοῦ χεὶρ διέσπειρεν ἐπὶ τῆς ὑδρογαίου σφαίρας, νὰ διανείμωσιν ὡς πολεμικὴν λείαν ἢ ὡς ἐπίκοινον πρᾶγμα. Ἡρεκεῖ μόνον ὁ στρατηγὸς νὰ προβάλῃ εἰς τὴν θεὰν τῶν Στρατιωτῶν τὸ εἶδωλον τῶν θεῶν, καὶ οἱ στρατιῶται ἐχορήγουν τὸ αἷμά των πρόθυμοι, ἵνα κατασκευασθῇ ὑπόβαθρον πρὸς ἴδρυσιν αὐτοῦ. Ὁ Τάκιτος, ὁ σοβαρὸς αὐτὸς καὶ σιωπηλὸς ἱστορικὸς φιλόσοφος τῆς Ῥώμης, περιγράφει με τὸν κάλαμον, οὗ δεύτερος εἰσέτι δὲν ἐξάνη, τὰ μεγάλα ἀνθραγαθήματα τῶν Ῥωμαϊκῶν γεγονότων καὶ τὴν ἐπαίσχυντον ταύτην ἐκφύλλισιν συμπύπτουσαν μετὰ τὴν ἐξοδένωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Κατακτῶντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐπέδοντο τὴν θρησκείαν, ἐν ᾧ πρῶτον ἔργον τῶν ἦτο νὰ καταστρέψωσιν τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν ὑπεραγαπῶντες διὰ τὸν ἑαυτὸν τῶν ἐδολογόντων διὰ τοὺς ἄλλους, ἢ καὶ πολλὰκις μάλιστα ἀναίδην ἐράνεον.

Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληες ἐπίσης, μοιοῦσι ἦσαν πνευματικοὶ καὶ ξένοι τῆς πρακτικῆς, μεταρσιούμενοι εἰς ὑψηλὰς θεωρίας, καὶ βαυκαλιζόμενοι εἰς γλυκεῖα ὄνειρα, εἰς ἰδανικότητας καὶ ἀτοπίας, εἶχον ζωηρὸν τὸ αἶσθημα ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπέδοντο τὰ εἶδωλα τῶν θεῶν, ὡς οἱ δεισιδαίμονες σήμερον τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων. Πόλεμοι πολλοὶ καὶ μυ-

ρίονεοροι συνέβησαν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ τῆς τερπνότητος, ἐνεκα θρησκευτικῶν λόγων, καὶ οἱ ἐρέστοι θεοὶ εἶναι τὸ μόνον κέντρον, δι' ὧν ἡ πατριωτικὴ τοῦ Δημοσθένους φωνὴ συνάγει τὰ ψυχὰ καὶ ἀπονεκρωμένα πλήθη τῶν Ἀθηναίων πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος κατὰ τῆς ἀκατασχετοῦ ῥοῆς τοῦ Μακεδονικοῦ χειμάρρου. Ἄπικτες οἱ νομοθέται ἐκείνοι τῆς ἀρχαιότητος ἐφρόντισαν ἐν ταῖς νομοθεσίαις νὰ κατασκευάσωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν συμπολιτῶν τῶν μικρὸν τι μέρος, καὶ ἐν αὐτῷ νὰ καλλιεργήσωσιν τὸ αἶσθημα τὸ θρησκευτικὸν πρὸς ἐπικουρίαν τῆς πολιτικῆς εὐμερείας καὶ τῶν γενναίων κατορθωμάτων, ὧν γέμει ἡ ἱστορία. Ὅσοι δὲ ἠδυνήθησαν κάλλιον νὰ ἐπιτύχωσιν τοῦ ποθομένου σκοποῦ, εἶδον τὴν μὲν πατρίδα τῶν εὐδαίμονα καὶ σεβαστῆν, τοὺς δὲ πολίτας συναίσθησιν ἔχοντας τῆς ἀτομικῆς τῶν ἀξίας, καὶ πίπτοντας ἐκθύμως, ὡς σφάγια τῆς ἐλευθερίας. Τὸ «γνώθῃ σαυτὸν», ὡς καὶ τὸ «μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» εἶναι οἱ δύο ἀξιοῦς πάσης ἀνθρωπίνου ὑπάρξεως, εἶναι ὅλος ὁ ἠθικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου, τὸ εὐαγγέλιον τῆς διαγωγῆς του, ὁ δωδεκάθελος τέλος τοῦ θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξῆλθε τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ μυστηριώδους τοῦ Πυθίου, τὸ δὲ δεύτερον ἐκ τῆς σπητῆς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τὴν αὐτὴν δεικνύται ἔχον ἐπιροήν καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, ὅποτε μάλιστα εὐρύτεραν λαμβάνει διάστασιν καὶ θερμότερον καθίσταται. Τὸ Βυζαντινὸν κράτος παρέχει τὸ ἐλεεινὸν καὶ ἀξιοδάκρυτον θέαμα τῆς ψυχρότητας τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, καθ' ἣν ἐποχὴν τοῦτο γνωρίζοντες ἐξηγριωμένοι καὶ φανατικοὶ λαοὶ ἐπιπίπτουσι καὶ ἀρπάζουσι τὰς χώρας των, ὡς ἐλώρια ἀμορφα καὶ ἀτυγῆ κύνες πειναλέοι καὶ δρμητικοί. Τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα συνεγείρει τότε τοὺς λαοὺς τῆς δύσεως, καὶ ἀνθρώποι παντός

σπέρματος εἰς ἐν σωματιωθέντες, ἀδ θεὸς τὸ θέλει ὁ Θεὸς μᾶλλον βροθεῖν καὶ ἄζοντες, ἔρχονται νὰ λυτρώσωσιν ἀπὸ τὸ χαῖνον στόμα τοῦ θιέθρου, ἀπὸ τοὺς θυγας τοῦ ἀπηνόου ποπρωμένου ἐπικράτειαν φθισιώσαν καὶ κερκτικὴν. Αἱ στρατορορῖαι ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα.

Δὲν ἐξετάζω ἀν ὠφέλησαν ἢ ἐβλαψαν τὸ ἄλλιον Βυζαντινὸν βασιλεῖον, γνωρίζω ὅμως, ὅτι ἀνευ τῶν σταυροφοριῶν οἱ κάτοικοι τῆς Ἀριτου καὶ τῆς Δύσεως, ἦτοι οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Κέλται. Ὁ ἀντεκαθιστῶντο ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς Μεσοβρίας καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἦτοι ὑπὸ τῶν Μάρων καὶ τῶν Ἀράβων, οἱ Χριστιανοὶ ὑπὸ τῶν Μαμεθικῶν, καὶ ἅπασα ἡ Εὐρώπη ἦτο, ὡς ἡ Ἀφρικὴ καὶ ἡ Ἀσία, τεθηκμῆνη εἰς τὰ σκότῃ τοῦ Ἰσλαμισμού. Τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἐπιτηδεῖως καλλιεργούμενον καὶ ἐπιθεξίως μεταχειριζόμενον ἀνθρώπους κοινούς καὶ χυδαίους μεταβάλλει εἰς μεγάλους καὶ τόλμητας, λαὸν ζωηρὸν εἰς ἥρωα τρομερῶν κατορθωμάτων, κοινωνίαν φιλοδοξῶν εἰς παγκόσμιον κατακτητήν. Τί ὁ Μωάμεθ, τί τὸ ὠθωμανικὸν κράτος; Διὰ θρησκείας ἀλλοκότου, δι' ὑποσχέσεων ἀπατηλῶν ἐξῆψεν ὁ πρῶτος τὸ φιλαρπακτικὸν αἶσθημα τῶν κατοίκων καὶ διὰ τοῦ φανατισμοῦ πλήθη ἀδέσποτα καὶ φθοροποιὰ, τρέχοντα κατὰ τὰς διευθύνσεις τῆς μάστιγος τοῦ κυρίου των περιέζωσαν τὸν κόσμον, ὅστις θὰ ἐξέπνεεν ἀπὸ ἀσφυγξίαν, ἀν μὴ ὁ Μάρτελλος ἔθραυεν ἐν Νορμανδίᾳ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα τοῦ τέρατος, καὶ ὁ Ἰσπανὸς Κάρολος ἐν Ἀρβέρτῃ τὸν δεξιόν. Πότε ἠδυνήθη ἡ Ἰσπανία νὰ κατανικήσῃ τοὺς Μαύρους, νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὄριά της, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ τύραννος; Εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ λαὸς μεθυσθεὶς ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, γυμνόπους ἔτρεχε νὰ ἀρπάσῃ πέδιλα

καὶ νὰ προσφέρει αὐτὰ εἰς τοὺς ὀδηγοῦντας τὰ αὐτὰ στῆσι θεοῦ; εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐθαύμαζον, ὅτι ἡ θρησκεία ζητεῖ αἷμα καὶ ὁ θεὸς πτώματα. Δὲν θέλω νὰ ἀναφέρω ὑμῖν τοὺς περιλαύστους ἐκείνους καὶ αἱματηροὺς πολέμους, οἵτινες ἐπλήρωσαν ἀπὸ σφαγᾶς καὶ πυρπολήσεις τὰς δέλτους τῆς ἱστορίας, καὶ τῶν ὁποίων ἀφορμὴ ἦτο λόγοι θρησκευτικοί. Οὔτε ὁ ἑπταετής, οὔτε ὁ τριακονταετής πόλεμος, οὔτε οἱ ἀνημορφωτικοὶ ἐπικληθέντες, ὑστερον, οὔτε ἡ φοβερὰ νύξ τοῦ Βαυθλομζίου, οὔτε οἱ ἔσπερινοὶ τῆς Σκελίας εἶναι ἀξιοὶ τῆς προσοχῆς, εἶναι ἴδιοι τοῦ θέρματος μου. διότι τὸ μὲν ὑπολαμβάνω αὐτοὺς λίαν γνωστοὺς, τὸ δὲ θεωρῶ ὡς φρικώδεις παρεκτροπὰς, εἰς ἃς δίδουσι χώραν αἰ ζέουσιν θρησκευτικαὶ δοξασίαι, ἡ ἐνδόμυχος περὶ αὐτῶν πεποίθησις, αἱ ὀλέθρια ἐναντιοφωνία καὶ ἡ ἀποφασιστικότης τοῦ θανάτου, προκειμένου νὰ τὰς ὑπερασπισθῇ.

Ποῦ ὀφείλομεν ἡμεῖς τὴν ἀναγέννησίν μας; Γνωστὸν, ὅτι κλίνασα τὸ γόνυ καὶ με δουλικὰς ἀλύσεις περιδεθεῖσα κατὰ τὴν 12 Μαΐου τοῦ 1445, ἀν δὲν ἀπατώμαι, ἡ Ἑλλὰς ἐξῆσε μακροαῖονα καὶ ταλαιπώρον βίον γευθεῖσα ὅλας τὰς πικρίας, μετὰ τὰς ὁποίας χεὶρ βάρβαρος καὶ ἀσεβῆς τὴν ἐπότιζε. Πολιτικὰ πρόνομια, ἀστυκαὶ ἐλευθερία, προσωπικὴ ἐλευθερία, ἀτομικὰ δικαιώματα, ὅλα ἀφῆρθαν, ἡ δὲ διδασκαλὸς τοῦ κόσμου ἐγένεν αἰχμάλωτος καὶ δούλη βεβήλου νικητοῦ, ὡς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοῦ Καϊάφα. Μόνον τὴν θρησκείαν δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποσπᾶσῃ ὁ ἀνηλεὲς κατακτητῆς, διότι ἦτο ἰσχυρῶς συνδεδεμένη μετὰ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἣν ἔπρεπε πρῶτον νὰ ἐκβάλῃ ἐκ σώματος; ἀλλὰ καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν θὰ ἐξεβαλλετὴν τὴν καρδίαν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα θὰ ἀπεσύζετο ἐρρωμονέστερον εἰς τὸ πνεῦμα, καὶ θὰ ἐλάμβανε ζῶν νέαν, ὅταν ὁ τύραννος θὰ ἐφρόνει ὅτι τὸ ἐφρόνεσε. Πόσοι μάρ-

τυρες δὲν ἔπεσον ἀσμένως διὰ τὴν κρατύνωσι τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, καὶ ποῖος Ἑλληὴν δὲν θὰ ἐλάτρευε θρησκείαν, ὑπὲρ ἧς ἐβλεπε τὸν Πατριάρχην ἀπαγχονιζόμενον καὶ ριπτόμενον, ὡς μολυσματικὴ δόξα κτήνους, ὡς τῆς θαλάσσης τὰ παμφάγα κύματα; Ἡ θρησκεία μόνη διατηρηθεῖσα σώα καὶ ἀκεραία, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ σφραγὶς τῆς δουλείας ἐπὶ πάντων ἐτίθετο, μόνη αὐτὴ μὴ ἀποβαλοῦσα τὴν περικαλλῆ ἐσθῆτα, μὲ τὴν ὁποίαν τὴν περιέβαλεν ὁ σωτὴρ, μόνη αὐτὴ μὴ κύψασα τὴν κεφαλὴν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ χαμέρπεια καὶ ἡ κολακεία κατέστησε κωφούς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ἀγωνιζόμενους· τίς γὰρ φαίνεται δουλικώτερος, διεθέριμαν τὰς παγετώδεις καρδίας τῶν ἑλληνικῶν κοινωνιῶν καὶ ἐμπνεύσασα εἰς αὐτὰς τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα κατέστησεν ἐτοιμούς εἰς τὸ πρῶτον κίνημα, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται πρὸ πάντων εἰς τοῦ κλήρου τὴν σύνεσιν καὶ φιλοπατρίαν. Οἱ ἱερεῖς τότε ἦσαν σηματοφόροι, καὶ τὰ πρῶτα πτώματα χρησιμεύοντα ὡς γέφυρα εἰς τοὺς στρατιώτας, καὶ ὡς ὄχρωμα εἰς τοὺς ἐθελοντάς ἦσαν τῶν κληρικῶν. Οἱ ἱερεῖς ὑπὸ τὸ ῥάσσον ἔκρυπτον ξίφος καὶ εὐαγγελίον καὶ ἐδίδασκον τὸν λαὸν ποτὲ μὲν τὰ ἀναφαίρετα καὶ ἀπαλλοτρίωτα δικαιώματά του, ποτὲ δὲ τὸ μάχεσθαι ὑπὲρ πίστεως, καὶ τὸ αἰεὶ εὐάνδρος ἄριστος ἀμύνεσθαι ὑπὲρ πατρὸς. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1321 ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς προσπάθειάς καὶ ἐνεργείας τοῦ κλήρου, τὸ δὲ ἐκ ταύτης ἀποτέλεσμα εἶναι ἀποκλειστικὸν ἔργον. Ἄλλὰ διατὶ, Κύριοι, τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, εἰς τὸ ὁποῖον χρεωστοῦμεν τὴν πολιτικὴν ὑπαρξίν, τὴν ἱστορικὴν γέννησιν ἐψυχράνητ' ἤδη ὡσανεὶ αἰώνιος ῥιγοβόλος βορρᾶς ἐπεκάθητο ἐπὶ τῆς καρδίας μας καὶ ἐπέριζεν ἐφ' ἅλτας τὰ ἑλληνικὰ στήθη μας. Τόσον ὀλίγος χρόνος ἤρκεσε γὰρ μεταβάλλει πεποιθήσεις ἀκραδάντους, γὰρ ἐξαλείψῃ τὴν εὐγνω-

μοσύνην γὰρ καστρέψῃ τὴν ζωογόνον θερμότητα, γὰρ ἐμποιήσῃ τὴν λήθην, τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς πᾶν ὅ,τι συνιστᾶ καὶ ἀποτελεῖ τὴν εὐκλειαν καὶ τὸ μεγαλεῖόν μας; Τεσσαράκοντα χρόνοι ἐλευθερίας ἐργάσθησαν μόνον καὶ μόνον διὰ τὴν κατεδαφίσωσι, διὰ τὴν κατερειπώσωσι πᾶν ὅ,τι τετρακόσια ἔτη βαρείας καὶ στυγερᾶς δουλείας δὲν ἔσχυσαν οὔτε κἀν ἂν ἄλλοιώσωσι; Ἄλλὰ ποῦ πρέπει γὰρ ζητηθῆ ἡ φρικαλέα αὐτὴ καὶ αἰφνίδιος μεταβολή, ἡ τοσαῦτα κακὰ δημιουργοῦσα καὶ οὐτιδανούς ἡμᾶς ἅπαντας καθιστῶσα, τὴν δὲ πατρίδα γελοῖαν καὶ ἀξιοκαταφρόνητον ποιοῦσα;

Ἄπαιδευσία τοῦ κλήρου, ἀμέλεια τῆς κυβερνήσεως, διαφορὰ τοῦ λαοῦ, ἀνεπιστημσύνη τῶν διεπόντων τὰ τῆς θρησκείας, λαθύρινθος τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, σπουδὴ νεωτερισμοῦ, ἐπίδειξις εὐφυῆς γενικῆ ἐξαχρείωσις, ἔκλειψις πολιτικῆς ἀνατροφῆς, ἀνυπαρξία οἰκογενειακῆς διαπαιδαγωγῆσεως, ἰδοὺ τὰ αἷτια τῆς ψυχρότητος τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Παραλαβόντες παρὰ τῶν πατέρων ἔτοιμον, πλὴν σαθρὸν, οἰκοδόμημα, ἠρέσθημεν εἰς αὐτὸ καὶ ἐδειξάμεν ἀδιαφορίαν ἀσύγγνωστον· ἄνδρες δὲ, κληθέντες γὰρ, διευθύνωσι τὸν τόπον μας, παρεγνώρισαν τὴν ἀποστολήν των, καὶ εἰσαγαγόντες χρήσεις μὴ ποτε ὑπαρχούσας διέφθειραν τὰ πάντα. Συστηματοποιήσαντες τὰς πολιτικὰς ῥαδιοουργίας, καὶ ἐνασχολήθητες εἰς τὴν καταστρατήγησιν τῶν νόμων, ἀντὶ γὰρ ἐκπαιδεύσωσι λαὸν μόνις τῆς δουλείας ἐξεληθόντα ἀφῆκαν αὐτὸν ἔρμαιον τῆς μέθης τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνώρυξαν διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν τὸν τάφον τῆς καταστροφῆς του. Παρέβλεψαν τὰς πληγὰς τῆς πατρίδος, καὶ ἀντὶ γὰρ ὑποθάψωσι τοὺς ἐναπολειπομένους σπινθῆρας πρὸς διάπλασιν τοῦ φεράματος μετέστρεψαν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον μετεχειρίσθησαν τοὺς ἱερεῖς ὄργανα τῶν ἀκολάστων ὀρέ-

ξείων των καὶ ἐπεκτείνοντες παντοῦ τὸν ζυγὸν τῆς ἀμαθίας προσείλκυσαν τὸν λαὸν εἰς ἐπιτέλειαν τῶν ὀργίων των. Αἱ δημόσιαι θέσεις ἐπλάσθησαν διὰ τοὺς εὐνοούμενους, ἡ δὲ θρησκεία ὑπαχθεῖσα εἰς τὰς θελήσεις ἀξέστου πολλᾶκις ὑπουργοῦ ἐξέκλινε τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ κυρίου εἰσέφρυσαν λειτουργαί, ὧν μόνον προσὸν εἶναι ἡ νωθρεία καὶ ἡ λαυμαργία. Ἐπεχειρήσαν οὗτοι διὰ τῶν διακωδωνιζόμενων θαυμάτων γὰρ κρατήσωσι δούλον τὸ πνεῦμα, πένητες δὲ ὄντες καὶ μὴ δυνάμενοι γὰρ κορῆσωσιν ἀπαιτητικὰς ὀρέξεις, κατέφυγον εἰς τὰς προσφορὰς, καὶ ἀπήτησαν τοιαύτας ἀναιδῶς. Τὰ μυστήρια τότε ἐβεβηλώθησαν, ὁ δὲ ἀμαρτωλὸς ἐξομολογούμενος ὑπὸ πνευματικοῦ ἀγραμμάτου εἰσέρχεται διὰ μιᾶς πεντάρας εἰς τὸν παράδεισον, εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἄβραμ καὶ Ἰσαάκ. Αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ καλογήρου μετέστι εἰς τὸ γελοῖον καὶ θεωροῦσι τὴν σήμερον, ὅτι τὸ ῥάσσον καλύπτει πᾶν ὅ,τι ὁ ὀφθαλμὸς θὰ ἀπεροπιάζετο βλέπων. Πενία δυσκαταγώνιστος, ἀμάθεια στυγερὰ, φθόνος διάπυρος, ὑπεροψία σατανικῆ, μοχθηρία ἀνυπόφορος, κολακεία κατάπτυστος, πανουργία μυθιστορικῆ, ἰδοὺ τὰ προσόντα πάντων τῶν ἱερέων πάσης τῆς Ἑλλάδος. Οὐδὲως παράδοξον, ἂν τοιοῦτοι διαχειρισταὶ τῶν ἁγίων καὶ ὁσίων ἐπήνεγκον τὴν ἀδιαφορίαν, καὶ ἔρριψαν τὴν ψυχρότητα ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοινωνίας, ἣν οἱ κυβερνῶντες δὲν ἐφρόντισαν γὰρ διαμορφώσωσι καὶ διαπλάσσωσι. Κλῆρος καὶ Κυβέρνησις συνώμοσαν διὰ κοινούς ἰδιοτελεῖς σκοποὺς καὶ κατέστρεψαν πᾶν ὅ,τι ὄφειλον γὰρ ὑποθάψωσι καὶ περιποιήθωσιν. Ἡρπασαν οἱ πρῶτοι ἐθνικὰ κτήματα καὶ ἐγκτεστᾶθησαν ἐκεῖ πρὸς πλήρωσιν ἀσέμων ὀρέξεων, ὑποσχεθέντες μόνον γὰρ βοηθῶσι τὰς κυβερνητικὰς πλεκτάνας καὶ γὰρ διεξαγάγωσι τὸ ὕφασμα τῶν σκευωριῶν. Ἀνυψώθησαν εἰς ὑψηλὰς θέσεις οἱ μὲν διὰ πο-

λυτίμων δώρων, οἱ δὲ διὰ τῆς ἐξευτελιστικῆς χαμερπείας, καὶ ἐκεῖθεν ἔρριψαν ἐπὶ τῆς χέρσου γῆς τὸν σπῆρον τῆς κακοηθείας καὶ τῆς ἐξουδενώσεως. Οἱ λαοὶ ἀμαθεῖς καὶ διαφθειρόμενοι, καθ' ὅσον οἱ ἀρχόντες του διαφθειρόνται, ἀπεξενώθησαν πρὸς θρησκείαν, ἣν δὲν καταλαμβάνουσι, καὶ τῆς ὁποίας τὰ γόητρα καὶ οἱ θησαυροὶ μένουσι κεκρυμμένα ἐπίτηδες. ἀντ' αὐτῶν δὲ ἐνηγκαλισθησαν τυφλὴν δεισιδαιμονίαν, ἥτις οὐδὲν ἀγαθὸν παράγει, καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐσχημάτισαν ἰδέας καταστρεπτικὰς καὶ παραδόξους. Περιμένουσι τὰ πάντα ἐκ τῶν εἰκόνων, ἡ δὲ ἐργασία καὶ ἡ φιλοπονία ἐξοστρακισθεῖσαι ἀνεπληρώθησαν ὑπὸ σταυρῶν καὶ μετανοιῶν. Ἐλητημόνησαν τὸ ἀσὺν Ἀθηναῖ καὶ χεῖρα κίνειν καὶ νομιζοῦσιν, ὅτι διὰ νηστεῶν δύνανται γὰρ ἐξαγιάσωσιν ἀμαρτήματα καὶ κακούργηματα θανατηφόρα· ἀρπάζουσιν εὐκόλως τὸν πλοῦτον τοῦ ἄλλου καὶ φέρουσι περὶ τὸν τράχηλον περιάπτον, ἔνθα φυλάττουσιν ὡς κέρη ὀφθαλμοῦ γὰρ φύκια τὰ εὐρισκόμενα εἰς τοὺς πόδας τοῦ θαλασσοποροῦντος λειψάνου τοῦ ἁγίου Σπυριδῶνος ἢ Γερατίμου. Τὰ πάντα διεψεύσθησαν καὶ ἀνεστρεβλώθησαν, ἡ δὲ διαφορὰ ἐξέτεινε τὸν μαῦρον χιτῶνά της ἀπελπιστικῶς ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ τῆς Ἑλλάδος σώματος. Εἶναι πολλάκις εὐκολος ἡ ἀπὸ τοῦ ἐνός ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο μετάδοσις, καὶ ἡ ἱστορία περιγράφει πῶς καὶ κοινωνίαι μετέστησαν ἀπὸ μοναρχίαν εἰς ἀναρχίαν, ἀπὸ ἐλευθερίαν εἰς δουλείαν· ἐν τῷ κόσμῳ τὰ πάντα εἶναι δυνατὰ, πιστεύονται δὲ τότε, ὅταν παρέλθῃ ἡ γενεὰ, καθ' ἣν συνέβησαν. Οὕτω καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τὴν δεισιδαιμονίαν μετεπήδησαν εἰς τὴν προφανῆ ἀσέβειαν, ἐφ' ἣ καὶ ἀγάλλονται. Νέοι, ἐπίδειξιν διώκοντες πνεύματος, ἀποτάσσοντα τῶν γενικῶν παραδεγεμένων, καὶ τὸν ζυγὸν τῆς συνήθειας ἀποσειόντες διδάσκουσιν ἀλλότροπα δόγματα, ἅτινα ἡ ἄρρυθμος φαν-

τασία τὴν συνεσκεύασε. Πανταχοῦ τὸν Βολταίρον καὶ τὸν Ὀββὸν προβάλλοντες, ἄλλοτε τὸν Ρενὰν ὑμνοῦντες, κατορθοῦσι νὰ ἀποκτώσι φήμην φιλοσόφου καὶ νομίζουσιν, ἦτι μέγα τι ἐπετέλεσαν, ὅταν διαδίδωσι διὰ τῶν κεχηγνῶτων θαυμαστῶν, ὅτι ἀνέγνωσαν δεκάκις τὸ φιλοσοφικὸν λεξικὸν τοῦ Βολταίρου καὶ τὰ περὶ μελλούσης ζωῆς τοῦ Βερρόν ληρήματα. Στρεβλὰς περὶ πολιτισμοῦ ἰδέας ἔχοντες παραιτοῦσι τὰ πάτρια καὶ ἐγκολποῦνται τὰ ξένα καὶ ὀθνεῖα, τὰ ὅποια τοσαύτης βλάβης πρόξενα γίνονται. Κηρύττουσιν ἀπροκαλύπτως τὴν ἀπιστίαν καὶ προβάλλουσι μεταρρυθμίσεις, αἵτινες ἂν ἐπετύγγανον θὰ ἔφερον γενικὴν ἀνατροπὴν. Οἱ ἱερεῖς ἐπάγοντες θανάσιμον κατ' αὐτῶν πόλεμον ἐκλείσαν τοὺς ἀσήμεους, ὑπὲρ ὧν ἐκλινεν ὄχλος ἀμόρφωτος, μόνον καὶ μόνον διότι κατεδιώκοντο. Ὁ πρὸς τὰ ἀλλότρια ἔρωσ εὐρείας λαβῶν διαστάσεις ἀπετέλεσαν ἐν τῇ Ἑλλάδι μεγάλην ὀκνάδα, τὴν νέαν σχεδὸν γενεάν, ἣτις ψυχρὰ πρὸς τὰ γενναῖα καὶ ὑψηλὰ, ἀσκόπως δεικνύται ὑποστηρικτῆς τῶν ἐργατῶν τῆς ἐρημώσεως. Ἀφρόρισατε ἐν βιβλίῳ καὶ ἑκαστος ἐξ ἡμῶν θὰ τὸ ἀγοράσῃ ἀδρότατα, θὰ καυχᾶται δὲ λέγων ὅτι τὸ ἀνέγνωσε δεκάκις. Τὰ πάντα βάνουσι τὸν ἀνεπίσχετον τῆς ἀπωλείας, ὡσανεὶ ἐγεννήθημεν διὰ νὰ ἀποτίσωμεν διὰ τῆς ὑπάρξεως τὸν φόρον τῆς ἄλλοτε εὐδαιμονίας καὶ μεγαλοποιήσεως. Ἡ οἰκογένεια διὰ τὴν ἔλλειψιν θρησκευτικοῦ αἰσθηματός δὲν εἰπλέον σχολεῖον ἠθικῆς ἀνατροφῆς καὶ διαπαιδαγωγήσεως, διότι οἱ οἰκογενειάρχαι ἐκ τοῦ διεφθαρμένου κοινωνικοῦ σώματος λαμβανόμενοι μεταδίδουσιν εἰς τὰ θρέμματά των τὰς ἰδίας κακίας καὶ ἐλλείψεις. Ἡ γυνὴ οὐδὲν φοβεῖται τὸν θεόν, δὲν σέβεται τὸν ἄνδρα τῆς, παραβιάζει τὴν πίστιν τῆς καὶ παραλύει δι' ἐπιείσχατου αἵματος τὴν οἰκογενειακὴν ἐνότητα. Ὁ ἄνθρωπος, ἀγνοῶν

τὰ τελούμενα ἐν τῷ ἀσύλω ὄργια, δὲν φροντίζει περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδῶν, οὐς παραδίδει εἰς τὰς μερίμνας μητρὸς μοιχαλίδος ἢ μαστροποῦ, πλειστάκις δὲ εἰς χεῖρας ἀλλοθνοῦς τιτῆς, παρὰ τῆς ὁποίας μανθάνουσι τὸ διερχεσθαι τὸν χρόνον εὐχάριστος καὶ ἀπόνως, λησιμονοῦσι δὲ ἐντελῶς, ἢ μᾶλλον οὐδὲν ἐπίστανται τὴν θρησκείαν, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὴν πάτριον γλώσσαν. Ὡ! Ἡ καρδία μου, Κύριοι, αἰμάτσει, ὅταν βλέπῃ τὴν γενικὴν ἐξαχρείωσιν καὶ διασποράν, ἢ αἱ χεῖρες μας ἐδημιούργησαν καὶ κατὰ τῆς ὁποίας οὐδὲν μέτρον λαμβάνομεν. Ἐνοθεύσαμεν τὰ πάντα, τὴν φιλοπατρίαν μετεστρέψαμεν εἰς ἐπιδείξεις φωνασίας, τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα εἰς μεταρρυθμίσεις ἀποκλειστικῆς, τὴν φιλίαν εἰς δῆψιν καὶ λεηλάτησιν. Τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ψυχρανθὲν παρήγαγε τὴν παραμέλησιν τῶν πρὸς τὸν θεὸν καθηκόντων, οὐ ὁ φόβος θεωρεῖται ἀρχὴ τῆς Σιρίας. Ὁταν ἡ Ῥώμη ὠλιγόρησε πρὸς τὰ τῆς θρησκείας ἤχησε νὰ βαίνῃ εἰς τὴν παρακμήν, τὰ πάντα ἐγένοντο κτῆμα τοῦ πρώτου τυχόντος. Ἡ ἀρπαγὴ ἐνομιμοποιήθη, οἱ πολιτικοὶ νόμοι ἐσίγησαν, οἱ θρησκευτικοὶ κατηργήθησαν, ὁ δὲ Ἰσοῦρος δὲν εἶχεν ἱκανὰ χρήματα νὰ ἀγοράσῃ τὴν δέσποννάν τοῦ κόσμου. Τί βλέπομεν περὶ ἡμῶν; Τὰ αὐτὰ πράγματα. Πανταχοῦ συλήσεις, ἐκποιήσεις ἄσημοι, πανταχοῦ ἀπεμπολήσεις τῶν πατρῶν σαρκῶν. Τὰ πάντα εἶναι ὄνια, omnia sunt venalia καὶ, ὅπερ χεῖριστον, ἄσημοι ξένοι ἀγοράζουσι τὸν τόπον μας διὰ τῶν ἰδίων μας θησαυρῶν. Εἶναι φρίκη νὰ τὸ ἀναλογιζώμεθα!!! Ποῖος κάλαμος θὰ ἐκθέσῃ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν. Ὁ κάλαμος οὗτος θὰ δυνήθῃ νὰ προχωρήσῃ χωρὶς νὰ συντριβῇ; Ἐγὼ βάλλω φραγμὸν ἐπὶ τὰ χεῖλη μου καὶ καταστέλλω τὰς ὀμὰς τῆς καρδίας μου. Ἄντ' ἐμοῦ δὲ ἀκούσατε τὰ μουσοφῶρα χεῖλη τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ τοῦ Βαλαωρίτου ἐκφέ-

ροντα· ἀῖταν συγκρίνω τὴν γενεάν τοῦ 1821 πρὸς τὴν νῦν καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀνεκφράστου ἀπελπισίας· τότε ὠκεανὸς πολυτάραχος, ἀλλ' ἀγανῆς, τώρα λίμνη τεθολωμένη καὶ νεκρὰ ὕδατα, τότε ἥλιος διαλάμπων ἐν μέσῳ πορφυροχρῶν νεφελῶν, τώρα λυχνία ἡμίσεστος ἀμυδρὰν ἐκπέμουσα λάμπιν. Ἐπὶ τὴν ἔποψιν ταύτην ἢ κατάρτισις τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου ὑπῆρξεν ἀληθῆς δολοφονία τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἰδέας. Ἐρυλακίσθη τὸ ἔθνος ἐντὸς στενοχώρου εἰρηκτῆς, κατεσκευάσθη διὰ χειρῶν ἀλλοτρίων βίθρον ταπεινὸν, ἐφ' οὗ ἐπέθη εὐθραστον θρονίον. ἐδώρθη εἰς ἡμᾶς μανδύας, δι' εἰρηνικῶς προηγούμεσαν πορφυρᾶν, ἐχλακώθη σκηπτρον κουφότερον καλάμου, ἐχαράχθη ἐπ' αὐτοῦ τερατώδη σύμβολα, καὶ ἡμεῖς νήπιοι ἐπεκροτήσαμεν τὴν θεατρικὴν ταύτην παράστασιν καὶ ἀνεπαύθημεν. Τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τῆς φυλῆς ἐσβέσθη, τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἐμαράνη, κατέφαγεν ἡ σκωρία τὰ αἵματοβαρῆ ὄπλα τῶν πατέρων, οἱ ἀπόγονοι τῶν δικηγορικῶν ἀρματολῶν μετεμορφώθησαν εἰς δικηγορικούς διαπληκτιζομένους, οἱ λάτραι ἐξέπεσον εἰς δυσεβεῖς, καὶ τὴν ἐντιμότητα διεδέθη ἡ ἀτιμία.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21 Μαρτίου 1871.

Π. ΚΑΨΑΛΗΣ.

ΡΩΜΑΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

(ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ).

Κάτοικοι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ βασιλείου.

(Συνέχεια καὶ τέλος).

§. 9.

Αἱ παλαιαὶ φυλαὶ καὶ φάτραι.

Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν συγγραφέων διεῖλεν ὁ Ῥωμῦλος τὸν λαὸν εἰς τρεῖς φυλάς

(tribus): τοὺς Ῥαμνίτας (Ramnes ἢ Ramnenses), Ταττήρας (Tities) καὶ Λούκερας (Luceres). Ἐντεῦθεν φαίνεται ὅτι παρήχθησαν τὰ διάφορα φύλα, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη τὸ Ῥωμαϊκὸν βασίλειον, καὶ ἐξ ὧν τὸ τελευταῖον πιθανῶς ἐπεκράτησε τῶν ἄλλων καὶ ἐξηράνισεν αὐτά. Ἡ ἔνωσις δὲ τῶν τριῶν τούτων φυλῶν καὶ ἡ ἐπαύξησις αὐτῶν, ἦς τινες αἷτιον νομίζουσι τὸν Λ. Ταρκύνιον Πρίσκον, στενωῶς συνέχεται τῷ αὐθιθέντι ἀριθμῷ τῶν πατρικίων καὶ τῇ ἐπαυξήσει τῆς συγκλήτου. Αἱ τρεῖς αὐταὶ φυλαὶ διηρέθησαν εἰς τριάκοντα φάτραις (curias), αἵτινες συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλας πολιτικῶς καὶ θρησκευτικῶς, καὶ ὧν ἕκαστη εἶχεν ἓνα φρατρίαρχον (curio), πᾶσαι δ' ὁμοῦ ἓνα μέγαν φρατρίαρχον (curio maximus). Αἱ φάτραι συνήρχοντο ἐν τῇ φρατρικῇ ἐκκλησίᾳ (comitia curiata), τῇ ἀρχαιστάτῃ πολιτικῇ τοῦ λαοῦ συνελεύσει. Πᾶσα ὁμῶς ἐν ταύτῃ ἐνέργεια ἀπώλεσε τὴν σημασίαν τῆς, καθ' ὃ φυσικῶς ἀπὸ πατρικίων ἐνεργουμένη, ἀφ' οὗ τὰ προνόμια τούτων ἐκποδῶν ἐγένοντο.

§. 10.

Συμμορίαὶ καὶ Λόχοι.

Ἡ εἰς συμμορίας (classes) καὶ Λόχους (centuriae) διαίρεσις ἐγένετο ὑπὸ Σερούτου Τυλλίου, ὅστις ἠθέλησε τὰ μὲν διάφορα τῆς πολιτείας στοιχεῖα εἰς ὅλον τι νὰ συνδέσῃ, τὰ δὲ τοῦ πολέμου βᾶρη καὶ τοὺς φόρους δικαίως τοῖς πλουσίοις νὰ ἐπιβάλλῃ, καὶ αἶμα εἰς τούτους πολλὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας νὰ παραχωρήσῃ. Οὗτος πιθανῶς ἀναλόγως τῶν περιουσιῶν ἔταξεν ὠρισμένας συμμορίας, με ὠρισμένον ἀριθμὸν λόχων ἢ ψήφων, καὶ οὕτως, ὥστε οἱ πλούσιοι, εἰ καὶ ὀλίγιστοι, εἶχον ὁμῶς πλείστας ψήφους. Εἶχον δὲ ὡς ἐξῆς·

α. συμμορία περιουσίας 100,000 ἀσσάριων (asses).

- 18 λόχοι ιππέων (equitum)
 40 » πρεσβυτέρων (seniorum)
 40 » νεωτέρων (juniorum)
 2 » τεκτόνων (fabrum)
 β'. συμμορία περιουσίας 75,000 άσσαρίων
 10 λόχοι πρεσβυτέρων
 10 » νεωτέρων
 γ'. συμμορία περιουσίας 50,000 άσσαρίων
 10 λόχοι πρεσβυτέρων
 10 » νεωτέρων
 δ'. συμμορία περιουσίας 25,000 άσσαρίων.
 10 λόχοι πρεσβυτέρων
 10 » νεωτέρων.
 ε. συμμορία περιουσίας 10,000 άσσαρίων.
 15 λόχοι πρεσβυτέρων
 15 » νεωτέρων
 1 » νεοσυλλέκτων (accensorum)
 1 » κερατκυλῶν (cornicinum)
 1 » σαλπικγκτών (tubicinum)
 ζ'. συμμορία περιουσίας ελαχίστης
 1 λόχος άπόρων (proletariorum, capite censorum).

Ἡ τελευταία αὕτη συμμορία σπανίως καὶ ἐν κρίσιμοις μόνον περιστάσεσι μετέτεχε τῶν πολεμικῶν· οἱ λόχοι τῶν νεωτέρων καὶ πρεσβυτέρων εἶχον ἰδίαν ἑκάστος ὀπλοσκευὴν· ἐθεωροῦντο δὲ νεώτεροι μὲν οἱ ἡλικίας 17—46 ἐτῶν, πρεσβύτεροι δὲ οἱ ἡλικίας 47—60. Πάντες ἦσαν 194 ἔχοντες μίαν ψῆφον ἑλαστος, ἐπλειοψῆφει λοιπὸν ἡ α'. συμμορία. Ὁ Λίβιος μαρτυρεῖ ὅτι ἡ διαίρεσις αὕτη σπουδαίως ἐσήμαινε πολιτικῶς· ὁ αὐτὸς δὲ μαρτυρεῖ ὅτι βραδύτερον ἐπῆλθε μεταβολή τις, μὴ δριζῶν ὅμως ποία τις καὶ πότε· φαίνεται ὅτι ἡ διαίρεσις εἰς λόχους συνήρθη τῇ εἰς φυλάς διαίρεσει, ἑκάστης φυλῆς διαιρουμένης εἰς δύο λόχους· οὐδὲν ἦν τῶν ἢ εἰς συμμορίας διαίρεσις ὑφίστατο, ἐξησθενημένη ὅμως.

§. 11.

Αἱ μεταγενέστεραι φυλαί.

Ὁ Σερούτιος Τύλλιος διείλε τὴν μὲν πόλιν εἰς 4, τὴν δὲ χώραν πᾶσαν εἰς 26 μοίρας ἢ δήμους· οἱ ἐν μιᾷ μοίρᾳ κατοικοῦντες ἐκαλοῦντο *φυλὴ* (tribus) ἔχοντες ἕνα *φρατρίαρχον* (tribunus), ὑπερασπίζοντα αὐτούς. Μετὰ δὲ τὴν ἐξῴσιν τῶν βασιλέων εὐρίσκομεν τὸ πρῶτον μόνον 20 μοίρας, ὅπερ ἴσως θεωρητέον ὡς συνέπεια τῆς ἀπώλειας, ἣν ἡ πολιτεία ὑπέστη ἐν τῷ κατὰ τοῦ Πορσέννα πολέμῳ· κατὰ μικρὸν ὅμως ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν κῦξήθη μέχρι 35. Ἡ εἰς φυλάς διαίρεσις σπουδαία ἐγένετο ὅτε οἱ Πληθεῖοι ἐπὶ μεῖζον ἐδυνήθησαν διὰ τῶν *φυλετικῶν ἐκκλησιῶν* (comitia tributa), ἐφ' ὧν οἱ πατρικιοὶ δὲν ἠδύναντο σπουδαίως νὰ ἐπιδρῶσιν. Οἱ ἐξοχώτεροι τῶν πολιτῶν, οἱ κατέχοντες κτήματα ἀπετέλουν τὰς σπουδαιοτέρας τῶν φυλῶν, τὰς *τοπικάς* (tribus rusticae)· μικροτέρων δὲ ἀξίαν εἶχον αἱ 4 *ἀστικάι φυλαί* (tribus urbanae) *Παλατινῇ*, (Palatina), *Σουβουράνα* (Suburana), *Κολλίνη* (Collina) καὶ *Ἡσχυλίνη* (Esquilina), ἐν αἷς κατετάσσετο ὁ ὄχλος, οἱ κάπηλοι καὶ οἱ χειρῶνακτες· ἐκ τῶν ἀστικῶν παρεισῆλθον εἰς τὰς τοπικάς πολλοὶ ἀπελεύθεροι, οὓς ὅμως ἐξέβαλον πάλιν εἰς τὰς ἀστικάς ὁ τιμητῆς Κεῦτιος Φάβιος Μάξιμος Ῥουλλιανὸς (304) καὶ ὁ πατὴρ τῶν Γράκχων Τιβέριος Σεμπρόνιος, μεγάλως τὴν πολιτείαν ὑπηρετήσαντες. Ἐπὶ τῶν Καισάρων ἡ εἰς φυλάς διαίρεσις ἀπώλεσε τὴν ἰσχύν της.

§. 12.

Αἱ τάξεις.

Καταλυθείσης τῆς πολιτικῆς σημασίας τῆς μεταξὺ πατρικίων καὶ Πληθεῖων διαφορᾶς, μετεχειρίζοντο ὡς τὰ πολλὰ τὴν λέξιν plebs εἰς δῆλωσιν τοῦ ὄχλου, οὗτινος

ἐναντίοι ἐγένοντο τὸ μὲν οἱ εὐγενεῖς, τὸ δὲ αἱ ἀνώτεραι τάξεις (ordines), ὑφ' ἃς ἔννοοῦμεν τὴν *σύγκλητον* (ordo senatorius), καὶ τοὺς ἰππεῖς (ordo equester). Παρὰ τοῖς Πληθεῖοις σπανίως εὐρίσκομεν ἐν χρήσει τὴν λέξιν ordo.

α. ἡ σύγκλητος (ordo senatorius)

Ὁ Λίβιος μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Ῥωμῦλος ἐξελέξατο 100 βουλευτὰς (patres), (*) οἷτινες ἐγένοντο 200 ἐνωθέντων τῶν Ῥωμαίων μετὰ τῶν Σαβίνων. Τὸ ἀριθμὸν αὐτῶν ἐπῆυξῆσεν ὁ Τύλλιος ὅστις ἐκ τῶν ὑποταγμένων Ἀλβανῶν, ὁ δὲ Ταρκύνιος Πρίσκος ἠύξῆσεν αὐτοὺς εἰς 300 ἐκ τῶν νέων πατρικίων γενῶν (patres minorum gentium)· ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἴτα ἡλαττώθη ἐπὶ τῶν βασιλέων, κῦξήθη δὲ πάλιν εἰς 300 ὑπὸ τῶν πρώτων ὑπάτων διὰ προσλήψεως νέων (primores equestris gradus), οἷτινες κατ' ἀρχὰς ἐξελέγοντο ἐκ τῶν ἰδίως πατρικίων (patres et conscripti). Ἀκμαζούσης δὲ τῆς πολιτείας φαίνεται ὅτι ἐγένοντο 400· ἐπὶ Σύλλα καὶ Καίσαρος ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑπερηυξήθη, ἐπὶ δὲ τοῦ Αὐγούστου ἡλαττώθη εἰς 600. Ἡ γερουσία ἦν τὸ ἀνθος τῶν δυνάμεων τῆς πολιτείας (amplissimus, maximus, sanctissimus ordo), διαφοροὶ δὲ διατάξεις ὑπῆρχον περὶ παραδοχῆς βουλευτῶν, ἦσαν δὲ αὗται· ὑψηλὴ γέννησις καὶ ὠρισμένη περιουσία, ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις 800,000 σιστερτίων. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις τὸ ποσὸν τοῦτο ἦτο μέγα, διότι οἱ βουλευταὶ ὤφειλον δι' ὅλου των τοῦ βίου ν' ἀφοσιωθῶσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πολιτείας, τοῦτο δὲ δὲν ἐπέτρεπεν αὐτοῖς ἐμπορείαν ἢ ἄλλην χειρωναχίαν ν' ἀσκῶσιν, ἢ δημοσίων προσόδων μισθῶσιν ν' ἀναλαμβάνωσιν. Οἱ βουλευταὶ ἐξελέγοντο (legebantur) ὑπὸ τῶν

βασιλέων, τῶν ὑπάτων καὶ βραδύτερον ὑπὸ τῶν τιμητῶν, καὶ οὐχὶ οἱ πάντες ἀδιακρίτως ἀλλ' οἱ ἔχοντες ὠρισμένα προσόντα, ὧν ἐν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, πλὴν τῶν προμνησθέντων, ἐθεωρεῖτο καὶ ἡ ἐν διαφοροῖς ἀρχαῖς ὑπηρεσία, ὧν ἡ ταμειεῖα ἀπετέλει τὴν πρώτην βαθμίδα (ἡ ταμειευτικὴ ἡλικία [aetas quaestoria] ἦν τὸ 27 ἔτος). Βουλευταὶ δὲ ἦσαν κατ' ἀρχὰς μὲν Πατρικιοί, ἠδὲ ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῆς δημοκρατίας μνημονεύονται καὶ Πληθεῖοι βουλευταὶ, καὶ ἐπομένως ἀφ' οὗτοῦ Πληθεῖοι ἐξελέγοντο ἀρχοντες τοιοῦτοι, ὧν ἡ ὑπηρεσία συνεβάλλετο εἰς ἐκλογὴν βουλευτοῦ. Τὰ δὲ σήματα αὐτῶν ἦσαν ἡ *πλατεῖα πορφύρα* ἢ τὸ *πλατύσημον* (latus clavus) καὶ τὰ *σειληνοειδῆ ὑποδήματα* (calcei lunati) τῶν Πατρικίων βουλευτῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 194 εἶχον καὶ ἰδίαν ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ τοῦ θεάτρου θέσιν. Ἐξῆς δὲ μετὰ τῶν ἀξιωματῶν τῶν βουλευτῶν συνεδέθησαν καὶ διάφοροι τιμωρία. Οἱ βουλευταὶ ὤφειλον νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται τῆς Ῥώμης διαρκουσῶν τῶν συνεδριάσεων καὶ ἀνευ ἀδείας ὁδοιπορίας νὰ μὴ καταλείπωσι τὴν Ἰταλίαν.

β. οἱ ἰππεῖς (ordo equester)

Οὗτοι ἦσαν κατ' ἀρχὰς στρατιωτικῆς τῆς τάξης. Ὁ Ῥωμῦλος ἴδρυσε τρεῖς λόχους ἰππέων, οἷτινες ἀπετέλεσαν τὴν διαίρεσιν τῶν φυλῶν εἰς Ῥαμνίτας, Τιτιήνας καὶ Λούκερας. Οὗτοι πιθανῶς ἦσαν οἱ τοῦ Λίβιου Κέλερες (Celeres), ἧτοι βασιλικοὶ σωματοφύλακες. Κυριευθείσης τῆς Ἀλβας ὁ Τύλλιος Ὀστίλιος ἠύξῆσεν αὐτοὺς εἰς 600 καὶ ὁ Ταρκύνιος Πρίσκος ἐδιπλασίασε τὸν ἀριθμὸν τῶν λόχων. Ὁ Σερούτιος Τύλλιος ἐπισυνῆψε τοῖς 6 παλαιότεροις 1) 12 νέους λόχους ἰππέων, οἱ 18 δὲ οὗτοι λόχοι εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνατιθέναι τὴν ἀρχὴν τοῖς κρατίστοις τῶν

(*) Ὅπερ ἐν τῇ χωρίῳ καίτα: ἀντὶ τοῦ patrii.

1) Οἷτινες ἐκαλοῦντο ἔξ ψήφοι (sex suffragia)

πολιτῶν, ἐλάμβανον δὲ κατ' ἀρχὰς ἕκαστος ἓνα δημόσιον ἵππον (equus publicus) ἢ πρὸς ἀγορὰν ἵππου χρηματικὴν ποσότητα (aes equestre) καὶ πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ ἐτήσιαν ἐπιχορήγησιν, ἣν παρεῖχον αἱ χεῖραι καὶ ἀγαμοὶ παρθέναι (viduae), μετὰ δὲ τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας τὸν παρέδιδον τὸν ἵππον εἰς τὴν πολιτείαν. *) Πολιτικὴν δὲ σημασίαν ἔλαβον ἢ τῶν ἵππέων τάξις ἐν πολὺ μεταγενεστέραις χρόνοις, διὰ ψήφισματος τοῦ Γ. Γράκχου (122) λαβοῦσα τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζειν (iudicia), ὅπερ διετήρησε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Σύλλα. Κατὰ τὰ τέλη τῆς δημοκρατίας πρῶτον οἱ ὑπατοί, εἶτα δὲ οἱ τιμηταὶ ὥρισαν τὸ ἱππικὸν τμήμα εἰς 400,000 σαστερτίων (22,000 τάλ.)· ἐντεῦθεν ἢ τέως λίαν ἀξιοσεβάστος αὕτη τάξις σπουδαίως ἐξέπεσε παντὸς κατόχου τῆς ἀνωτέρου ποσότητος ἔχοντος τὸ δικαίωμα νὰ προσλαμβάνηται εἰς τὴν τάξιν ταύτην, καὶ πολλοὶ ἱππεῖς ὡς δημοσιῶναι (publicani) διὰ τῆς ἐκμισθώσεως τῶν φόρων (vectigalia) μεγάλα πλοῦτη ἀπέκτησαν καὶ δι' αὐτῶν σπουδαίως ἐπέδρουν ἐπὶ τῶν τῆς πολιτείας. Διετηρεῖτο ἐν τούτοις ἡ συνήθεια τοῦ λαμβάνειν δημόσιον ἵππον, καὶ μόνον οἱ τοιοῦτον κερταμηνοὶ ἀνήκον εἰς τοὺς λόχους τῶν ἱππέων. Ὁ Αὐγουστος πρὸς ἀνύψωσιν τῆς καταπεσοῦσης ταύτης τάξεως ἐξελέξατο τοὺς ἐνδόξους ἱππεῖς (equites illustres), ἀντὶ τοῦ στενοσήμεου τῶν ἄλλων ἱππέων δοῦς αὐτοῖς τὸ πλατύσημον τῶν βουλευτῶν. Ἀξιοσημειώτως δὲ εἶνε ἡ ἐτήσια παρίσπυσις (annua transvectio), καθ' ἣν ἐκεῖνοι μόνον ἐλάμβανον μέρος, ὅσοι δημόσιον ἵππον εἶχον καὶ ἐπὶ ὅλα ὑπέστησαν τὴν δοκιμασίαν τῶν τιμητῶν (recognitio), γινομένη κατὰ τὰς Ἰούδας τοῦ Ἰουλίου μηνός, ὅτε οἱ ἱππεῖς

*) Κατ' ἀρχὰς εἶχον καὶ οἱ βουλευταὶ δημόσιον ἵππον καὶ ἀνήκον εἰς τοὺς λόχους τῶν ἱππέων (equitiae equitum).

κατεστολισμένοι ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἄρεως διὰ τῆς ἀγορᾶς μετέβαινον εἰς τὸ Καπιτώλιον. Τὰ δὲ σήματα αὐτῶν ἦσαν οἱ ἀργυροὶ δακτύλιοι (annuli aurei), ἡ τραβέα (trabea) φοινοκοπάρυφος τήβεννα, καὶ ἡ στενὴ πορφύρα ἢ τὸ στενόσημον (angustus clavus), ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 67 ἔλαβον καὶ αὐτοὶ τὰς ἀμέσως μετὰ τὰς τῶν βουλευτῶν θέσεις ἐν τῷ θεάτρῳ. Τὰ τιμητικὰ δ' αὐτῶν ὀνόματα ἦσαν splendidi καὶ fortissimi.

§. 13

Εὐγενεῖς καὶ Ἀγενεῖς

Καταλυθείσης τῆς παλαιᾶς διαφορᾶς μεταξὺ πατρικίων καὶ Πληθείων, ἠγέρθη νέα μεταξὺ εὐγενῶν (nobiles) καὶ ἀγενῶν (ignobiles). Αἱ ἀρχαὶ τῆς Ῥώμης ἦσαν τιμητικαὶ θέσεις, οἱ δὲ ἀρχόντες, ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ· ἵνα ἀνέλθῃ λοιπὸν τις εἰς τὰς ἀνωτάτας τιμητικὰς θέσεις, ἔδει ν' ἀπολαμβάνῃ μεγίστης ὑπολήψεως παρὰ τῷ λαῷ· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τοιοῦτοι ἐγένοντο μόνον πατρικιοὶ, κατὰ μικρὸν δὲ ὑπεισέλθοντες καὶ τῶν πληθείων καὶ συγχωνευθεισῶν τῶν δύο τάξεων, ἐβλάστησεν ἐξ αὐτῶν χωρὶς ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως τάξις τις εὐγενῶν ἐκ πατρικίων καὶ πληθείων, ὧν οἱ πρόγονοι διὰ πολλῶν γενεῶν ἤρξαν τὰς ἐπιδοφίλους ἀρχὰς (τὴν ἀστυνομίαν, στρατηγίαν καὶ ὑπατείαν). Αἱ τιμητικαὶ αὗται θέσεις ἀπῆταν μεγάλας δαπάνας, δι' ὅ πολλοὶ ἀπεκλείοντο αὐτῶν, καὶ οὕτω ἐσχηματίσθη ἰσχυρὰ τις πλοῦσις τάξις ἥτις διαδοχικῶς τὰς ἀρχὰς ταύτας ἤρξε, σπανίως δὲ συνέβη ν' ἀνυψωθῇ εἰς αὐτὰς ἐξ ὀχρῶς τιφύσις, καινός τις ἀνὴρ (homo novus) τοιοῦτοι καινοὶ ἄνδρες ἐγένοντο ὁ Μάριος καὶ ὁ Κικέρων. Τὸ μόνον προνόμιον τῶν αὐτῶν γενομένων εὐγενῶν ἦν ἡ παλαιότητης συνήθεια τοῦ ἀνθέτειν ἐν ἐπὶ τούτῳ ὀρισμέ-

ναις θήκαις armaria) ἐν τῷ αὐλείῳ (atrium) τὰς κηρίνας τῶν προγόνων εἰκόνας (ius imaginum), κοσμουμένης συνήθως δι' ἐπιγραφῶν (titulus) περὶ τῶν ἀρχῶν, ἃς ὁ εἰκονιζόμενος ἤρξε, καὶ ἐστεμμένες στεφάναις δάφνης (stemma) ἀλλήλαις συνδεδεμένες. Ἐν ταῖς κηδείαις ἔφερον τὰς εἰκόνας ταύτας πρὸ τοῦ νεκροῦ. — Ἐκ τῶν εὐγενῶν τούτων ἀπετέλεσθη ἐν τῇ βουλῇ ἰδίᾳ τάξις, οἱ ἀριστοί (optimates), συντηρητικὴ μερὶς, ἥτις ὑπερίσπυσε τὴν ἰσχύν τῆς βουλῆς καὶ τὴν παλαιὰν διοίκησιν τῶν πραγμάτων ἐναντίον τῆς θορυβώδους μερίδος τῶν δημοτικῶν (populares), οἵτινες προσεπάθησαν νὰ παρασχῶσι τῷ λαῷ ὕλικὰ ἀγαθὰ καὶ πολιτικὴν ἰσχύν.—

§. 14.

Ἀποικοὶ, ἰσοπολίται καὶ κωμοπολίται

Ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ βασιλείῳ κατὰ τὴν ἀρχικὴν περιοχὴν τοῦ οὐδεμὴ διαφορὰ ὑπῆρχε μεταξὺ διοικήσεως πόλεως καὶ πολιτείας. Καὶ εἶτα δὲ αὐξηθέντος αὐτοῦ διὰ τῶν κατακτήσεων, τὸ αὐτὸ εἶδος τῆς διοικήσεως διετηρήθη. Πᾶσα διοίκησις ἀπέρρεεν ἀπὸ τῆς Ῥώμης, οἱ δὲ ἐξασκούντες οἰαδῆποτε πολιτικὰ δικαιώματα ὄφειλον νὰ παρῶσιν ἐν Ῥώμῃ. Ὅθεν διὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τοὺς ἰδίους Ῥωμαίους τῶν δι' ἀξίσεως γενομένων πολιτῶν τῶν ἀνευ ψήφου (cives sine suffragio)·

α.) οἱ ἀποικοὶ

Οἱ ἠττώμενοι λαοὶ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις ὑπεβάλλοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς μεγάλας ζήτησις ἵνα λάβωσι τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν καὶ ταύτην οὐχὶ πλήρη, ἀνευ τοῦ δικαιώματος ψήφου (cives sine suffragio), στερούμενοι μεγάλου μέρους τῆς χώρας των, ὅπερ ὡς δημόσιος ἀγρὸς (ager publicus)

ἐπωλεῖτο, ἢ τοῖς πολίταις διενέμετο, ἢ παρεχωρεῖτο εἰς τοὺς πατρικίους πρὸς καλλιέργειαν ἀντὶ φόρου τινός. Πρὸς ἐξασφάλισιν δὲ τῶν κτωμένων τούτων λαῶν κατὰ τε τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιδρομῆς πολεμίων καὶ κατὰ τῆς ἀποστασίας αὐτῶν τούτων ἀπεστέλλετο κατὰ παλαιὴν Τυρρηνικὸν καὶ Λατινικὸν ἔθος ἀποικία Ῥωμαίων πολιτῶν κατ' ἀρχὰς συνήθως 300. Οἱ ἀποικοὶ (coloni) οἵτινες, ὡς εἶδος, ἦσαν στρατιωτικὴ φρουρὰ τῆς ὑποτεταγμένης χώρας, εἶχον πλήρη τὰ πολιτικὰ δικαιώματα μετὰ τοῦ δικαίωματος τῆς ψήφου (jus suffragii), διετέλουν δὲ μετὰ τῶν ἀρχαίων τῆς χώρας κατοίκων ἐν σχέσει ἀρχόντος καὶ ἀρχομένου, ὅπερ ἐδίδεν ἀφορμὴν εἰς συχνὰς ἐπαναστάσεις. Κατὰ μικρὸν ὅμως οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῶν ἀρχαιοτέρων ἀποικίων ἀπέκτισαν πλήρες τὸ πολιτικὸν δικαίωμα. Αἱ ἀποικίαι αὗται, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν Καισάρων ἔχουσαι, ἐκαλοῦντο ἀποικίαι πολιτῶν (coloniae civium) πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν καλουμένων Λατινικῶν ἀποικίων (coloniae Latinae), ἃς δὲν ἀπετέλουν πολῖται, ἀλλὰ κυριευθέντος τοῦ Λατίου (338), σύμμαχοι Λατίνοι συγγενεῖς τοῖς Ῥωμαίοις ὑπὸ Ῥωμαίων ἀρχηγόν. Ἀφοῦ δὲ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν πρὸ τοῦ β'. Καρχηδονικοῦ πολέμου δὲν ἀπεστάλησαν ἀποικίαι πολιτῶν, ἀπεστάλησαν ἐπὶ τοῦ πολέμου τούτου τοιαῦται εἰς ὅσας χώρας εἶχον ἀποστατήσαι κατὰ τὴν ἐν αὐταῖς διατριβὴν τοῦ Ἀννίβου στρατεύσαντος κατὰ τῆς Ῥώμης. Μετὰ τοῦτο ὠδήγησαν ἀποικίας καὶ εἰς τὴν ἐντὸς τῶν Ἀλπεων Γαλλίαν (Gallia cisalpina). Μετὰ τοῦτο δὲν μνημονεύεται ἀποστολὴ ἀποικίας κατὰ τὰ παλαιὰ νόμιμα.

Ἐπὶ τῶν Γράκχων ἡ ἀποστολὴ ἀποικίων ἐσχόπει τὴν ἀνακούρισιν πενημένων πολιτῶν, ἐπὶ δὲ Σύλλα τὴν ἱκανοποίησιν τῶν διαστρατευομένων στρατιωτῶν. Τοιαῦ-

ται ἀποικίαι ὠδηγήθησαν καὶ ἐπὶ Καισάρων, ἀλλὰ ἰδίᾳ εἰς τὰς ἐπαρχίας.

Ἀποικίας ὠδήγουν (deducebantur) ψηφίσματι τοῦ δήμου (plebiscitum) εἰσηγήσει τῆς βουλῆς. Οἱ ἀποικοὶ, οἵτινες δὲν ἔπρεπε νὰ εἶνε ἐκ τῶν φαύλων πολιτῶν, προσεφέροντο ἑκουσίως (nomina dabant), ἐλλείψει δὲ ἑκουσίως προσφερομένων βία ἐκάλει τοιούτους ἡ ἀρχή. Τὴν ἀποικίαν ὠδήγουν τρεῖς ἄνδρες (triumviri coloniis deducendis) ἐν βήματι στρατιωτικῷ (sub vexilo)· ὁ τόπος τῆς ἀποικίας ἐχαράσσετο ἀρότρῳ, ἐκάστω δὲ ἀποικῷ ἐδίδοντο ὠρισμένα ἐντὸς αὐτοῦ πλῆθρα γῆς. Ἡ διοικήσις τῶν ἀποικιῶν, γινομένη κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ῥωμαίων, ἦν ὁμοία τῇ τῶν ἰσοπολιτίδων πόλεων.—

β.) ἰσοπολίται.

Οἱ ἰσοπολίται (municipia), ἡ κάτοικοι τῶν ἰσοπολιτίδων πόλεων (municipia) ἦσαν πρότερον μὲν ξένοι (peregrini), εἶτα δ' ἐγένοντο πολῖται (cives). Εἶχον ἐπομένως πλήρη τὰ πολιτικά Ῥωμαϊκὰ δικαιώματα καὶ Ῥωμαϊκοὺς νόμους, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀρχὰς καὶ ἰδίαν διοίκησιν. Κατ' ἀρχὰς ἦσαν οἱ μὲν πολῖται μετὰ, οἱ δὲ ἄνευ δικαιώματος ψήφου· κατὰ μικρὸν ὅμως πᾶσαι αἱ Ἰταλικαὶ πόλεις ἐγένοντο ἰσοπολίτιδες ἔχουσαι καὶ τὸ τῆς ψήφου δικαίωμα (municipia cum suffragio). Ἐπὶ Καισάρων δὲ ἐγένοντο καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἰσοπολίτιδες πόλεις.

γ.) κωμοπολίται.

Οἱ κωμοπολίται (incolae praefecturae) κατ' ἀρχὰς ἔστερουσαν δικαίωματος ψήφου, κατ' ἔτος δὲ ἀπεστέλλετο εἰς τὰς κωμοπόλεις εἰς Ἐπαρχὸς ἐκ Ῥώμης. Κατὰ μικρὸν ἀπέκτησαν τὸ δικαίωμα ψήφου, διετήρησαν δὲ τοὺς ἐπάρχους καὶ τὰ ὀνόματα ἐπαρχίαι.

§. 15.

Ἰθαγενεῖς καὶ ἀπελευθέρου

Ἄλλη διαφορά κατοίκων τοῦ Ῥωμαίου βασιλείου, οὐχὶ ἄνευ πολιτικῆς σημασίας, ἦν ἡ τῶν ἰθαγενῶν (ingenui) καὶ ἀπελευθέρων (libertini), περὶ ὧν γενήσεται ἐκτενέστερος λόγος ἐν §. 19.

Β'

ΞΕΝΟΙ

§. 16.

Σύμμαχοι καὶ ἐπαρχιώται.

Τὰ ἔθνη, ἅτινα οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις ὑπέτασσον, ἐλάμβανον συνήθως βία ἐπακτὴν πολιτείαν ἄνευ δικαιώματος ψήφου. Οἱ ἐν μεταγενεστέροις δὲ χρόνοις ὑποτασσόμενοι λαοὶ ἐγίνοντο ξένοι (peregrini),* οἵτινες καίπερ μὴ μετέχοντες πολιτείας, διατέλουν οὐχ ἦττον ἐν σχέσει ὑπηκοότητος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Ἐκ τῶν ξένων δὲ τούτων τινὲς, οἱ σύμμαχοι (socii), διετήρουν τοὺς ἰδίους αὐτῶν νόμους καὶ ἀρχοντας, παρέχοντες τῷ Ῥωμαϊκῷ στρατῷ ἐπικούρους, ἢ, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, χρυσὸν, σίτον, πλοῖα κ. τ. λ. Ἡ σχέσις αὐτῶν ἐθεμελιεῖτο ἐπὶ ῥητῶν ἐγγράφων συνθηκῶν, ἃς κατὰ μικρὸν παριδόντες οἱ Ῥωμαῖοι σκληρότατα ἐπίεζον αὐτοὺς καὶ αὐθαρέτως μετεχειρίζοντο. Σύμμαχοι ἦσαν ἰδίᾳ αἱ Ἰταλικαὶ πόλεις μέχρι τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου, καὶ τινες τῶν ἐξω τῆς Ἰταλίας. Καὶ ἀλλόφυλοι δὲ βασιλεῖς συνῆπτον πολλάκις μετὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ τοιαύτας συμμαχίας (societates) ἢ συνθήκας (foedus), πρὸς ἐνδειξὴν δὲ τούτου ἀπολαμβάνον τοῦ τίτλου *φιλις* καὶ σύμμαχος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ (*amicus sociusque p. R.*),

1) Peregrinus (ἐν ἀρχαιοτέροις δὲ χρόνοις (hostis) ἐλέγετο πᾶς μὴ Ῥωμαῖος.

πράγματι ὅμως ἦσαν οὐ πολὺ τῶν ὑπηκόων διάφοροι.

Ἄλλη τάξις ξένων ἦσαν οἱ ἐξ ὀλοκλήρου ὑπήκοοι ἐπαρχιώται (provinciales), ὑπὸ Ῥωμαίων κυβερνώμενοι καὶ φόρου ὑποτελεῖς ὄντες (dedititii). Οἱ ξένοι μὴ μετέχοντες πολιτείας, ἔστερουσαν φυσικῶς τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ μετιέναι ἀρχὰς· ἐτιμωροῦντο δὲ αὐθαρέτως ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, στερούμενοι τοῦ δικαιώματος τοῦ ὑπερασπίζειν ἑαυτοῦς. Κατὰ τοὺς ὑφισταμένους δὲ νόμους ἔστερουσαν τοῦ τε γάμου (*conubium*) καὶ τῆς ἐπιμιξίας (*commercium*)*. Ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις μόνον δι' ἀντιπροσώπου, φίλου ἢ κηδεμόνος Ῥωμαίου πολίτου ἠδύνατο νὰ παραστῶσι πρὸ τοῦ δικαστηρίου· τούτο δὲ διήρκεσεν ἕως συνέστη ἴδιον δικαστήριον (praetor peregrinus) διὰ τὰς μεταξὺ πολιτῶν καὶ ξένων, ἢ ξένων πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς. Πολλάκις δὲ διὰ ψηφισμάτων ἐξεδιώχθησαν οἱ ἐν Ῥώμῃ ξένοι.

§ 17.

Λατίνοι

Ἐκ πάντων δὲ τῶν συμμαχῶν ἀξιωματικώτερος εἶνε ὁ λαὸς, ἐξ οὗ οἱ Ῥωμαῖοι κατάγονται, οἱ Λατίνοι. Τὸ ἰδιαιτέρον τῆς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους σχέσεως αὐτῶν δηλοῦται διὰ τῆς φράσεως *socii nomenque latinum*. Ἡ Ῥώμη ἀρχῆθεν ἦν πολέμιος τοῖς Λατίνοις. Ὑπὸ τὸν Τύλλον Ὀστίλιον ἠλώθη ἢ Ἄλβα καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς μετεφέρθησαν εἰς Ῥώμην, τῶν ἐκκριτοτέρων οἰκογενειῶν γενομένων πατρικίων· οἱ πόλεμοι ἐπικολούθησαν καὶ ὑπὸ τοὺς ἐξῆς βασιλεῖς, ἕως οὗ ἡ Ῥώμη ἐπὶ Ταρκυνίου τοῦ ὑπερῆφάνου ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Λατινικῆς συμμαχίας.

* Ἐξαιρέσει τῶν τὰ μάλιστα εὐνοουμένων συμμαχῶν.

Ἐξωσθέντων δὲ τῶν βασιλέων οἱ πόλεμοι ἐπανελήφθησαν καὶ ἐξηκολούθησαν μέχρι τοῦ 593, ὅτε συνήφθη συνθήκη ὑπὸ ὄλως ἴσους ἐκατέρωθεν ὄρους, ὧν εἰς ἦν καὶ ὁ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Λατίνων γάμος. Ἐν τῇ συνθήκῃ δὲ ταύτῃ προσελήφθησαν καὶ οἱ Ἑρνικοὶ. Μικρὸν ἢ συνθήκη αὕτη διετηρήθη, καὶ ἡ Ῥώμη, ἐπιθυμήσασα τῆς ἡγεμονίας, πολλάκις ἐπειράθη τὴν πλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας τῆς, καίπερ πολλάκις, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τοῦ Γαλλικοῦ πολέμου, τῆς ἀποπειρας μεταιωθείσης, οὐχ ἦττον αὕτη ἐπέμενε ζητοῦσα ὅτι ἐπόθει, καὶ τέλος τῷ 338 ὑπέταξε ἅπαν τὸ Λατίον καὶ κατέστησε τοὺς Λατίνους ξένους, ἴσως ἄνευ δικαιώματος γάμου καὶ ἐπιμιξίας, ὑποχρεώσασα αὐτοὺς νὰ παρέχωσιν αὐτῇ πολεμικὰς ὑπηρεσίας. Καὶ τούτων ὅμως οὕτως ἐχόντων οἱ Λατίνοι ἦσαν στενώτερον πάντων τῶν ἄλλων συμμαχῶν μετὰ τῶν Ῥωμαίων συνδεδεμένοι, καὶ ἠδύνατο νὰ μετᾴχωσι πολιτείας οἱ ἔχοντες ὠρισμένα προσόντα τ. ἐ. οἱ ἐν τῇ πατρίδι των ἀρχοντες γενόμενοι, οἱ ἐν Ῥώμῃ ἀνατραφέντες καὶ οἱ ἐν τῇ πατρίδι των ἄρρενας ἀπογόνους καταλιπόντες. Οἱ Ῥωμαῖοι οὐ σπανίως μετεχειρίζοντο τοὺς Λατίνους εἰς ἐπαύξεισιν καὶ στερέωσιν τῆς δεσποτείας καὶ γλώσσης αὐτῶν, πέμποντες αὐτοὺς εἰς ἀποικίας (coloniae Latinae) ὑπὸ 3 Ῥωμαίους πολίτας, διατηρούσας πρὸς τὴν Ῥώμην οἶαν σχέσιν καὶ οἱ λοιποὶ Λατίνοι. Ἐπὶ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου οἵτε Λατίνοι καὶ αἱ Λατινικαὶ ἀποικίαι ἔλαβον πολιτείαν, ἐν δὲ τοῖς ἐπομένοις ἔτεσι (89) πόλεις τινὲς ἐν τῇ πέραν τοῦ Πάδου Γαλλίᾳ (Gallia transpadana) ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Λατινικαὶ ἀποικίαι* ἀπέκτησαν ὅσα καὶ οἱ Λατίνοι δικαιώματα (*ius Latii, Latinitas*), ἐπὶ δὲ τῶν Καισάρων τούτου ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἀπὸ Τιβερίου δὲ μέχρι Ἰουστινιανοῦ *Λατίνο*ς (Junianos) λέγοντες, ἐνόουν τάξιν τινὰ ἀ-

πελευθέρων (βλ. §. 19), οίτινες είχαν ὀρισμένην ἐπιμιξίαν, οὐχὶ δὲ καὶ γάμον, καὶ ὑπὸ ὀρισμένους ὅρους ἠδύνατο νὰ τύχῃσι πλήρους πολιτείας. Καὶ οἱ λοιποὶ δὲ Ἰταλικοὶ σύμμαχοι πρὸ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου εἶχον τὸ *ius Italicum*, φύσει οὐχὶ διάφορον τοῦ *ius Latii*, ὅπερ ἐπὶ Καيسάρων μετενεχθὲν εἰς τὰς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πόλεις, σπουδαίως ἐπέδρα ἐπὶ τῆς καλλιέργειας τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν φόρων, ἐπειδὴ ἡ Ἰταλία εἶχεν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἐγκλητικοῦ φόρου.

Γ.

ΔΟΥΛΟΙ

§ 18

Δοῦλοι

Παρά τοῖς Ῥωμαίοις, ὡς παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς, μία μόνον μερὶς ἀνθρώπων ἀπῆλauen ἐλευθερίας ἐπὶ κακῷ τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν λοιπῶν, ἀτύχων ὄντων, ἅτινα ὄφειλον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπολαβῆς, ἢ τῶν μαστιγώσεων καὶ ποικίλων ἄλλων κακώσεων, νὰ παρέχῃσι τὸν ἄρτον εἰς τοὺς ὠμούς καὶ ἀπανθρώπους δεσπότης των, οἷτινες ἄλλου τίτλου ἢσαν ἄξιοι ἢ τοῦ τίτλου *ἐλευθέρου ἀνδρός*. Ἡ δεινοπαθοῦσα αὕτη μερὶς ἐλέγετο *δοῦλοι* (*servi*)· τοὺς δούλους οὔτε ἐθεώρουν οὔτε μετεχειρίζοντο ὡς λογικὰ ὄντα, ἀλλ' ὡς κτήνη· τοὺς δούλους, ὡς καὶ πᾶν κτῆμα, ἠδύνατο κατὰ τὸ δοκοῦν ν' ἀγοράζῃσι, νὰ παραχωρῷσι, νὰ πωλῷσι, νὰ κληροδοτῶσιν· ἐπὶ τοῦ δούλου ὁ κύριος μέχρι Ἀντωνίνου εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου (*ius vitae et necis*), εἰς τὸν δούλον ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλλῃ οἰανδήποτε τιμωρίαν (*fragellum, lora, virgae, furca, stigmata, ergastulum, in pistrinum dari, plecti pendentem, crux*). Οἱ δούλοι ἐλάμβανον μνηστῆριον τι ποσὸν πρὸς σίσισιν των (*demensum*), οὐδὲν ὅμως κτῆμα ἠδύνατο

νὰ ἔχῃσιν ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ κυρίου των (*peculium*). Μεταξὺ αὐτῶν ἀληθῆς γάμος (*matrimonium*) δὲν συνήπτετο, ἀλλ' ἀπλήτις συμβίωσις (*contubernium*). Διηροῦντο δὲ οἱ δούλοι, εἰς ἰδιωτικούς, ὑπηρετοῦντας ἰδιώτας, καὶ δημοσίους, οἷτινες, κτῆμα τοῦ δημοσίου ὄντες, συνεβάλλοντο εἰς τὰς δημοσίους ἐργασίας. Δούλος ἐγίνετό τις ἢ ὡς γονηθεὶς ἐκ δούλων ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κυρίου, ἢ ἐξ αἰχμαλωσίας ἐν πολέμῳ (*vendere καὶ venire sub corona*). Οἱ ὀφειλέται (*nexi*), οἱ μὴ δυνάμενοι ν' ἀποτίσῃσι τὸ ὄφλημα, ὄφειλον ἐν ἀρχαιότεροις χρόνοις νὰ ὑπηρετήσῃσι παρὰ τοῖς δανεισταῖς ὡς δούλοι. Ἡ ἀπὸ τῆς τιμηθείας καὶ τῶν πολεμικῶν ὑπηρεσιῶν ἀποχώρησις, ἔτι δὲ καὶ πᾶν πολιτικὸν παταίσμα ἐτιμωρεῖτο διὰ δουλείας. Εἰς δὲ τὰς μεγάλας τῶν δούλων ἐν Ῥώμῃ ἀγοράς ἐπωλήθησαν ὑπὸ τῶν ἀνδραποδιστῶν (*mangones*) πολλοὶ ἀλλόφυλοι.

§. 19.

Ἀπελευθέρωσις

Ἡ ἀπελευθέρωσις (*manumissio*) ἐγίνετο ἢ διὰ προσλήψεως εἰς τοὺς καταλόγους (*eensu*), εἴτε ἐνώπιον τοῦ στρατηγοῦ ὑπὸ ὀρισμένους τύπους (*vindicta*), εἴτε ἐν διαθήκῃ. Καθ' ὅλους τούτους τοὺς τύπους ἢ νόμιμος ἀπελευθέρωσις (*justa manumissio*) καθίστα τὸν δούλον οὐ μόνον ἐλεύθερον, ἀλλὰ καὶ πολίτην. Ὁ Αὐγουστος ὑπέβαλεν εἰς διατακτὰς συνθήκας τὸ δικαίωμα τῆς ἀπελευθερώσεως διὰ τοῦ *lex Aelia Sentia*, κατὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀπελευθερωμένου καὶ ἐλευθεροῦντος, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν διὰ συνθήκῃς ἀπελευθεροτέων. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἰδίᾳ ὑπηρετοῦν ἕκαστοι τῶν δούλων εἰς καθ' ἕκαστα εἶδη (*inter amicos, per epistolam, per mensam*)· οἱ ὡς ἄνω ἀπελευθερούμενοι κατ' ἀρχὰς ἀπηλλάσσοντο μόνον τῶν ἐργασιῶν τῶν δούλων, χωρὶς ν' ἀναγνωρισθῶσιν

ὑπὸ τῆς πολιτείας (*jure civili*) ὡς ἐλεύθεροι (*in libertate morari, pro liberis esse*). Ἐν τούτοις δὲ ἡ τάξις αὕτη σαφέστερον ὀρίσθη ἐπὶ Τιβερίου διὰ τοῦ Ἰουνίου νόμου (*lex Iunia*) χορηγοῦντος τοῖς ἀπελευθέροις τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ δικαιώματα τῶν Λατινικῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν ἐν ταύταις πολιτῶν, ἰδίᾳ δὲ περιορισμένην ἐπιμιξίαν (*commercium*). Ὁ ἀπελευθέρωσις (*libertinus*, ὡς πρὸς δὲ τὸν ἐλευθεροῦντα *libertus*) δὲν ἀπηλλάσσεται παντὸς μετὰ τοῦ κυρίου δεσμοῦ· ἐλάμβανε τὸ ὄνομα καὶ προωνύμιον τοῦ κυρίου του, ἅτινα συνέδεε μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὡς δούλου, ὡς ἐπωνύμιον (*intestato*) καὶ ἐγίνετο πελάτης αὐτοῦ. Ἀποθνήσκων ἄτεκνος ἄνευ διαθήκης εἶχε φυσικὸν κληρονόμον

τον πάτρονά του, ὅστις ἐν ἐναντία περιπτώσει, ἐὰν ὁ ἀπελευθέρωσις κατέλιπε τέκνα ἢ διαθήκην, μετεῖχε τῆς κληρονομίας. Ἐψήφισον συνεπείᾳ ὀρισμένων διατάξεων, μὴ λαμβανομένων πάντοτε ὑπ' ὄψιν, εἰς τὰς ἡττον ἐξόχους ἀστικὰς φυλάς, πρὸ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου δὲν ἐγίνοντο στρατιῶται (ἐκτὸς σπουδαίων ἀναγκῶν) καὶ ἀπεκλείοντο τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς βουλῆς. Ἐν μεταγενεστέρους χρόνοις τοῦτο ἔσχε καὶ ἐπὶ τῶν τέκνων τῶν ἀπελευθέρων (*fili libertinorum*). Τέλος δὲ μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς δημοκρατίας χρόνων δὲν συνήπτετο γάμος (*connubium*) μεταξὺ ἰθαγενῶν (*ingenui*) καὶ ἀπελευθέρων (*libertini*).

ΘΕΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΡΕΝΤΖΟΣ

Ο ΦΟΒΟΣ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ

ΚΑΙ

ΤΟ ΚΑΚΟΝ ΤΟΥ ΦΟΒΟΥ.

ΚΩΜΩΔΙΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΙΝ ΜΙΑΝ.

Μετενεχθεῖσα εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς ἦθη.

Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ.

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ δικηγόρος
ΒΙΡΓΙΝΙΑ σύζυγος του
ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ὑπηρετῆς τοῦ Δημητρίου)
ΣΟΦΙΑ

ΒΑΛΛΕΜΑΡΟΣ ΔΕ ΡΑΝΣΜΠΕΡΓ Γραμματεὺς Πρεσβείας.
ΙΩΑΝΝΗΣ ὑπηρετῆς τοῦ Δημητρίου.

Ἡ ΣΚΗΝΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἀθήναι κομῆτικῶς διεσκευασμένη. Θύρα ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλοι πλάγλαι. Πρὸς δεξιάν, ἀνάκλιτρον καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ μικρὰ τράπεζα πλήρης ἐφημερίδων. Ὀρθὴ πρῶτῃ ὥρᾳ.

ΣΚΗΝΗ Α'.

ΙΩΑΝΝΗΣ (τακτοποιῶν τὰς ἐφημερίδας).

Δηλαδή, θὰ ἐλθῇ ἐποχὴ καθ' ἣν οἱ ἄνθρωποι, δὲν θὰ δύνανται νὰ κάμωσι βῆμα εἰς

τούς δρόμους, ἀπὸ ταῖς πολλαῖς ἐφημερί-
δες. Τὸ κακὸ τοῦ τόπου τούτου νὰ πάη καὶ
νὰ μὴ γυρίσῃ. Ὁ παπουτσῆς παρατεῖ τὸ
καλαπόδι του καὶ σοῦ γίνεται δημοσιογρά-
φος. Καὶ τί γράφετε παρακαλῶ; ἐπὶ σου-
βλί» σ' ἀπαντᾷ «τὴν ἐφημερίδα 'ποῦ ὑπερα-
σπίζεται τὸ ἰντερέσο τοῦ Κράτους». Τί νὰ
τοῦ 'πῶ τ' ἀφθέντη πού τῆς θέλῃ ὅλες τού-
ταις τῆς πατσαδούρες. Ἀλήθεια εἶπα ἀ-
φθέντη καὶ ἠθυμῆθηκα βλέπω τώρα, τώ-
ρα κάτι ἀστραπαῖς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς
κυράς, καὶ πιστεύω ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θ' ἀ-
κούσωμεν καὶ τὸν κεραυνόν. Πολὺ ἐπεθύ-
μουν ὁμῶς νὰ μὴ κτυπήσῃ ἐμέ. Καὶ ὁ-
μῶς τὸ φοβοῦμαι, διότι συνήθως ὅταν λαμ-
βάνωσι χώραν τοιαύται συζυγικαὶ κατεγί-
δες, μόνον οἱ ὑπηρετῆται ζημιούνται ἐξ αὐτῶν,
διότι ὅταν ἐπέλθῃ αἰθρία, ὅταν δηλ. ἀρχί-
ζωσι «τὰ ψυχὴ μου μετανοῶ, φῶς μου σοὶ
ζητῶ συγγνώμην δι' ὅ,τι ἐξ αἰτίας μου ὑπέ-
φερας τόσα» μακρύνουν τοὺς μάρτυρας τῆς
τοιαύτης καταιγίδος, ἤτοι τοῦ, ὑπηρετῆται.
Κι' ὅλα αὐτὰ τὰ κάνει ἐκεῖνος ὁ παληογερ-
μανός. Ὁλοῦ μυστικὰ ἔχει μὲ τὴν κυρά, 'ποῦ
τὸν χάνεις 'ποῦ τὸν ἔβρυσκεις μ' αὐτήν. *Ε!
ὁ ἀφθέντης ὁ καυμένος ζηλεύει, κι' ἔχει καὶ
δίκαιο. *Ἐτσι μοῦρχειται, ὅταν τὸν βλέπω νὰ
τὸν ἀρπάξω καὶ νὰ τοῦ δώσω μιά νὰ τὸν
πετάξω κάτω, καὶ κάτω ἄλλ' ἔλα 'π' ἔχει
χάρι ἀνοικτό. Ἀλλὰ νὰ χάσω πάλι τὸ ψωμί
μου ἐγὼ γιὰ αὐτόν; *Ε! τί νὰ γίνῃ, ὁ γέ-
γραφε, γέγραφε... (δίδων προσοχὴν πρὸς
τὰ ἔξω) ἀκούω βήματα! (ὄρμῃ πρὸς τὴν
θύραν καὶ συγκρούεται μετὰ τοῦ εἰσερχο-
μένου *Ρατσμπερρ).

ΣΚΗΝΗ Β΄.

ΒΑΛΔΕΜΑΡΟΣ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ.

ΒΑΛΔΕΜΑΡΟΣ (*Ριπτόμενος ἐπὶ τινοῦ
ἔδρας). Ἰωάννη!

ΙΩΑΝ. Κύριε!

ΒΑΛΔ. Εἶσαι ἀνόητος.

ΙΩΑΝ. Εὐχαριστῶ πολὺ τὸν κύριον!

ΒΑΛΔ. Εἶσαι βλάξ!

ΙΩΑΝ. (*Προσκλίνων*). Ἡ καλλωσύνη σας!

ΒΑΛΔ. Εἶσαι αὐθάδης!

ΙΩΑΝ. Δὲν ἔχω λόγους νὰ εὐχαριστήσω
τὸν κύριον, διὰ τὴν τιμὴν 'ποῦ μοῦ κάμνει.

ΒΑΛΔ. Διὰ τὴν τιμὴν;

ΙΩΑΝ. Ναί!

ΒΑΛΔ. Σὲ παρακαλῶ πολὺ νὰ μοῦ ἐξη-
γήσης τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς τιμῆς, διότι δὲν
τὸ ἐνοῶ.ΙΩΑΝ. Ἰδοῦ. Διὰ νὰ καταστῶ ἀντικείμε-
νον τῆς ὀργῆς σας ἔπρεπε νὰ ἔχω ἀξίαν τινα,
καὶ ἐπειδὴ ἤξεύρω καλῶς, ὅτι τοιαύτην ἀ-
ξίαν δὲν ἔχω, ἔπεται, ὅτι ὁ κύριος μοὶ κά-
μνει τιμὴν ὀργιζόμενος ἐναντίον μου!...ΒΑΛΔ. (*Μειδιῶν*). Εἰπέ μοι Ἰωάννη ἀπὸ
ποῖον μέρος εἶσαι;

ΙΩΑΝ. Ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον.

ΒΑΛΔ. Καὶ πῶς εὐρίσκεισαι ἐδῶ;

ΙΩΑΝ. Εἶναι διεξοδικὴ ἱστορία κύριε.

ΒΑΛΔ. Δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν μάθωμεν;

ΙΩΑΝ. Διατί ὄχι; ὡς ἔλαβα τὴν τιμὴν
νὰ σὰς εἶπω ἐγεννήθην, εἰς Ζάκυνθον, εἰς τὸν
κατ' ἐξοχὴν ποιητικὸν αὐτὸν τόπον. Παν-
τοῦ μαγεία, σελήνη ἐξαισία, ἐξοχαὶ θαυμά-
σια, λεμβοδρομῖαι, τέλος ἡ διαμονὴ ἐκεῖ,
εἶναι διαρκὴς ἑορτή.ΒΑΛΔ. *Α! *Α! Βλέπω ὅτι εἶσαι καὶ
ποιητῆς!ΙΩΑΝ. (*Στενάζων*). Ναί ἔγεια ἐπὶ τέ-
λους, ἐπὶ πέντε ἔτη ἔγραφα διαρκῶς; στί-
χους... εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Κερκύρας.ΒΑΛΔ. (*Μετὰ τόνου εἰρωνικοῦ*) ὡς *Ρι-
ζοσπάστης;!

ΙΩΑΝ. ὡς Κιβωτοσπάστης!

ΒΑΛΔ. Τί μὲ λές;

ΙΩΑΝ. (*Ἀφελῶς*). Τὴν ἀλήθειαν!... Πρέ-
πει νὰ μάθητε ὅτι ἀπὸ μικρὸς εἶχον ἔκτα-

κτον ἐπιτηδειότητα. Ἐνθυμοῦμαι εἰς ἡλι-
κίαν 10 ἐτῶν ἀφῆρσα ἀπὸ τινα ἐκκλησίαν
ὅλα τ' ἀργυρὰ σκευή.

ΒΑΛΔ. Ἄλλ' εἶσαι ἱερόσυλος!

ΙΩΑΝ. *Οχι διὰ δύο λόγους.

ΒΑΛΔ. (*Ἐξαπλούμενος ἐπὶ τῆς ἔδρας
του*) νὰ τοὺς ἀκούσωμεν.ΙΩΑΝ. Πρῶτον ἡ ἐκκλησία ἦτο Καθολικὴ,
καὶ ἐπομένως ἐδικαιούμην ἐκδικῶν τὴν ἀ-
γίαν Ὀρθοσκείαν μας, «Ἦς νὰ ἔχωμεν τὴν
εὐλογίαν» νὰ πολεμῶ τὸν Πάπαν· καὶ δεύ-
τερον ἐσκέφθην ὅτ' εἶναι ἀδικον, οἱ ἄγιοι,
αἵτινες δὲν ἔχουσι καμμίαν ἀνάγκην, οὔτε
ἀπὸ ἐνδύματα, οὔτε ἀπὸ ἄνθη, οὔτε ἀπὸ
χοροῦ, οὔτε ἀπὸ λεμβοδρομῖας, νὰ ἔχωσι
τόσον πλοῦτον, ἐνῶ ὑπῆρχον πτωχοὶ ὑπο-
φέροντες μυρίας στερήσεις, λέγοντες τὸ
ψωμί, ψωμάκι!

ΒΑΛΔ. Καὶ δὲν σὲ συνέλαβον;

ΙΩΑΝ. Ὁ κύριος μὲ προσβάλλει.

ΒΑΛΔ. Διατί;

ΙΩΑΝ. Διότι διὰ νὰ μὲ συλλάβωσιν ἔ-
πρεπε νὰ ἦμαι ἀνεπιτηδεῖος ἐνῶ εἶχον τὴν
τιμὴν νὰ ἦμαι πρώτης ποιότητος!ΒΑΛΔ. Εἶπες «εἶχον» ἄρα τώρα δὲν ἔ-
χεις πλέον.

ΙΩΑΝ. Καὶ καλὰ δὲν μὲ βλέπετε;

ΒΑΛΔ. *Οχι.

ΙΩΑΝ. Ὁ ἴσθε μύωψ.

ΒΑΛΔ. Διατί δὲν ἔχεις πλέον τὴν τιμὴν
νὰ ἦσαι κλέπτης;

ΙΩΑΝ. Εἶναι πάλιν ἄλλη ἱστορία.

ΒΑΛΔ. Τὴν ὁποίαν θ' ἀκούσωμεν βεβαίως;

ΙΩΑΝ. Εὐχαριστῶς. Ἐξέποιησα τὰ κλο-
πιμαῖα, τὰ ἔκαμα χρήματα καὶ τὰ ἐμοίρασα
εἰς τρεῖς πτωχοὺς.

ΒΑΛΔ. Εὐγε Ἰωάννη! Ποῖοι ἦσαν οὗτοι;

ΙΩΑΝ. Ἐγὼ, ὁ πατήρ μου, καὶ ὁ Ἅγιος
Διονύσιος.ΒΑΛΔ. (*γελῶν*) ἐξακολούθει.

ΙΩΑΝ. Ἐλεγα λοιπὸν ὅτ' ἦμην ἐπιτή-

δειός. Ὁ πατήρ μου ἠγάπα πολὺ τὸ κυνή-
γειον, καὶ συχνὰ ἐκυνήγει.

ΒΑΛΔ. Εἰς τὰ ὑποστατικά του;

ΙΩΑΝ. Ἄλλ' ὄχι! εἰς τὰ ξένα· ἐγὼ δὲ
τὸν ἠκολούθουν ὅπως συνήθισα τὴν τέχνην.
Πρέπει δὲ νὰ σημειώσητε, ὅτι ἕκαστον τῶν
ταξειδιῶν τούτων, ἐπλήρου τὴν οἰκίαν αἵτου,
δι' ὅλον τὸ ἔτος, ἔλαιου, ζύλων, καὶ τῶν
ὠραιοτέρων καὶ τρυφεροτέρων κρεάτων, τῶν
ἐκλεκτοτέρων καρπῶν. Ἄλλ' οἱ Ἄγγλοι,
ἔχουσι, ὡς ἤξεύρετε πολὺ λεπτὴν ὄσφρη-
σιν καὶ δὲν τοὺς ἐμύρισε καλὰ ἡ ὑπόθεσις,
ἀλλ' ὁ πανοῦργος γέρων, κατώρθωνε πάν-
τοτε νὰ τοὺς ἀπατά...

ΒΑΛΔ. Καὶ πῶς ἀπέθανεν ὁ ἀξιοτίμος
οὗτος κύριος;

ΙΩΑΝ. (*Μετὰ πιαστοῦ στεναγμοῦ*)
*Α! πολὺ κακὰ Κύριε, πολὺ κακὰ!

Ἡμέραν τινα τὸν συνέλαβεν ἡ ἀστυνο-
μία, τὸν ἔδεσαν εἰς τὸ κανόνι, καὶ τοῦ ἔδω-
καν τόσους ραβδισμοὺς 'ποῦ ὁ ἀξιοσέβαστος
γέρων ἀπέθανεν!

ΒΑΛΔ. Τί κρίμμα!

ΙΩΑΝ. Ἄν τὸν ἐβλέπατε! ὅλη ἡ Ζάκυν-
θος τὸν ἔκλαυσε.

ΒΑΛΔ. *Οχι ὁμῶς καὶ ἐκεῖνοι εἰς τῶν ὁποίων
τὰ ὑποστατικά, ἐξήσκεισο εἰς τὴν τέχνην.

ΙΩΑΝ. Ἐγὼ τότε ὡμῶσα ἐκδίκησιν κατὰ
τῶν Ἄγγλων. Συνέλεξα τοὺς ἱκανοτέρους
νέους τῆς Ζακύνθου, καὶ ἐσυστήσαμεν
μίαν ἐταιρίαν ἥτις ὀνομάσθη «Ἐκδίκησις»!
ἠθέλαμεν νὰ πολεμήσωμεν τὴν Ἀγγλικὴν
προστασίαν διὰ τοῦ πνευματικοῦ συναϊτερι-
σμοῦ. Σκοπὸς τῆς ἐταιρίας ἦτο ἡ ταπεινώσις
τῆς προστασίας, τοῦτο δ' ἐκατωρθοῦτο διὰ
νυκτοκλοπῶν, τόσῳ φοβερῶν, ὥστε ἡ Ἀγ-
γλικὴ ἐδέησε νὰ παύσῃ δύο Ἄρμαστῆς. Ἡ
δουλειὰ ἐπήγαινε γαῖτάνι· τὴν νύκτα δηλ.
ἐργαζόμεθα, τὴν δὲ ἡμέραν διασκεδάζαμεν.

ΒΑΛΔ. Τὰ χρήματα ἐμοιράζατε εἰς πτω-
χοὺς;

ΙΩΑΝ. Πάντοτε! πάντοτε.

ΒΑΛΔ. Ἄλλ' ὄλα αὐτά δὲν μ' ἐξηγοῦν πῶς ἦλθες ἐδῶ.

ΙΩΑΝ. Θὰ τὸ μάθητε. Ὁ νέος Ἀρμυστὴς μὰς ἔκαμε τοιαύτην καταδίωξιν, τοιαῦτα ἐλάμβανεν μέτρα ὥστε τὰ ἐγκραίσθημεν, καὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ κάμωμεν ἐν πραξικώμημα ἐξ ἐκείνων, ἅτινα θὰ μὰς ἴπῃγαίαν ἢ τοῦ ὕψους ἢ τοῦ βάρους. Ἦτο εἰς Ζακύνθον ἔνας ἐμπορὸς πλουσιότατος ὁ σιὸρ Γεράσιμος Παυλάτος. Εἰς τὸ κατάστημα τοῦτο εἶχεν ἐπιστήσει τὴν μεγαλειότεραν προσοχὴν ἢ Ἀστυνομία, διότι ἦτο τὸ πλουσιώτερον τῆς Ζακύνθου. Τὸ κατάστημα τοῦτο ἀποφασίσαμεν νὰ γυμνώσωμεν ἐμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἀστυνομίας. Διὰ ψηφίσματος ἡ ἑταιρία ἀνέθηκεν τὴν ἐκτέλεσιν εἰς τὸν ἐπιτηδειότερον δηλ. εἰς ἐμὲ καὶ εἰς ἓνα τῶν συντρόφων μου· τὴν νύκτα τῆς αὐτῆς ἡμέρας, μεταμορφωθείς ὁ ὑποφαινόμενος καὶ ὀπλισθεὶς μὲ κλειδα φθάνει ἐνώπιον τοῦ καταστήματος, ὅπου ἐφύλατταν πολλοὶ κλητῆρες, ἐνῶ ὀπίσω του εἶχεν τὸν σύντροφόν του ὅστις ἔπαιζε τὸ πρόσωπον ὀφειλέτου παρακαλοῦντος νὰ μὴ ἐκτελεσθῇ ἐγκντίον του, ἀπόφασις τελεσιδίκος. Θέτει τὴν κλειδα εἰς τὴν θύραν καὶ αὕτη ὑποχωρεῖ· ἀλλ' αἶφνης περικυκλοῦται ὑπὸ τῶν κλητῆρων, ἐδῶ ἔλαμψεν ἡ ἐπιτηδειότης μου. Βοήθεια φωνάζω ἀμέσως κλέπται, προσποιούμενος ὅτι δὲν ἐγνώρισα τοὺς κλητῆρας. Κύριε μοὶ λέγουσι τότε ἐκεῖνοι, μὴ θορυβοποιεῖτε· δὲν εἴμεθα κλέπται εἴμεθα ἀστυνομικοὶ πράκτορες ἐπιτηροῦντες τὴν κοινὴν ἡσυχίαν. Δόξα τῷ Θεῷ! ἀποκρίνομαι. Εἶχε κοπῆ τὸ αἷμα μου ἐφοβούμενη μήπως εἶνα, νυκτοκλέπται. Ἐπειτα στρεφόμενος πρὸς τὸν σύντροφόν μου! Καλὲ ἄνθρωπε, λέγω διότι ἐσώθην ἀπὸ τὸν φοβερόν αὐτὸν κίνδυνον σοῦ ἀνανεῶν τὸ συνάλλαγμα Σου. Ἐλα μέσα.

ΒΑΛΔ. Καλὲ δὲν μοὶ λέγεις πῶς εἶσαι Ὀχυράσιος. Κρίμμα νὰ μὴ γεννηθῆς στὴν Εἰρώπῃν.

ΙΩΑΝ. Διάτί;

ΒΑΛΔ. Διότι, ἀντὶ νὰ ἦσαι ἤδη ἀπλοῦς ὑπηρέτης, θὰ ἐκόσμεις πρὸ πολλοῦ τὰ κἀτερρα. Σὲ βεβαιῶ ὅτι θὰ ἦγες τὴν τιμὴν αὐτῆν.

ΙΩΑΝ. (στενάζων) Κύριε ἔσχον τιμὴν ἢ σπανίως ἀπολαμβάνουσιν κλέπται. Ἐκαμα πέντε ἔτη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Κερκύρας. Ἄλλως ἦτο δυνατόν νὰ γείνω πρόεδρος τῆς ἐκδικήσεως;

ΒΑΛΔ. (Ἰδία) Τί κάθαμα! (ὕψηλοφ) ἐξακολουθεῖ.

ΙΩΑΝ. Ἡ ἐργασία ἔβαινε κατ' εὐχὴν εἶχαμε κενώσει κατὰ μέγα μέρος τὸ κιβώτιον τοῦ σιὸρ—Παυλάτου, ὅτε αἶφνης ἀκούομεν κρουσμένην τὴν θύραν. Δαίμων κακός, εἶχεν ὠδηγήσει ἐκεῖ τὸν κύρ Παυλάτον, ὅστις ἰδὼν φῶς ἐντὸς τοῦ καταστήματος τοῦ ἤρχισεν νὰ ὀρύεται ὡς λυσσαλέος σκύλος. Ἐσπευσαν οἱ κλητῆρες. Ἐξυπνοῦσιν οἱ γείτονες καὶ πάντες εἰσέρχονται εἰς τὸ κατάστημα. Ἐν τῇ μεταξύ τούτων, ἡμεῖς εἶχαμε σθέσει τὸ φῶς, μέχρις ὅτου δὲ παρομιθευθῶσι τοιοῦτον ὁ σύντροφός μου κατόρθωσε ν' ἀποδρήσῃ ἀπάγων τὸ ἥμισυ τῶν λαφύρων. Τί εὐτυχὴς ἄνθρωπος! Ἐγὼ ὁμοῦ συνελήφθην καὶ φαντασθῆτε τὴν λύπην μου ὅταν τὴν ἐπαύριον εἶδον νὰ μὲ ὠδηγῶσιν ἀνά μέσῳ τῶν ὁδῶν μὲ δεδεμένας χεῖρας, εἰς τὸ δικαστήριον.

ΒΑΛΔ. Ἐσχύνεσο διὰ τὴν θέσιν εἰς ἣν εὗρίσκεσο; Ἐντρέπεσο τοὺς συμπολίτας σου;

ΙΩΑΝ. Καλὲ τί λέγετε Κύριε; Ἄ τί κακὸν ἔπραξα διὰ νὰ ἐντρέπομαι; Ἐντρέπονται ἐκεῖνοι οἵτινες διαπράττουσιν ἐγκλήματα. Ἐγὼ διατὶ νὰ ἐντρέπομαι; (μετὰ ζωηρότητος) ἔλυπούμην πρῶτον, διότι ἔχανα τὴν μεταῦ τῶν συντρόφων μου ὑπεροχὴν, καὶ δευτέρου

διότι δὲν θὰ εἶχον μέρος εἰς τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων.

ΒΑΛΔ. Τί κτῆνος!

ΙΩΑΝ. (ἐξακολουθῶν μετ' ἀπαθείας) Τέλος δικασθεὶς κατεδικάσθην εἰς θάνατον, ὡς ἐνοχος ληστείας.

ΒΑΛΔ. Καὶ ποῖος νάχωμε καλὸ ρώτημα σὲ ἐλευθέρωσεν;

ΙΩΑΝ. Ὁ Λύθენტης μου;

ΒΑΛΔ. Πῶς; σὺ εἶσαι λοιπόν; σὺ, τὸν ὅποιον μοὶ ἔγραφε ἐκ Ζακύνθου νὰ ἐνεργήσω νὰ ἐλευθερῶθῃ;

ΙΩΑΝ. Ἄ! εἶχατε καὶ ἡ ἐξοχότης σας λάβει μέρος εἰς τὴν ἀπελευθέρωσίν μου.

ΒΑΛΔ. Ναὶ ζῶον, ναὶ κτῆνος, ἀγνοῶν ὅμως ὅτι πρόκειται ν' ἀποδώσω εἰς τὴν κοινωνίαν, ἓνα ὑποκείμενον τῆς κρεμάλας. Σταματῶσι τοῦλάχιστον ἕως ἐδῶ τὰ κατορθώματά σου;

ΙΩΑΝ. Ὁχι! ἢ μάλλον Ναὶ.

ΒΑΛΔ. Πῶς; ἐξετέλεσας καὶ ἄλλα;

ΙΩΑΝ. Ἐν ἔτι· ἐν δικαιοτάτῳ πράγμα ὅταν ἀπεφυλακίσθην, ἐξεγύμνωσα τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Διονυσίου.

ΒΑΛΔ. Ἄλλ' εἶσαι ἀλήτης!

ΙΩΑΝ. Ἀκούσατε ἐξοχώτατε. Ἄν διὰ τὰ μικρά, τὰ ὅλως νεανικὰ ἐκείνα παραπτώματά μου δύνασθε νὰ μοὶ ἀποδώσετε ἀπερισκεψίαν, τὸ τελευταῖον ὁμοῦ καταδεικνύει, φρόνησιν, καὶ χαρὰ κτῆρα ἀνδρικόν. Ἦτο ἀπλῆ ἐκδικήσις. Ἐνθυμείθε ὅτι ἐγὼ, ὅταν ἐπώλησα τὰ πράγματα ἐκείνα, ἅτινα ἔκλεψα ἀπὸ τὸν ναὸν τῶν Καθολικῶν, διεδόξαμι τὰ χρήματα εἰς τρεῖς πτωχοὺς, εἰς ἐμὲ, εἰς τὴν ἄγῃν Διονύσιον, καὶ εἰς τὸν πατέρα μου, ὅταν λοιπὸν αὐτὸς ἦτο πτωχός·

ΒΑΛΔ. Ποῖος;

ΙΩΑΝ. Ὁ ἅγιος Διονύσιος, τὸν ἐβοήθησα, ὅταν ἐγὼ ἐπενόμεν, ἐφυλακίζομεν, κατετρεχόμεν, ἐκινδύνεον ν' ἀποθάνω, αὐτὸς ἐχά-

θηκε νὰ μοὺ φέρῃ ἓνα πράσινο φύλλο. Ἐτσι γιὰ τὰ ὄμματα.

ΒΑΛΔ. Ὁραία λογικὴ τῇ ἀληθείᾳ. Ἄλλὰ σὺ δὲν ἔχεις συνειδήσιν;

ΙΩΑΝ. Ἡ συνειδήσις κύριε, εἶναι τὸ αἰώνιον ἐπιχείρημα τῶν δειλῶν. Φοβούμενοι νὰ πράξωσι τι, λέγουσιν ὅτι τοὺς ἐμποδίζει ἡ συνείδησις. Ἄλλως τε νὰ σὰς εἶπω. Ἐγὼ ὀφείλω τὴν ζωὴν μου εἰς τὸν Κύριόν μου, μὲ τί μούτρα θὰ τὸν ἴδω, ἂν μοὺ εἶπῃ ποτὲ, Ἰωάννη αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μ' ἐνοχλεῖ, καὶ ἐγὼ δὲν τὸν φονεύσω;

ΒΑΛΔ. (μετὰ τρόμου) Διάβολε τί μορφή εἶναι αὕτη! Τί παράδοξον ἂν δὲν τὸν παρήγγειλε νὰ μὲ φονεύσῃ; (Ἰδία ὕψηλοφῶνας). Εὐγες Ἰωάννη, φέρεσαι ὡς τίμιος ἄνθρωπος. Ἐγὼ ἀγαπῶ τοὺς παλιγκαράδες. Εἶπέ τώρα τοῦ ἀμαξηλάτη μου νὰ ἦνα ἔτοιμος διότι θὰ καταβῶ.

ΙΩΑΝ. (Ἰδία) θέλει νὰ μ' ἀπομακρόνη διὰ νὰ εὖρη καιρὸν νὰ ὀμιλήσῃ τῆς κυρίας. Ἄς νὰ μὴ (πορεύεται εἰς τὴν γωνίαν καὶ σὺρει τὴν ταινίαν τοῦ κώδωνος— εἰσέρχεται ἡ Σοφία). Εἶπέ εἰς τὸν ὑπηρέτην νὰ εἶπῃ εἰς τὸν ἀμαξηλάτην τῆς ἐξοχώτητος τοῦ νὰ ἦναι ἔτοιμος.

ΒΑΛΔ. (Ἰδία) Δὲν θέλει νὰ μακρυνθῇ. Καὶ ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην νὰ ὀμιλήσω εἰς τὴν Βιργινίαν (ὕψηλοφ) Ἰωάννη λάβε· (τῷ δίδει χρήματα) καὶ εἶπέ εἰς τὴν κυρίαν ὅτι ἦτον νὰ τὴν ἴδω.

ΙΩΑΝ. (προσκλιτών) Εὐχαριστῶ πολὺ τὸν Κύριον. Μείνατε ἡτυχοι, ἀμα ἔλθῃ ὁ κύριος μου θὰ τὸ εἶπω.

ΒΑΛΔ. Εἰς τὴν Κυρίαν σου εἶπα, ὄχι εἰς τὸν Λύθენტῃν σου, αὐτὸς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθῃ ὅτ' ἦλθα, διότι θὰ ἐπιστρέψω κατὸ τόπον (τῷ δίδει καὶ ἄλλα χρήματα). Εἰς τὴν Κυρίαν ἀκούεις Ἰωάννη (φρέγει).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ εἶτα ΣΟΦΙΑ.

ΙΩΑΝ. Νὰ σκάσω, ἂν αὐτός ὁ ἀχρεῖος δὲν μελετᾷ νὰ τιλοφορήσῃ τὸν κύριόν μου. Ἄς νὰ μὴ κ. Ῥανσμπέργ. Ἐγὼ νὰ προδώσω τὸν Ἀφέντην μου ποτέ! (εἰσέρχεται ἡ Σοφία).

ΣΟΦ. Καλημέρα Γιάγκο μου, ἔφυγε ὁ κ. Ῥανσμπέργ;

ΙΩΑΝ. Ναι ἔφυγε. Εἶσαι καλά;

ΣΟΦ. Ἐγὼ εἶμαι καλά ὅταν σ'εἶσαι καλά.

Τί τάχα.

ΙΩΑΝ. Εὐχαριστῶ Σοφίᾳ μου.

ΣΟΦ. Καὶ κάτι, σήμεραν πολὺ εὐγενῆ σὲ βλέπω· τί τρέχει; μὴ τυχὸν σὲ δυσηρέστησα ἐν ἀγνοίᾳ μου.

ΙΩΑΝ. (δεικνύων αὐτῇ τὰ χρήματα) εἶμεθα πλούσιοι!

ΣΟΦ. (μετὰ χαρᾶς) Πού τὰ βρήκες Γιάγκο μου; πού;

ΙΩΑΝ. Τί σὲ μέλει. Ἰδοὺ μοὶ ἔλεγες ὅτι εἶμαι ἀνίκανος, ὅτι περιμένω ἀπὸ τὸν ξηρὸ μισθὸν τοῦ μου δίδει ὁ ἀφθέντης, ὅτι δὲν ἔμπορῶ νὰ οἰκονομήσω καὶ ἐγὼ δύο λεπτὰ γιὰ νὰ στεφανωθῶμεν. Νὰ τώρα.

ΣΟΦ. (Μετὰ σοβαρότητος) Γιάγκο, ποῦ εὔρες αὐτὰ τὰ χρήματα; εἶναι καθαρὰ ἢ πηγή των, μὴ τὰ ἔκλεψες;

ΙΩΑΝ. Ἐγὼ νὰ κλέψω; τί εἶπες Σοφίᾳ; Μὰ τὸν Θεὸν σοὶ λέγω ἢ κλοπὴ δι' ἐμὲ εἶναι φρικῶδες πρᾶγμα· φρίττω ὅλος πεῦ τ' ἀκούω (κατ' ἰδίαν) Ἐ! ἂν ἤμην εἰς τὴν Ζάκυνθον ἔμπορουσε κάτι νὰ γείνη.

ΣΟΦ. Λοιπόν;

ΙΩΑΝ. Σοὶ δίδω τῆς τιμῆς μου τὸν λόγον ὅτι οὐδέποτε ἔκλεψα. Μάρτυς μου ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἅγιος Διονύσιος, ὁ προστάτης μου.

ΣΟΦ. Ὡ! εἶχα φοβηθῆ τόσο.

ΙΩΑΝ. Λοιπὸν ἓνα φιλάκι.

ΣΟΦ. (ἀποθοῦσα αὐτόν) Ἀλάργα κύρ Γιάννη.

ΙΩΑΝ. Τί θὰ πάθης καυμένη Σοφίᾳ δὲν μου λές, μ' ἓνα φιλὶ ἔς τὸ μέτωπο.

ΣΟΦ. Κύρ Γιάννη νὰ σοῦ λείπουνε αὐτὰ τὸ κατάλαβες; Φιλὶ ἀπὸ ἴμένα οὔτε θὰ πάθης, οὔτε θὰ σοῦ δώσω, παρ' ὅταν ἀκούσω, τὸ «Ἡσαΐα Χόρευε» πάρετο ἀπόφασι.

ΙΩΑΝ. Γεῖά σου. Ἄμ' τότε θὰ παρακαλῆς νὰ σοῦ· . . . ἄς ἦναι μείνε ἐδῶ μὴ στιγμῆ, καὶ ἂν ἔλθῃ ὁ κ. Βαλδέμαρος· . . .

ΣΟΦ. Γιὰ νὰ σοῦ ἴπῳ Γιάννη, ἠθύμωσα, διότι δὲν σ' ἄφησα νὰ μὲ φιλήσης;

ΙΩΑΝ. Τώρα τῶμαθες; τί θὰ ἴπῃ αὐτὸ ἐγὼ σ' ἀγαπῶ τόσο καὶ σὺ δὲν μ' ἀφίνης· . . .

ΣΟΦ. Μά·

ΙΩΑΝ. Τί μὰ, καὶ μὰ, ἔλα! (πλησιάζει πρὸς τὴν Σοφίαν).

ΣΟΦ. (προσποιουμένη ὅτι ἐντρέπεται) Μὰ, πῶς.

ΙΩΑΝ. Μὰ πῶς; νὰ ἐγὼ θὰ σὲ φιλήσω καὶ σὺ· . . σὺ κάνε πῶς δὲν θέλεις, (πειράται νὰ τὴν φιλήσῃ ἀλλ' αὐτὴ ἀπομακρύνεται γελῶσα) Ἄ! τὸν Σατανᾶ!

ΣΟΦ. Ἐγὼ εἶμαι μωρατίσση κύρ-Γιάννη καὶ τῆς μωρατίσσης οἱ ἄνδρες δὲν τῆς φιλοῦν, τόσο εὐκόλα τὸ κατάλαβες;

ΙΩΑΝ. Θὰ μὲ κάμης νὰ θυμώσω.

ΣΟΦ. Πιὲ ξύδι· ἔχουμ' ἓνα δυνατὸ!

ΙΩΑΝ. Σοφίᾳ!

ΣΟΦ. τί τρέχει κύρ-Γιάννη; Δὲν μοῦ λέγεις, σοῦ φαίνεται καλὸ, ν' πάρης γυναῖκα μὰ φιλημένη;

ΙΩΑΝ. Γιατί ὄχι, ἂν ἐγὼ ἤμην ἐκείνη ὅστις τὴν εἶχε φιλήσει.

ΣΟΦ. Κι' ἂν δὲν μὲ πάρῃ ἡ εὐγενεία σου ὁ δὲ ἄνδρας μου ἔχει τῆς αὐταῖς ιδέαις πῶς ἔχεις καὶ σὺ;

ΙΩΑΝ. Ἀλλ' ἄνδρας σου θὰ γείνω ἐγώ.

ΣΟΦ. Μὰ δὲν τὸ ἔξεύρομεν.

ΙΩΑΝ. Πά! Τί ἀμφιβάλλεις;

ΣΟΦ. Ἄν δὲν ἀκούσω τὸ «Ἡσαΐα»· . .

ΙΩΑΝ. Ἀνάθεμά σε! ἄς κάμω τὸν θυμὸν

μένον· (ὕψηλ.) Σοφίᾳ ἐχωρίσθημεν πλέον διὰ παντός. Εἶσαι ἐλευθέρη. Δύνασαι νὰ νυμφευθῆς ὅποιον θέλεις. Καὶ ἐγὼ εἶμαι ἐλεύθερος.

ΣΟΦ. (ἰδίᾳ) Θεέ μου ἂν μ' ἀφήσῃ κι' ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ τόσο πολὺ· . . Ἀλλ' ἄς δεῖξω ὅτι δὲν μὲ μέλει. (ὕψηλ.) Ἄν ἤξευρες τί χάρι' τοῦ μου κάμνης;

ΙΩΑΝ. Πῶς, πῶς δὲν σὲ μέλει; (ἰδίᾳ) κι' ἐγὼ τὴν ἀγαπῶ τόσο! Πρὸς χάριν τῆς ἀφίσης καὶ κλεψίδος καὶ χαρτῆ καὶ κρασι καὶ ὄλα τὰ ἐλαττώματά μου.

ΣΟΦ. Ναι δὲν μὲ μέλει. Ἄς ἦναι καλὰ ὁ κύρ Γεώργης.

ΙΩΑΝ. (γελῶν) ὁ κύρ-Γεώργης, ὁ εἰς ἄξις τοῦ ἑτέρου. Τί περιγιστὸ ἄνδρόγενο.

ΣΟΦ. (Μετὰ πλαστικῆς ὀργῆς). Διατί τάχα δὲν σ' ἀρέσει, εἶναι τίμιον παιδί, καὶ τὸν ἀγαπῶ.

ΙΩΑΝ. (ἰδίᾳ) ὦ! Θεέ μου (ὕψηλ.) Ἄφες αὐτὰ! Μείνε ἐδῶ κι' ἂν ἔλθῃ ὁ κ. Βαλδέμαρος μὴ τὸν ἀφίσης μόνον.

ΣΟΦ. Ὡ! τί χαρὰ! θὰ ἔλθῃ;

ΙΩΑΝ. Τί; τί;

ΣΟΦ. Χαίρω ὅτι θὰ ἴδω τὸν κ. Βαλδέμαρον.

ΙΩΑΝ. Ἐ! δὲν ἤξευρες τί λές;

ΣΟΦ. Σὺ δὲν ἤξευρες τί λές; ὁ κ. Βαλδέμαρος εἶναι νέος, ὠραῖος, εὐγενής.

ΙΩΑΝ. Ναι· ἀλλ' εἶναι ἀπὸ κείνους οἷτινες ἅμα ἔβρουν κοράσιόν τι πτωχὸν ἴσάν κι' ἐσὲ, ἀπὸ Δεσποσύνη Σοφίᾳ τὸ κάνουν κυρία ὄλου τοῦ κόσμου. Ἐγὼ διόλου δὲν ἐνδιαφέρομαι· τὸ λέγω μόνον διὰ τὸ καλὸν σου.

ΣΟΦ. Διατί νὰ πειράζεσθε!

ΙΩΑΝ. Κάμε ὡς σὲ εἶπα (φεύγει).

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΣΟΦΙΑ (Μόρη).

ΣΟΦ. Πῶς φοβοῦμαι. Ἄ! χωρὶς ἄλλο κάποιον ἄλλην ἔχει στὸ ἴμάτι· ὁ νοῦς του

εἶναι σηκωμένος· (κλαίει) καὶ ἐγὼ τοῦ τὸν ἀγαπῶ τόσο! Αὐτὸς οὐδέποτε μοὶ ὠμίλησε μὲ τοιοῦτον τρόπον. Ἀλλ' ἴσως τὸν παρώρισεν ἢ ἐπιμονή μου. Ἀλλὰ πάλιν νὰ κάνω κείνο ποῦ ἤθελε; Ἄς νὰ μὴ πο.έ. Ἄ! ἂν τὴν μάθω ποῖα εἶναι θὰ τῆς βγάλω τὰ ἴμματα· (εἰσέρχεται ὁ Γεώργιος μετὰ κωμικῆς ἐπιτηδεύσεως ἐνδεδυμένος ὡς ἀμαξιλίτης). Ἄς κρυφθῶ νὰ μὴ μὲ ἴδῃ (πλησιάζει πρὸς τὴν τράπεζαν). Ἄς διασκεδάσω τοῦλάχιστον μὲ τὸν ἀνόητον αὐτόν.

ΣΚΗΝΗ Ε'.

ΓΕΩΡ. (Παρατηρῶν τὰ ἐνδύματά του). Ἄν μὲ ἴδῃ ὁ Γιάννης, θὰ σκάσῃ, θὰ πνιγῇ, θὰ τὸν πάρῃ ὁ διάβολος! Αὐτὰ καλὰ δὲν εἶναι ρούχα, εἶναι θαῦμα· μοῦ πιάνουν τόσο ὠραῖα. Αὐτὴ ἡ βελάδα, αὐτὸ τὸ παντελονάκι, αὐτὸ τὸ ζιλέκο τὸ κάτασπρο εἶναι τρέλλα· ἄμ' ὁ λαιμοδέτης μου, ὁ δραχμάς στρογγυλὰς κοστίζει ἔ ἀκριβὰ λιγάκι, ἀλλ' ἔλα ντὲ τοῦ μὲ κάνει ἄγγελον. Ἄμ' αὐτὰ τὰ χερόκτια. Τρέλλα, τρέλλα τί θέλεις τί τὰ γυρεύεις. Γιὰ νὰ ἴδῳ στὸν κανδρέφτη. (παρατηρεῖ ἐντὸς τοῦ κατόπρου καὶ μειδιῶν ἐν ἐκστάσει) Μωρ' ἄγγελος! ἄγγελος στητός! φτοῦ! νὰ μὴν ἀδασκαθῆς κακὸ ἴμάτι νὰ μὴ σὲ πιάσῃ. Ἄν δὲν τρελλαθοῦν αἱ γυναῖκες νὰ μὴ τὸ πῶ κανενός. Εἶπα γυναῖκας καὶ θυμήθηκα· τί νὰ κάνῃ ἡ Σοφίᾳ μου· πῶς τὴν ἀγαπῶ. Ἀλλ' αὐτὴ! Ἄχ! Ἄχ! δὲν τῆς ἀρέσω! Ἀλλ' ἴταν μὲ ἴδῃ μ' αὐτὰ μου τὰ καινούργια, ὅταν μάθῃ ὅτι ὁ ἀφέντης, ὁ θεὸς νὰ τὸν πολυχρονιάῃ, μ' ἔκανε λακίνο του θὰ θελήσῃ· τί θὰ κάνῃ. Ἐ! ψυχὴ μου πῶς θὰ κάθουμαι ἀπάνω στὰ ἀμάξι μὲ τὰ χέρια σταυρωτά. Ἄμ' ὅταν θὰ πηγαίνω ἀπάνω στὰ σπήττα νὰ δίνω τίποτα ἢ νὰ βρωτάω, ψυχὴ μου! ἂν τύχῃ μάλιστα καὶ ἀπαντήσω καὶ κάμμιά γυναῖκα, (μειδιῶν) νὰ ναι κι'

ὠμορφοῦλα, θὰ τρελλαθῆ θὰ μὲ περάσῃ γιὰ κἀνένα πρέσβυον· ἀλλ' ὅταν τῆς πῶ ὅτι εἶμαι λακός, θὰ πῆ μὲ τὸ νοῦν τῆς χαρᾶς τὸ παλληκᾶρι! σὺν κόντες εἶναι. Ἀλλὰ ποῦ νὰ ναι ἡ Σοφοῦλα μου νὰ μὲ ὀδῆ μὲ τὰ καινούργια! (στρέφεται καὶ βλέπει τὴν Σοφίαν) ὦ! ψυχὴ τῆς ψυχῆς μου, ὁματίον τῶν ὁματιῶν μου, ἄστρο τῆς αὐγῆς, γιατί ἄργησες νὰ ὄγῃς; καὶ μὲ εἶχες νὰ κάθουμαι νὰ περιμένω τόσῃ ὥραν, ὅταν μερικούς ἀνθρώπους ποῦ βλέπω, οἱ ὅποιοι, μοῦ φαίνεται πῶς χρωστοῦν τῆς Μιχαλοῦς, οἱ ὅποιοι περιμένουν νὰ ὄγῃ τὸ φαγγάρι καὶ κάθονται καὶ χασκίζου καὶ κᾶτι γράφουν. Ἄρατα ῥήματα.

ΣΟΦ. Ἀπὸ κείνα ποῦ ἔλεγες σὺ καλλίτερα.

ΓΕΩΡΓ. Ἀχ οὐ χά! δὲν λὲς τίποτα Σοφοῦλα μου, ἐγὼ δὲν ζεύρω πολλά γράμματα, μὰ καθὼς μοῦ λέν' εἶναι νὰ ζερνάῃ κανεῖς, ἐκεῖνα ποῦ γράφουνε· τρελλοὶ ἀνθρώποι τί καλὸ περιμένεις.

ΣΟΦ. Αὐτοὺς τοὺς λένε ποιητάς.

ΒΕΩΡΓ. Ποιούς, αὐτοὺς τοὺς τρελλοὺς μετὰ μακρὰ μαλλιά, ποῦ ζημερώνονται ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ φαγγάρι μ' ἄδεια κοιλιὰ;

ΣΟΦ. Ναι, ναι, αὐτούς.

ΓΕΩΡΓ. Ἰντράπου Σοφία μου νὰ ζῆς.

ΣΟΦ. Μάλιστα μάλιστα, μακάρι νὰ ἐγένεσο καὶ σὺ τέτοιος.

ΒΕΩΡΓ. Ἐγὼ; ὁ θεὸς νὰ μὲ φυλάῃ, κουνήσου ἀπ' τὸν τόπον σου.

ΣΟΦ. Μὰ γιατί.

ΓΕΩΡΓ. Δάγκασε τὴ γλῶσσα σου καὶ φτύσε στὸν κῆφο σου νὰ σὲ χαρῶ.

ΣΟΦ. Μὰ γιατί;

ΓΕΩΡΓ. Γιατί, διότι ἐγὼ ἔχω νὰ τρώω ὅπου δὲ τρώει καλὰ δὲν φοβᾶται νὰ τρελλαθῆ καὶ νὰ γείνη πεινατῆς πῶς τοὺς εἶπες. Ἀλλὰ (μειδιῶν) ἔ! ἔ! ἔ!

ΣΟΦ. Τί;

ΓΕΩΡΓ. (μειδιῶν) πῶς σὺ φαίνονται, αὐτὰ τὰ καινούργιά μου βούχα; ἔ!

ΣΟΦ. Ὁραῖα, θαῦμα!

ΓΕΩΡΓ. Ἐ! ἄγγελος, δὲν εἶμαι τί λὲς;

ΣΟΦ. Λέω πῶς μόνον τὰ φτερά σου λείπουν,

ΓΕΩΡΓ. (ιδίᾳ) ὦ! διάβολε τί ἀκούω; (ὠψηλοφ). ἔτσι ἔ;

ΣΟΦ. Τὴν ἀλήθεια τί; εἶσαι νέος, ποῦ νὰ σὲ πίνῃ κανεῖς σ' ἓνα ποτῆρι νερό.

ΓΕΩΡΓ. Τί; τί; νερό ποτῆρι; (ιδίᾳ) ὁ διάβολος νὰ μὲ πάρῃ· τώρα κατάλαβα πῶς εἶμαι ἀνόητος· αὐτὴ μ' ἀγαπάει καὶ ἐγὼ; (ὠψηλοφ.) Ἀχ Σοφία μου, σὺ δὲν εἶσαι Σοφία, εἶσαι Σοφοῦλα, οὔτε Σοφοῦλα, εἶσαι Σοφολίτσα μου. Μωρὲ καλὰ τὸ λέγει ὁ παππᾶς κάθε Κυριακὴ στὴν ἐκκλησία «Σοφία ὀρθή» ζεύρει τί λέει. Βέβαια, βέβαια ὀρθὴ εἶσαι, ὀρθή. Καὶ δὲν μοῦ λὲς Σοφοῦλα μου τί ἰδεᾶν ἔχεις γιὰ μένα.

ΣΟΦ. Ἐγὼ; (στεναζούσα) Ἀχ!

ΓΕΩΡΓ. (ιδίᾳ) Μωρ' αὐτὴ μὲ ἀγαπάει μὲ τὰ σωστά τῆς τί ζῶν ποῦμαι τόσῳ καιρῷ νὰ μὴ καταλάβω τίποτε (ὠψηλ.) ἤθελα Ναι . . . ἔτσι νὰ καταλάβω, τὴ γνώμη σου.

ΣΟΦ. Ἐγὼ τὸ ζεύρω.

ΓΕΩΡΓ. Καλὰ . . . μὰ δὲν μπορῶ νὰ τὸ μάθω κι' ἐγὼ;

ΣΟΦ. (δεικνύουσα τὴν καρδίαν τῆς) ἐδῶ!

ΓΕΩΡΓ. Τί; τί; Σοφοῦλα μου, πὲς τὸ τέλος πάντων μὲ πέθανες. Πὲς τὴν τὴν ἀναθεματισμένη λέξι, ποῦ θὰ μὲ κἀνῃ σωστὸ τετράποδο.

ΣΟΦ. Τί ἀνάγκη· σὺ οὔτε μὲ συλλογίζεσαι.

ΓΕΩΡΓ. ὦ! ποῦ νὰ μὲ κάψουνε χίλιες ἀστραπὲς, ποιὸν ἄλλον συλλογίζομαι ἀπὸ σένα κυρά μου μέρα νύκτα; ποιὰ ἄλλη δὲ μοῦ λέει; ἐγὼ ὅτι νὰ κάνω ἐσένα συλλογοῦμαι, περπατῶ ἐσένα συλλογοῦμαι, καθαρίζω τ' ἄλλο ἐσένα συλλογοῦμαι. Ἀχ! Σοφία μου, ἐγὼ ἐκκτὸ φρεσὲς τὸ εἶπα νὰ μὴ εἶχα γεννηθῶ καὶ στὴν ἰδική σου ἀγάπη,

ΣΟΦ. Σ' ἀγαπῶ τόσον πολὺ.

ΓΕΩΡΓ. Ἀχ ἰ φιλόζωος εὐσπλαχνία μου θὰ μ' ἀποδιώξης.

ΣΟΦ. Ἀν μ' ἀγαπᾶς.

ΓΕΩΡΓ. Μὴ μοῦ τὸ λὲς αὐτὸ Σοφία, καλλίτερα ἔχω νὰ μ' αὐτοκτονήσης.

ΣΟΦ. Ἀν μ' ἀγαπᾶς ἤθελα νὰ μοῦ δώσης.

ΓΕΩΡΓ. Τί περιστέρα μου λέγε.

ΣΟΦ. Τίποτε.

ΓΕΩΡΓ. Τί; τί; θέλεις στραγάλια;

ΣΟΦ. Ὁχι.

ΓΕΩΡΓ. Ἀ! κατάλαβα κουφέτα θὰ θέλεις;

ΣΟΦ. Ὁχι.

ΓΕΩΡΓ. Ἀ! διάβολε χαλὰ θὰ θέλεις ἔ!

τὸ κατάλαβα (μειδιῶν) σοῦ μαι ἓνας κι' ἐγὼ ἀμέσως μπιῆκα στὸ νόημα.

ΣΟΦ. Ὁχι.

ΓΕΩΡΓ. Μὰ τί ὀργὴ θεοῦ θέλεις; Μήπως ἐπεθύμησε ἡ καρδιά σου κανένα λαγὼ; τὸ μόνον εὐκολο.

ΣΟΦ. Τὸ χέρι σου ἤθελα.

ΓΕΩΡΓ. ὦ ἀγαπημένη μου περιστέρα, δὲν μοῦ τόλεγες τόσῃ ὥραν. Ποῦ ἀπ' τὰ δύο θέλεις τὸ ζερβὶ ἢ τὸ δεξιό;

ΣΟΦ. Ὁχι, ὄχι, τὸ χέρι τῆς καρδιάς.

ΓΕΩΡΓ. (ιδίᾳ) Τί θ' νὰ πῆ πάλι χέρι καρδιάς ἔχει κι' ἡ καρδιά χέρι; ἔ διάβολε φαίνεται θὰ ἔχουν τρία χέρια οἱ ἀνθρώποι τώρα, καὶ ἐγὼ δὲν τὸ ζερα. (ὠψηλοφ.) Σοφία μου συμπάθησέ με. Δὲν ἔχω, ἀν εὔρω κανένα τώρα ποῦ θάβγω ἐξω τ' ἀγοράζω καὶ στὸ δίνω. Ἐέρεις ποῦ τὰ πουλᾶνε;

ΣΟΦ. Ποιὰ;

ΓΕΩΡΓ. Τὰ χέρια τῆς καρδιάς.

ΣΟΦ. Τὸ ζερβὶ χέρι, εἶναι τῆς καρδιάς.

ΓΕΩΡΓ. ὦ! συμφορά· πάρτο Σοφία μου χάρισμά σου. Ἀλλὰ . . .

ΣΟΦ. Ἀλλὰ τί;

ΓΕΩΡΓ. ἤθελα νὰ μοῦ δώσης κι' ἐμένα τὸ τό . . .

ΣΟΦ. Ποῦ ἐλεύθερα . . .

ΓΕΩΡΓ. Τὸ χέρι τοῦ πλεμονιοῦ.

ΣΟΦ. Εὐχαρίστως (στίγγουσι τὰς χεῖρας)

να μὴν εἶχα ἔμπερδευτῶ, ὁβύστκκα, ἐχάθηκα γιὰ σένα ἀφέντρα μου.

ΣΟΦ. Ναι ἀλλὰ ἐγὼ ζέρεις τί λέω;

ΓΕΩΡΓ. Τί; λέγε τί;

ΣΟΦ. Κι ἄλλες ἐκκτὸ τὸ λέγω κάλλια ποῦ γεννήθηκα, καὶ στὴν ἰδική σου ἀγάπη κάλλια ποῦ περδευτήκα.

ΓΕΩΡΓ. Ἀχ γλυκὸ στοματάκι. Ζάχαρι στόμα, μέλι στόμα, μ' ἀγαπᾶς τὸ λοιπόν;

ΣΟΦ. Τώρα τὸ κατάλαβες.

ΓΕΩΡΓ. Τώρα Σοφία μου ἔτσι νάχω καλὴ ψυχὴ δὲν τὸ εἶχα καταλάβει τόσο καιρῷ.

ΣΟΦ. Ναι . . . ἀλλὰ σὺ . . . μ' ἀγαπᾶς.

ΓΕΩΡΓ. Τί λὲς πέρδικά μου. Στάσου νὰ σοῦ ζουγραφίσω τὸν ἔρωτά μου. Ὁχι . . .

ναί . . . ἔτσι . . . εἶναι μωρὲ ἐγὼ εἶχα διαβάσει σένα βιβλίον μιὰ φορά. Πῶς τὸ ἔλεγε, πῶς τὸ ἔλεγε τὸ ἐξέχασα· ἐγὼ μαι, σὺ δηλ. εἶσαι ἓνας. Ἀ! ναι θυμήθηκα. Αὐτὴ ἡ ἀντιπαθητικὴ σου μορφή, αὐτὸ τὸ ἀπόρητο ἀνάστημά σου, αὐτὸ τὸ γλαφυρὸ πρόσωπόν σου, αὐτὸ τὸ χαριτωμένο σύνορόν σου, σοῦ ἀρέσω τόσον . . .

ΣΟΦ. (γελῶσα) σύνορόν σου ὄχι, σύνορόν σου.

ΓΕΩΡΓ. Ἐξέρω ἐγὼ ἄς κουρευεταί δηλ. μ' ἀρέσεις τόσῳ, ὥστε . . .

ΣΟΦ. Ὄστε.

ΓΕΩΡΓ. (σχεπτόμενος) ὥστε; ναί . . . ὄχι, ναί ναί ναί, ὥστε καὶ εἰς μανίαν πολ- λάκις νὰ καταντᾶς· ἔ! τί λὲς πῶς σοῦ φαίνεται αὐτό· τὸ εἶχα διαβάσει μιὰ φορά καὶ ἓνα καιρῷ καὶ τώρα μούρθε στὸ νοῦ. Ἐγὼ δὲν σ' ἀγαπῶ Ἀχ Σοφία μου σ' εἶσαι ἓνας ἥλιος, φαγγάρι λαμπερὸ, μοῦ θάμπωσες τὸ φῶς μου καὶ δὲν μπορῶ νὰ δῶ.

ΣΟΦ. Σ' ἀγαπῶ τόσον πολὺ.

ΓΕΩΡΓ. Ἀχ ἰ φιλόζωος εὐσπλαχνία μου θὰ μ' ἀποδιώξης.

ΣΟΦ. Ἀν μ' ἀγαπᾶς.

ΓΕΩΡΓ. Μὴ μοῦ τὸ λὲς αὐτὸ Σοφία, καλλίτερα ἔχω νὰ μ' αὐτοκτονήσης.

ΣΟΦ. Ἀν μ' ἀγαπᾶς ἤθελα νὰ μοῦ δώσης.

ΓΕΩΡΓ. Τί περιστέρα μου λέγε.

ΣΟΦ. Τίποτε.

ΓΕΩΡΓ. Τί; τί; θέλεις στραγάλια;

ΣΟΦ. Ὁχι.

ΓΕΩΡΓ. Ἀ! κατάλαβα κουφέτα θὰ θέλεις;

ΣΟΦ. Ὁχι.

ΓΕΩΡΓ. Ἀ! διάβολε χαλὰ θὰ θέλεις ἔ!

τὸ κατάλαβα (μειδιῶν) σοῦ μαι ἓνας κι' ἐγὼ ἀμέσως μπιῆκα στὸ νόημα.

ΣΟΦ. Ὁχι.

ΓΕΩΡΓ. Μὰ τί ὀργὴ θεοῦ θέλεις; Μήπως ἐπεθύμησε ἡ καρδιά σου κανένα λαγὼ; τὸ μόνον εὐκολο.

ΣΟΦ. Τὸ χέρι σου ἤθελα.

ΓΕΩΡΓ. ὦ ἀγαπημένη μου περιστέρα, δὲν μοῦ τόλεγες τόσῃ ὥραν. Ποῦ ἀπ' τὰ δύο θέλεις τὸ ζερβὶ ἢ τὸ δεξιό;

ΣΟΦ. Ὁχι, ὄχι, τὸ χέρι τῆς καρδιάς.

ΓΕΩΡΓ. (ιδίᾳ) Τί θ' νὰ πῆ πάλι χέρι καρδιάς ἔχει κι' ἡ καρδιά χέρι; ἔ διάβολε φαίνεται θὰ ἔχουν τρία χέρια οἱ ἀνθρώποι τώρα, καὶ ἐγὼ δὲν τὸ ζερα. (ὠψηλοφ.) Σοφία μου συμπάθησέ με. Δὲν ἔχω, ἀν εὔρω κανένα τώρα ποῦ θάβγω ἐξω τ' ἀγοράζω καὶ στὸ δίνω. Ἐέρεις ποῦ τὰ πουλᾶνε;

ΣΟΦ. Ποιὰ;

ΓΕΩΡΓ. Τὰ χέρια τῆς καρδιάς.

ΣΟΦ. Τὸ ζερβὶ χέρι, εἶναι τῆς καρδιάς.

ΓΕΩΡΓ. ὦ! συμφορά· πάρτο Σοφία μου χάρισμά σου. Ἀλλὰ . . .

ΣΟΦ. Ἀλλὰ τί;

ΓΕΩΡΓ. ἤθελα νὰ μοῦ δώσης κι' ἐμένα τὸ τό . . .

ΣΟΦ. Ποῦ ἐλεύθερα . . .

ΓΕΩΡΓ. Τὸ χέρι τοῦ πλεμονιοῦ.

ΣΟΦ. Εὐχαρίστως (στίγγουσι τὰς χεῖρας)

ΓΕΩΡ. Τί τρυφερό σὰ βαμβάκι εἶναι.

ΣΟΦ. Τί ζῶον.

ΓΕΩΡ. Λοιπόν ;

ΣΟΦ. Αοιπὸν εἶμαι ἰδική σου.

ΓΕΩΡ. Κι' ἐγὼ ἰδικός σου.

ΣΟΦ. Ἐ! τώρα ἄγω νὰ ἰδῶ μὴ ἔση-
κώθη ἢ κυρά.

ΓΕΩΡ. Κι' ἐγὼ νὰ ἰδῶ τί κάνει τ'ἄλογο

(ἢ Σοφία φεύγει). Μὴ εἶδες καλὰ μὲ λέγει
ζῶον, αὐτὴ τρελλένηται γὰρ μένα, καὶ ἐγὼ
ἰνομίζα πῶς ἀγαπάει τὸ Γιάννη. Τί χρυσὸ
κορίτσι (φεύγει) οὐλο καλικοῦττα θὰ τὴν
πηγαίνω περίπατο.

ΠΑΥΛΟΣ

ΠΟΙΗΣΕΙΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΕΝ ΞΕΝῃ Γῆ.

Α'.

Ἄς φωνασκῶσι καθ' ἡμῶν, οἱ πένητες τὰ φῶτα,
Οἱ τὴν ψυχὴν ἀναίσθητοι, οἱ ἄνευ παρελθόντος !
Θάλλει ἀκόμη δάφνη τις πλησίον τοῦ Εὐρώτα,
Ναυμάχων δ' ἔτι θρίαμβον ἀντιλαλεῖ ὁ πόντος,
Εἰς παραλίας προσωθῶν τριήρων, τρικρότων
Συντρίμματα ἀλ. πλαγῆτα μὲ πάταγον καὶ κρότον.

Εἶναι μακρὰν, θὰ εἴπωσι, τὸ παρελθὸν ἐκεῖνο.
Σιγαῖτε, φθόνου ἐχιδνοὶ καὶ πνεύματα ἀβύσσων !
Ἄν ἡ Ἑλλάς ἐστέναξεν ἐν βόθρῳ ἐπωδύνῳ,
Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐξέπνευσε· περιβληθεῖσα βύσσων,
Ἰδοὺ καὶ πάλιν εὐσταλῆς, γελοέσσα προσβάλλει
Βραδεῖ μὲν βήματι, ἀλλὰ στερεῶ, μὲ νέα κάλλη.

Κόσμος λαμπρὸς καὶ τηλαυγῆς ὀπίσω μας ἀπλοῦται,
Κ' ἐγγὺς τῆς Σαλαμῖνος μᾶς βροντοβοᾷ ἡ Κρήτη.
Τοῦ Λεωνίδου δὲ ἐγγὺς, ὅστις ἀποθεοῦται,
Πίπτων ὁ Μάρκος ὁ κλεινὸς πάσῃ τῇ γῆ κηρύττει
Ἵτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἔθανε, ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν θνήσκει,
Πρὸς θάνατον δὲ πλέουσα τὸν βίον τῆς εὕρισκε !

Ἵτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἔθανε! συμπλέγματα ἡρώων,
Μεγαλουργίας θησαυρὸς καὶ πνεύματος ἀγῶνες,
Μαρτύρια αἰώνια καὶ αἵματα ἀθρόων
Θυμάτων, σκότιαι στιγμαὶ καὶ πάλιν λαμπηδόνες
Ἑλλάς! φωνοῦσι μύχιον, δεικνύουσιν Ἑλλάδα,
Μετὰ ρομφαίας καὶ φωτὸς κρατοῦσαν θεῖαν δᾶδα.

Ἦ ἐκ προγόνων ἄλυσις δὲν διερρήχθ' ἀκόμη,
Κ' αἱ Μοῦσαι δὲν παρήτησαν εἰσέτι τὴν Ἑλλάδα.
Καὶ τότε μόνον θὰ στεφῆ ἡ τῶν Μογγόλων κόμη,
Θὰ τελευτήσῃ, δὲ ἡ Ἑλλάς,—εἰς ὥραν ἀποφράδα
Ἵταν ὁ Φοῖβος, θρύμματα, ὡς ἄστρον ἐν διάττον,
Σβεσθῆ εἰς χάος, κόσμος δὲ ἀναφανῆ τεράτων !

Ἵτι συκοφάνται, σιωπῆ! . . ἐκ σκότους ἐξελθόντες,
— Καὶ τοῦτο χάρις εἰς ἡμᾶς—καὶ βαίνοντες εἰς σκότος
Δουλείαν ἐπισείοντες, δουλείαν δαπανῶντες,
Μὴ λήθην ψάλλετε ἡμῖν ἢ ὅτι ἐξ εὐρώτος
Δουλείου ἐγεννήθημεν—ἡμεῖς δὲν λησμονοῦμεν,
Ζῶμεν, ἐλάμψαμεν κ' ἰδοὺ τὴν Ἐὼ δαδουχοῦμεν !

Ἀκόμη τῆς Ἑλλάδος μας ἡ γῆ δὲν ἐστεριώθη,
Καὶ ὡς παράγει ἥρωας, καὶ πνεύματα παράγει,
Οἱ πόθοι τῶν πατέρων μας καὶ ἰδικοὶ μας πόθοι,
Ἡμῶν αἱ νῆες σχίζουσι καὶ τώρα τὰ πελάγη,
Ἵπου δ' ὁ Ἑλληγὴν διαβῆ, πολιτισμοῦ σημεῖον,
Μνημεῖον ἐν ἐγείρεται, Ναὸς ἡ Μαυσωλεῖον !

Β'.

Ἵψοῦ, Ναὲ Ἑλληνικὴ πρὸς αἶνον τοῦ Ἵψίστου,
Πρὸς δόξαν τοῦ Ἑλληνικοῦ, τῆς ἀκριβοῦς φυλῆς του,
Καὶ ἠχηρῶς ἀνάγγελε εἰς πάντας αἰωνίως,
Ἵτι, πατέρων εὐκλεῶν τέχνα καλὰ, ὁμοίως
Δᾶδα κ' ἡμεῖς πολιτισμοῦ πηγνύομεν εἰς ξένην,
Παντοῦ Ἑλλάδα σπεύροντες, Ἑλλάδα πεφιλμένην.

Υψοῦ, Ναε Ἑλληνικέ, πρὸς αἶνον τοῦ Ὑψίστου,
 Πρὸς δόξαν δὲ τοῦ Ἑλληνοῦ, τῆς θείας ἐντολῆς του,
 Καὶ γίνου κέντρον συγκρατοῦν τὴν γλῶσσαν, τὴν καρδίαν,
 Δεικνύον ἥλιον φωτὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ θρησκείαν,
 Ἐμπνέον δὲ αἰσθήματα πρὸς μεγαλοφροσύνην,
 Τῶν χαρμονῶν μας κοινωοῦν, πραῦνον τὴν ὀδύνην.

Υψοῦ, Ναε Ἑλληνικέ, πρὸς αἶνον τοῦ Ὑψίστου,
 Πρὸς δόξαν τοῦ Ἑλληνικοῦ, τῆς ἀκριβοῦς φυλῆς του,
 Καὶ περίξ σου διάχεε, ἐστία φεγγοβόλος,
 Θείας ἀκτῖνας νὰ λυθῇ ὁ τῆς σκοτίας δόλος.
 Κ' ἐνῶ ἡ Ἄρκτος δίκτυα ἀπανταχοῦ ἀπλόνει,
 Τὸ φῶς σου καὶ τὰ τέκνα της αὐτὰ νὰ ἡμερόνη.

Υψοῦ, Ναε Ἑλληνικέ, πρὸς αἶνον τοῦ Ὑψίστου,
 Πρὸς δόξαν δὲ τοῦ Ἑλληνοῦ, τῆς θείας ἐντολῆς του.
 Ἐδῶ εἰς γαῖαν φιλικὴν τὸ ἄσυλόν μας ἔσο
 Κατὰ ἐχθρῶν τῶν θύραθεν, κατα ἐχθρῶν τῶν ἔσω,
 Κ' ἔσο ἐν ὥραις ἀλγειναῖς ἀγνή παρηγορία,
 Ἐπὶ ζωῇ καὶ τελευτῇ ὑψίστη εὐλογία!

Υψοῦ, Ναε Ἑλληνικέ, πρὸς αἶνον τοῦ Ὑψίστου
 Πρὸς δόξαν τοῦ Ἑλληνικοῦ, τῆς ἀκριβοῦς φυλῆς του.
 Μακρὰν τῆς γῆς τῶν πάπων μας, τῆς γῆς τῆς μυρωμένης,
 ὦ! ἔσο ἡ σημαία μας! — κ' ἐν μέσῳ μαινομένης
 Θαλάσσης φάρος χρυσαυγῆς δεικνύων τοῖς ναυτίλοις
 Λιμένα ἀναπαύσεως καὶ χαρμονῆς ποικίλης.

Υψοῦ, Ναε Ἑλληνικέ, πρὸς αἶνον τοῦ Ὑψίστου,
 Πρὸς δόξαν δὲ τοῦ Ἑλληνοῦ, — κ' ἡ ποθητὴ πατρίς του
 Μὲ ὄλας της τὰς καλλονὰς, τὰς τόσας λαμπηδόνας,
 Ἐσο ἐδῶ περιδοξὸς εἰς ἅπαντας αἰῶνας!
 Καὶ αἰωνίως σῶτεира ἐξ ὕλισμοῦ ἀγρίου,
 Ἐσο Ναὸς ὑψίδμητος τοῦ θείου μεγαλείου!

Υψοῦ, Ναε Ἑλληνικέ, πρὸς αἶνον τοῦ Ὑψίστου,
 Πρὸς δόξαν δὲ τοῦ Ἑλληνοῦ, τῆς θείας ἐντολῆς του!

Ὅταν τῶν χρόνων ἡ στροφή βιαίως σὲ σαρώσῃ
 Ἡ ἐλαχίστη πέτρα σου φωνὴν ἄς ἀναδώσῃ—
 Ὅτι, ἐνῶ ἀχάριστοι τὸν ἐβλεπον ἐν χλεύῃ,
 Ἑλλήν κ' ἐντεῦθεν σπειρῶν φῶς διήλθεν ὡς διέβῃ!

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΠΑΠΠΑΖΟΓΛΗΣ.

ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Ἦεις τὴν ζωὴν μου αἴφνης φῶς οὐράνιον ἐχύθη
 ὅταν ἐν βλέμμα σου ἠδὺ ἀνέτειλεν ἐμπρός μου
 καὶ τρικυμία ἄγνωστος μοῦ ἔταραξε τὰ στήθη,
 ὅταν ἐσὲ ἀπήνητησεν ὁ κλαίων ὀφθαλμός μου.

— ἀπὸ τὸν θόλον τ' οὐρανοῦ πετώσα ἡ ψυχὴ μου,
 σὲ μόνην ἐσυνήνητησεν ὠραίαν καὶ ἀγνήν
 καὶ τόρα, μόνον δι' ἐσὲ θὰ βέη ἡ ζωὴ μου,
 Σὺ μόνη μοὶ κατέστησας, Σὺ, τὴν ζωὴν τερπνήν.

— ἦ ῥω τῶν ὤμων σου λυτὴ ἡ κόμη ὅταν πίπτῃ
 κι' ὁ ὀφθαλμός σου κεκμηκῶς περιπλανᾷτ' ἀσκόπως,
 ποῖον μυστύριον τερπνὸν τὸ βλέμμα σου ἐγχρύπτει
 ἢ μήπως σὲ κατέβαλε τοῦ βίου μας ὁ κόπος;

— ἦ ἂν προσφέρω εἰς ἐσὲ οὐράνιον λατρείαν,
 ἐὰν τὸ στήθος ἐκ φλογὸς ἀγνῆς μοὶ ἐθερμάνθη
 νὰ ἐμποδίσω δύναμαι τὴν δρόσον τὴν πρωτῆν
 νὰ ράινῃ μὲ ἀδάμαντας τὰ τοῦ λειμῶνος ἄνθη;

— ἦ ἂν ἐμποδίσω δύναμαι τὸν χεῖμαρρον ἵπου τρέχει
 τὰ κύματα τ' ἀφρίζοντα τὴν πλάνον ἀστραπὴν;
 καθ' εἰς τὸ πεπρωμένον του ἔς τὸν κόσμον τοῦτον ἔχει
 κι' ἐμοῦ ἢ μοῖρα ὤρισε νὰ ἀγαπῶ αὐτήν.

— Ἰνδάλματα ἀόριστα ἢ φαντασία πλάττει
 κι' ἐν τούτοις ἓνα Ἰνδαλμα ὠραῖον καὶ τερπνόν,
 τὸ μόνον ποῦ ἐπόθησα καὶ ὅπερ μὲ ταράττει,
 ἐν Ἰνδαλμα οὐράνιον, ἐν Ἰνδαλμα ἀγνόν.

— Ὡτὸ τὸ τέρπον Ἰνδαλμα, αὐτὴ ἢ φαντασία,
 σὺ εἶσαι ἄστρον μου γλυκὺ ὠραῖα Εὐγενία·
 συγχώρησον ἂν σοὶ τὸ 'πῶ . . . σ' ἠγάπησα, σὲ εἶδα
 καὶ τότε μόνον ἔλαβον εἰς τὴν ζωὴν ἐλπίδα.

Α.

ΑΝΘΟΔΕΣΜΗ.

Ἄνθοδέσμη ἐκ ποικίλων
 Καὶ παντοειδῶν ἀνθέων
 Μετὰ κλώνων μετὰ φύλλων
 Μειγμένη
 Εἰς ὠραῖον ἦν δοχεῖον
 Τεθειμένη.

Καὶ συνέβη τότε εἶρον
 Τὸ μὲν τ' ἄλλο ν' ἀτενίζῃ
 Καὶ νὰ χέῃ ὅσον μῦρον
 Περιβάλλει,
 Ἵνα οὕτω τὰ πλησίον
 Ὑπερβάλλῃ

Καὶ τὸ ρόδον πρῶτον ὄλων
 Ἄνεβόησε κομπάζων
 «Ἐκ τῶν πέριξ μυροβόλων
 Ὑπερέχω.
 Ὑπερέχω καὶ τὸ σκηπτρον
 Ἐκπαλ' ἔχω».

Δὲν ἐπέρανε τὰ ἔπη
 Καὶ ὁ ἥλιος τοῦ εἶπεν:
 «Μὴ καυχᾶσαι δὲν σοῦ πρέπει
 Κοῦφον ρόδον
 Εἶσαι πάγκοινον καὶ κόσμος
 Τῶν τριόδων.

Ποῦ ἠκούσθη; ποῦ τὸ βλέμμα
 Ἐὰν στρέψῃ τις ὀλίγον
 Ν' ἀπαντᾷ εὐθύς καὶ στέμμα;
 Ὅχι εἶπον
 Μάρτυρα ἐπικαλοῦμαι
 Πάντα κῆπον

Ὁ σκηπτουχος ἐὰν ὄντως
 Πρέπει νὰ ἐξέχῃ ὄλων
 Ποῖον τὸτ' ἐμοῦ παρόντος
 Θὰ προβάλλῃ
 Ἐρειδόμενον εἰς ὄγκον
 Ἦ εἰς κάλη;

Ἐγὼ μόνον καθ' ἐκάστην
 Παρακολουθῶ τὸν Φοῖβον
 Τὸν τροφέα καὶ τὸν Πλάστην
 Τῶν ἀνθέων
 Ἄναλλοίωτον καὶ εὐχρουν
 Καὶ ἀκμαῖον

Ἐνῶ σεῖς; σεῖς τὸν αὐχένα
 Καὶ θὰ κύφετε καὶ μόλις
 Τὰ ὠχρὰ καὶ μεραμμένα
 Πέταλλά σας
 Θ' ἀνορθώσητε ὡς δύση
 Εἰς θαλάσσης»

Καὶ τὸ ἴον τότε εἶρον
 Τ' ἀπεκρίθη «Ἥλιέ μου
 Εἶσαι μέγα ὅμως στεῖρον.
 Σὺ γνωρίζεις
 Πῶς καὶ μέγα πλήν ποτέσου
 Δὲν μυρίζεις».

Τ' ἄνθος ὅμως ἐχολώθη
 Τῆς καλῆς ἀμυγδαλαίας
 Καὶ ἡρέμα ἀνωρθώθη
 «Μυροβόλα
 Μικρολόγα ἀνακράζει
 Εἶσθε ὄλα.

Ὁ σκηπτουχος προηγεῖται
 Πάντοτε καὶ πάντων τοῦτο
 Δὲν πιστεύω ν' ἀρνηθῆτε
 Πρὸ αἰώνων
 Ὅτι πρῶτιστον ἀνοίγω
 Ἐγὼ μόνον

Δότε μοι λοιπὸν τὸ στέμμα»
 Καὶ ὁ σταχυς τότε «ὄχι
 Ἐψυθίρισεν ἡρέμα.
 Ἄν ἀνθίζῃς
 Πρῶτον, πρῶτιστον πλήν πάλιν
 Ἐκφυλλίζεις.

Ἐὰν στεῖρον εὐωδίας
 Ἐγὼ εἶμαι τρέφω ὅμως.»
 Εἶπε καὶ μετὰ πικρίας
 Τὰ πλησίον
 Τὸν ἠτένιζον κι' ἐξ οἴκου
 Ἐμειδίων.

Κλῶν δὲ τότε κυπαρίσσου
 «Παῦσε πλεον ἀνθοδέσμη
 Παῦσε εἶπεν κι' ἐνθυμίσου
 Τεθλιμμένη
 Αἰς δοχεῖον ὅτι εἶσαι
 Τεθειμένη.

Διατὶ νὰ γαυριῶμεν
 Ἐν ᾧ πέπρωται μοιραίως
 Ἐν πρὸς ἐν θα μαρανθῶμεν
 Παραχρῆμα;
 Ἄνθοδέσμη ἐνθυμίσου
 Καὶ τὸ μνήμα.

ΕΠΥΛΛΙΑ

Ο ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΒΑΣΙΛΗΑΣ (*)

Ὁ Γιαννακὸς κί ὁ βασιληᾶς σ' ἓνα ταρπέζι τρῶγαν,
κατηφορὰ δὲν εἶχανε, κατηφορὰν ἐπιάσαν
ἀπάνω εἰς τῆς εὐμορφαις καὶ γιὰ τῆς τιμημέναις·
πετάεται κί ὁ Γιαννακὸς φουμάει τὴν ἀδερφή του·
«Μὰ σῶπα, σῶπα, Γιαννακὸ, θέλεις νὰ τὴν πλανέσω;»
—Ἄν τὴν πλανέσης, βασιληᾶ, ἐμὲ νὰ μὲ σκοτώσης
κί ἂν ἴσως καὶ δὲν πλανεθῆ, σὺ σκλάβος μου νὰ γείνης».

Τὸν Γιαννακὸν ἐδιάταξεν εὐτὺς ν' ἀναχωρήσῃ
καὶ ἀπὸ τὸ παλάτι του νὰ μὴ ξαναγυρίσῃ
καὶ ὁ βασιληᾶς ἐφώνησεν ἓν ἀπὸ τοὺς πιστοὺς του·
«σύρε καὶ κτύπα δυνατὰ στῆς Ἀρετῆς τὴν πόρτα
καὶ ἔπες τῆς πῶς ὁ βασιληᾶς θέλει νὰ τῆς ἰμιλήσῃ»
«Ποιὸς εἶναι στὴν πορτίτσα μου, ποιὸς εἶναι στὴν αὐλή μου;
ποιὸς εἶναι στὴν ἀσκάλα μου τὴν μαρμαροστρωμένην;
ἂν εἶναι γιὰ προξενητῆς ἄς ἔλθῃ παρὰ μέσα
κί ἂν ἦναι γιὰ διαβολευτῆς ἄς πάῃ παρὰ ἔξω.
—Προξενευτῆς εἶν', Ἀρετῆ, κί ἦλθε νὰ σοῦ ἰμιλήσῃ·
ὁ βασιληᾶς μ' ἐπρόσταξε καὶ λέγει σ' ἀγαπάει,
δύο λόγια ἀπὸ τὰ χεῖλη σου ἐπιθυμεῖ νὰ πάρῃ.
—Ὁ ἀδερφός μ' ἐμίσευσε σήμερα τὴν αὐγοῦλα
καὶ δὲν ἔμπορῶ νὰ τὸν δεχθῶ γιὰτ' εἶμαι μοναχοῦλα.

Ὁ βασιληᾶς φοβήθηκε τὸ στοίχημα μὴ χάσῃ
ἂν μὲ τὴν Ἀρετοῦσα του τὴν νύκτα δὲν περάσῃ·
καὶ τότες ἀπεφάσισε, δῶρα πολλὰ τῆς στέλνει
ἢ μὲ καλὸ ἢ μὲ κακὸ τὸ βράδυ νὰ τὴν εὔρῃ.

«Ποιὸς εἶναι στὴν πορτίτσα μου, ποιὸς εἶναι στὴν αὐλή μου,
ποιὸς εἶναι στὴν ἀσκάλα μου τὴν μαρμαροστρωμένην;
—Ὁ βασιληᾶς μ' ἐπρόσταξε θὰ ἔλθ' αὐτὸ τὸ βράδυ,
δύο λόγια ἀπὸ τὰ χεῖλη σου ἐπιθυμεῖ νὰ πάρῃ».

Τὰ χέρια τῆς ἐσταύρωσε στῆς σκλάβαις τῆς πηγαίνει·
«σκλάβαις μου καὶ σκλαβίτσαις μου, ποιά ἔναι σκλάβα δική μου,

ποιά ἔναι ἀπὸ ταῖς σκλάβαις μου νὰ κάνῃ τὴν καρδιά μου;
νὰ βάλλω ἔγὼ τὰ ροῦχα τῆς κί ἐκείνη τὰ ἑδικά μου,
νὰ μείνω ἔγὼ στὴν κλίνη τῆς κί ἐκείνη στὴ δική μου;

Ὅσαις σκλάβαις τ' ἀκούσανε ὄλαις ἀρραθυμήσαν·
καὶ μιὰ σκλάβα, μικρόσκαβη, ἐγκαιραγορασμένη·
«ἔγὼ ἔμαι ἀπὸ ταῖς σκλάβαις σου νὰ κάνω τὴν καρδιά σου,
νὰ βάλῃς σὺ τὰ ροῦχα μου κ' ἐγὼ τὰ ἑδικά σου,
νὰ μείνης σὺ στὴν κλίνη μου κί ἐγὼ στὴν ἐδική σου»
Ἀμέσως τὴν ἐστόλισε ἄν τὴν βασιλοπούλα
κί αὐτ' ἔγεινε βασίλισσα κί ἐκεῖν' ἔγεινε δοῦλα.

Καὶ ἔπηγε ὁ βασιληᾶς καὶ ἔμεινε τὴν νύκτα.
Καὶ τὴν αὐγὴ τῆ χαραυγῆ δυὸ ὥραις νὰ ἔξημερώσῃ,
ἔκοψε τὴν πλεξούδα τῆς μὲ τὸ μαργαριτάρι,
κί ἔκοψε τὸ δακτύλι τῆς μὲ τὸ παρανοχάρι,
κί ἀμέσως ἐξεκίνησε καὶ στοὺς παλάτι πάει·
κί ἐπρόσταξε τὸν Γιαννακὸ καὶ φέρανε δεμένο.

Μὰ κείνος ἐλυπήθηκε μόν' γιὰ τὴν ἀδερφή του·
κί ἐζήτησ' ἀπ' τὸ βασιληᾶ χάρι νὰ τοῦ χαρίσῃ,
εἶπε νὰ τὸν περάσουνε ἀπὸ τὴν ἀδερμή του·

«Κύτταξε, σκύλα ἄνομη, ὀχιά φαρμακεμένη,
κύτταξε ποῦ μὲ ἔφερε ἢ ἀτιμιὰ ἢ ἑδική σου.
—Μὰ σύρε, σύρε, Γιαννακὸ, κί ἀμέσως σὲ προφτάνω».

Μπαίνει στὴ μέσα κάμαρα, στὴν ἔξω καμαρίτσα
καὶ ἔντιναι τὸ κορμάκι τῆς ροῦχα τῆς βασιλείας,
βάζει δυὸ σκλάβαις ἀπὸ ἔμπρὸς δυὸ σκλάβαις ἀπὸ ἑπίσω
καὶ τὴ μικρὴ σκλαβίτσα τῆς τὴν πέρνει στοὺς πλευρό τῆς.

«Παραμεράτε, ἄρχοντες κί ὄλο τ' ἀρχοντολόι,
νὰ δῶ κί ἐγὼ τὸν βασιληᾶ, ποτέ μου δὲν τὸν εἶδα.

Τὴν εὐμορφιά τῆς εἶδανε καὶ τῆς προσηκωθήκαν·
τότε πετάχθη ὁ βασιληᾶς μὲ τὸ γιομάτο στόμα·
«Γιὰ δέστε τὴν τὴν ἄνομη καὶ τὴν διαβολεμένη
ποῦ ὄλονυχτις κοιμώμαστε ἄν τῆμερα πουλάκια
καὶ τὴν αὐγὴ τῆς χαραυγῆ δυὸ ὥραις νὰ ἔξημερώσῃ
ἔκοψα τὴν πλεξούδα τῆς μὲ τὸ μαργαριτάρι,
κί ἔκοψα τὸ δακτύλι τῆς μὲ τὸ παρανοχάρι;

—Γιὰ δὲς καὶ τὰ δακτύλια μου κί ἂν λείπη καὶ νυχάρι,
γιὰ δὲς καὶ τῆς πλεξίδες μου κί ἂν λείπη καὶ τριχάρι·
μὲ σκλάβα μου κοιμήθηκες, σκλάβος ἑδικός μου εἶσαι,

(*) Ὁρα Passow σελ. 355 καὶ Ζαμπελίου.

Καὶ ὁ Γιαννακὸς ἐγύρισε καὶ λέει ἄστον βασιλέα
«Πάρε τὴν Ἀρετὴ καὶ σὺ μαζὺ νὰ βασιλεύσης,
γιατ' ἡ τιμὴ τῆς γενναϊκὸς ἀξίζει ἓνα βασίλειο

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ.

συνέλεξε

ΛΟΓΟΛΟΣΙΑ

ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΕΛΘΟΥΣΑΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΕΝ Τῷ ΣΥΛΛΟΓῷ

ΒΥΡΩΝΙ

ΥΠΟ

Δ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ.

(τακτικοῦ προέδρου).

Κύριοι!

Ὀλίγων ἰδεῶν ἢ πραγμάτων ὑπέστη τοσοῦτους διωγμοὺς ὅσῳ ἢ τοῦ πνευματικοῦ συναϊτερισμοῦ. Αἱ παράδοξοι τῆς γεννήσεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτῆς φάσεις, εἰσὶν ἄξιοι προσοχῆς μεγάλης καὶ μελέτης ἐμβριθοῦς. Μόλις ἀναφαίνεται καὶ καταδίωξις αὐστηρὰ ἐγείρεται κατ' αὐτῆς, καταδίωξις ἣτις ἡμῶς συντελεῖ μᾶλλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, εἰς τὴν πρόοδον, εἰς τὴν διαρρύθμισιν τῆς μεγάλης ταύτης ἰδέας, ἢ εἰς τὴν χαλάρωσιν, εἰς τὴν ἐξουδίνωσιν, εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτῆς. Ἐπιτείνεται ἢ καταδίωξις καὶ ἡ ἰδέα τοῦ συναϊτερισμοῦ ἀφανίζεται πρὸς στιγμὴν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀναφαίνεται καὶ πάλιν μᾶλλον ἐπίμονος καὶ μείζονας ἐμβάλλουσα φόβους τοὺς διώκτας αὐτῆς. Διατί ὑπερίσχυσαν οἱ τὴν πραγματώσιν τοῦ πνευματικοῦ συναϊτερισμοῦ ἐπιδιώκοντες; διότι ἡ ἀνθρώπινος φύσις ἐπιζητεῖ ὅτι τῇ ἀπογορεύεται. Διατί; τοῦτο μόνος ὁ Θεὸς γνωρίζει.

Ἀλλὰ τίνες ἦσαν οἱ διώκται τῆς θείας αὐτῆς ἰδέας;

Ἐκεῖνοι, ὧν ἡ ὑπαρξὶς ἀπῆται τὴν μὴ ὑπαρξίν τοῦ συναϊτερισμοῦ, ἐκεῖνοι εἰς ὧν τοὺς βανδαλισμοὺς ἤθελε θέσει τέρμα, ἐκεῖνοι, οἵτινες ἤθελον νὰ δημεύωσι, νὰ φυλακίζωσι, νὰ στερῶσι τὰ τέκνα τῶν γονέων, τὰς συζύγους τῶν συζύγων, χωρὶς νὰ δίδωσι οὐδενὶ λόγον, καὶ οἵτινες προέβλεπον ὅτι διὰ τῆς πραγματοποίησεως τῆς ἰδέας ταύτης ἤθελε παραχθῆ ἡ ἀλήθεια, ἣτις ἤθελον ὑποχρεῶσαι αὐτοὺς νὰ δώσωσι δίκην τῶν πράξεών των. Ὁ πνευματικὸς συναϊτερισμὸς γεννᾶται, βιοῖ καὶ ἀναπτύσσεται ὅπου ὑπάρχει ἐλευθερία. Παράγων οὗτος τὴν ἀλήθειαν ἤθελον εἶσθαι ἀνεκτὴ, ὅπου ἢ τυραννία ἐκτείνει τὸ βροφῶδες κράτος τῆς; Αὕτη ζῆ ἐν τῷ σκότει καὶ ἐν αὐτῇ εὐρίσκει τῆς ὑπάρξεως τὸν λόγον. Δὲν θὰ ἤρνεϊτο ἑαυτὴν, ἀν δὲν καταπολέμων τὴν μητέρα τῆς ἀνθρωπίνης ἀληθείας τὴν συζήτησιν;

Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ἦλθεν ἐποχὴ καθ' ἣν ἢ καταδίωξις ὑπεχώρησεν ἀπέναντι τῆς φιλοσοφίας τῆς ἰδέας καὶ ὁ συναϊτερισμὸς καθιερώθη διὰ νόμου. Ἄλλοτε, ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐν ταῖς σχολαῖς καὶ ταῖς Ἀκαδημαῖς καὶ μέχρι αὐτῶν τῶν συμποσίων, εἶχεν ἀγάγειν ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν συζήτησιν, καὶ οἱ ἐκεῖ πνευματικῶς παρασκευαζόμενοι πολῖται, ἦσαν οἱ ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τῷ Δήμῳ, κραταίουντες τὰς πολιτείας αἵτινες ἐπανελημμένως συνέτριψαν, τὴν εἰσβαλοῦσαν ἐπανελημμένως εἰς τὴν Εὐρώπην βαρβαρότητα.

Ἡ τοῦ 1789 μεγάλη τρικυμία, ἣτις δημιούρει μὲ τὴν ζύμωσιν ἣτις παρατηρεῖται ἐν τῇ φύσει, ὅταν αὕτη παρασκευάζει τὴν δημιουργίαν πλασμάτων, συνέτριψε τῆς τυραννίας τὸ στέλεχος καὶ ἀνεδημιούργησε τὴν πνευματικὴν ἔνωσιν ἐν πᾶσι καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Εἶναι δὲ παράδοξον ὅτι καὶ μέχρι σήμερον ἐτι, ἀπαντᾶται τάξις ἀνθρώπων ὑποβλέπουσα τὸν συναϊτερισμὸν. Ἄλλ' εἶναι τόσον ἀραιὰ ἡ τάξις αὕτη, τόσον τὰ ἐπιχειρήματά της χαλαρὰ καὶ ἡμαυρωμένα, ὥστε ἤθελον ἀδικῆσαι τις τοὺς ἀνεπτυγμένους τῶν ἀνθρώπων, προσπαθῶν νὰ πείσῃ αὐτοὺς περὶ ἀληθείας τοσοῦτω φαινήσ.

Μία ἔμεινε τελευταία τοῖς ἐσχάτοις τοῦτοις καὶ γεγηρακόσι καὶ ἀναπήροις ἀπομάχαις τῶν τυραννικῶν ἰδεῶν, πρόφασις, ὅτι οἱ Σύλλογοι εἶναι μὲν καλοὶ ἀλλ' ὄχι διὰ τοὺς νέους.

Καὶ πρῶτον οἱ Σύλλογοι δὲν καταρτιζονται ἐκ νέων, ἀλλ' ἐκ φοιτητῶν οἵτινες εἰσὶν ὄρμιοι ἤδη ἰκανῶς διὰ τὴν πνευματικὴν ἐταιρίαν καὶ τὴν συζήτησιν· ἀλλ' οὔτε ἐκ φοιτητῶν μόνον καταρτιζονται ὡς μετεχόντων εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῶν τῶν μάλλον ἐν τῇ ἀριστοκρατίᾳ τῶν Γραμμάτων διακεκριμένων καὶ ὄλων τῶν πολιτῶν τῆς ἐπιστήμης, ὧν αἱ διαλέξεις δὲν εἶναι τὸ δευτερεύον τῶν Συλλόγων ἔργων, καὶ ὧν τὰ

ἔργα δὲν εἶναι τὰ ἐσχατά προϊόντα τῆς διανοητικῆς τοῦ τόπου μας παραγωγῆς, παραγωγῆς ἣν οἱ Σύλλογοι προκαλοῦσιν.

Οἱ νέοι ἔπειτα δὲν ζημιῶνται ἐν τοῖς Συλλόγοις συνερχόμενοι, διότι ἐδῶ, τὰς ὥρας, ἀς ἤθελαν καταρροφῆσαι ἡδοναὶ οὐ θεμιταί, ἡδοναὶ ὕλης καὶ καινότητος, ἀσχολοῦσιν εἰς τροφήν πνευματικὴν, χωρὶς ποσῶς νὰ στερῶσι τὴν ἀναγκαίαν μελέτην των, τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου.

Ἡ ἐν ταῖς σωματείσις τούτοις γενομένη ἐργασία οὐδαμῶς εἶναι ἄσχετος εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τὸν σκοπὸν τὸν ἓνα, τὸν δίκαιον, τὸν ποθεινόν, τὸν αἰδιον σκοπὸν τῶν ἀγαθῶν Ἑλλήνων, οὔτε πρὸς τὸ πολίτευμα, οὔτινος ἢ ἀνάπτυξις εἶναι ἐκ τῶν πρωτίστων χρεῶν ἡμῶν. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν μὲν ἐκεῖνον τὸν ἱερώτατον ἔχουσι σχέσιν καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ, ὕλικῶς καὶ πνευματικῶς οἱ Σύλλογοι, διότι μορφώνουσι καὶ συνδέουσι τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς πάσχοντας, πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τοὺς πόθους τῆς πατρίδος, ἀναπτύσσοντες αὐτοὺς νοερῶς, καὶ βοηθοῦντες τὴν ἀνάπτυξιν των· πρὸς τὸ πολίτευμα δὲ, διότι καὶ πόρρω τῶν πολιτικῶν ἀπέχοντες ἐν αὐτοῖς προπαιδεύονται οἱ μετ' ὀλίγον ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀποδιδόμενοι, τὴν παιδείαν τοῦ κοινοβουλευτικῶς πολιτεύεσθαι, τὴν παιδείαν τοῦ ὑπέκκειν τοῖς ἐκ τῆς ψήφου προερχομένοις ἄρχουσι, τὴν παιδείαν τοῦ συζητεῖν πρεπόντως, τοῦ ἐντίμως καὶ ἠθικῶς χρῆσθαι τῇ ψήφῳ ἑαυτῶν καὶ τῶν αὐτοῖς πειθόμενων, τοῦ ὁμιλεῖν καλῶς, τοῦ διακρίνειν τοὺς ἄρχειν δυναμένους, τοῦ ἀρχεσθαι καὶ ἀρχεῖν, ἐν ἐνὶ λόγῳ τὴν μεγάλην τέχνην ἣτις ἐστὶν ἡ βάση τῆς προκοπῆς τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς ἐλευθερίας, βάση ἣτις πρέπει νὰ ὁμολογῶμεν, ὅτι δὲν εἶναι αὕτη ὀμαλὴ λίαν, οὔτε ἐπίπεδος καὶ ἐδραία παρ' ἡμῖν.

Ἄν ἡ συζήτησις κατὰ τὸν Σωκράτην

εἶναι ἡ μήτηρ τῆς ἀληθείας, τῶν συλλόγων ἀσχολία καὶ λειτουργία μόνη, εἶναι ἡ συζήτησις καὶ ὁ λόγος, λειτουργία, ἥτις πρέπει νὰ ἐνισχυθῆ, νὰ εὐρυνθῆ νὰ στερεωθῆ, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς εἰδικὴν τῶν πολιτῶν εὐημερίαν καὶ πρόοδον τῆς πολιτείας. Ἄν τὸ μέγα καλὸν τοῦτο, δὲν εἶναι καὶ κακῶν τιῶν ἀμιγῆς, τοῦτο δηλοῖ ὅτι ὡς ἀνθρώπινον χρῆμα, τελεῖ τὸν φόρον τῆς μοιραίας τῶν ἀνθρωπίνων ἀτελείας. Τὰ κακὰ ὅμως εἰσὶ τόσα πρὸ τῶν καλῶν ἐλάχιστα, ὥστε ἵνα τις ἐπικαλεῖται αὐτὰ πρὸς καταπολέμησιν τῆς προόδου τῶν συλλόγων, πρέπει νὰ πάσχῃ πολλὴν ἔλλειψιν διαγνωστικότητος, καὶ νὰ στερηθῆ τῆς πνευματικῆς ἐκείνης δυνάμεως, δι' ἧς δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐφ' ὑψηλοτέρου καὶ ὀρθοτέρου.

Δυστυχῶς ἂν τὰ τῆς διοικήσεως ἔργα εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστάτων, πρέπει νὰ μὴ λησμονῶμεν, ὅτι εἰς τὰς φυσικὰς καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς, ὡς εἶπεῖν, βεβαιωμένας δυσχερείας, τῆς διοικήσεως παρ' ἡμῖν εἶναι καὶ μία ἄλλη δυσχέρεια, ἡ ἕνεκα ἀτελοῦς τῆς διοικήσεως λειτουργίας ἔλλειψις πείρας διοικουμένων καὶ διοικούντων, ἧς οἱ σύλλογοι δὲν εἶναι ἀμέτοχοι. Διὰ ταῦτα δίδων σήμερον λόγον τῶν ἐμῶν πράξεων κατέχομαι ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς δειλίας, ἵφ' ἧς πᾶς εὐθύνας διοικήσεως ὀφείλων κατέχεται, εὐρισκόμενος ἐναντι ἐκείνων, πρὸς οὓς ὀφείλει λόγον τῶν πράξεών του. Ἐν τούτοις ἀντλῶν θάρρος ὀλίγον ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς Ἐφορίας προθέσεων, προσέρχομαι ἐνώπιον ὑμῶν καὶ καταθέτω τὴν ἐνιαύσιον ἐργασίαν τοῦ συλλόγου, ἐλπίζων ὅτι δὲν θὰ παραγνωρισθῆ τοῦτο ὅτι ἡ ἐφορία, ἧς εἶχον τὴν τιμὴν νὰ προΐσταμαι, εἰργάσθη εἰλικρινῶς καὶ ἀόκνως, ἂν δὲ ὀλίγα ἢ οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ συλλόγου ἐπέτυχε δὲν πταίει διότι εἰργάσθη ἵνα τὸ ἐπιτύχῃ, καὶ ἂν ἀπέτυχεν, ἀπέτυχεν διότι λόγοι ἀνεξάρτητοι τῆς θελήσεώς της

ἐματαίωσάν τῶν εἰλικρινῶν ἐργασιῶν τῆς τὴν καρποφορίαν.

ΠΕΡΙ ΜΕΛΩΝ.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὴν λήξαν περιόδου ἐγγραφέντων μελῶν ἀνέρχεται εἰς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα, ἀριθμὸν πολὺ ὑπέρτερον τοῦ τῆς προπαραελθούσης περιόδου. Ἐὰν ἐπράχθη καλὸν τι ὑπὲρ τοῦ συλλόγου τοῦτο ὀφείλεται ἀναντιρρήτως εἰς τὴν πληθὺν τῶν μελῶν, μελῶν καλῶν, ἀληθῆ τιμὴν περιποιούντων τῷ συλλόγῳ. Τὰ μέλη εἶναι ὁ κύριος μοχλὸς, ἡ θάσις παντὸς συλλόγου, ἡ ἰδέα δὲ, ὅτι ἀπέναντι τῆς πολυχειρείας, τὰ πάντα ἐμπεδοῦνται, εὐρίσκει πλήρη ἐφαρμογὴν, ἐπὶ τῶν συλλόγων. Ἀναλαμβάνουσιν οὗτοι καὶ τελοῦσιν ἔργα, τὰ ὅποια ἐν μόνον ἄτομον, εἶναι ἀδύνατον ν' ἀναλάβῃ· ἐκτὸς δὲ τούτων συνιστῶσι βιβλιοθήκας καὶ ἀναγνωστήρια σπουδαῖα, ἐκδίδουσι περιοδικὰ, καὶ ἰδρύουσιν ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι σχολὰς δι' ὧν διαδίδονται εἰς τοὺς δούλους ἡμῶν ἀδελφούς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Ἐννοεῖται δ' ἐντεῦθεν, ὅτι ὅσῳ πλείονα περιλαμβάνουσιν οἱ σύλλογοι μέλη, τόσῳ ταχύτερον καὶ τελειότερον κατορθοῦσι ταῦτα.

Ἐκ τῶν 180 τούτων μελῶν 39 κατεγράφησαν εἰς τὴν τάξιν τῶν τακτικῶν ἦτοι οἱ κ. κ. Α. Φρα-Βασίλης Δ. Φ. Γ. Φιτάνης Δ. Φαρ. Ν. Γεωργίου, δικηγόρος, Π. Παπαϊωάννου ἰατρός, Μ. Σαπουντζάκης, δικηγόρος, Θ. Μαργαρόπουλος, δικηγόρος, Σ. Γιαννόπουλος, Θ. Μεταξῆς, Ι. Μιτσάκης. Ν. Ντίνος, Γ. Χαλκιόπουλος, Ν. Θεοδώρου, Δ. Σβορώνος, Δ. Κυμπρίτης, Χ. Ἀναγνωστόπουλος, Κ. Κυριαζίδης, Κ. Παμπούκης, Ρ. Πάππας, Μ. Παναγόπουλος, Ε. Χοϊδάς. Ε. Δημητρίτης, Ι. Ράγκος, Α. Μπέτσος. Δ. Ζῶτος, Ι. Σκοῦφος, Π. Μεντσελόπουλος, Β. Οἰκονομόπουλος, Χ. Γιαννόπουλος, Α. Τσατσώνης, Π. Μελισσαρόπουλος, Π. Πετρόπου-

λος, σπουδασταὶ διαφόρων ἐπιστημῶν, Ε. Λάντζ, Γ. Σκανδαλίδης, Γ. Βλαστός, Γ. Βροῦτος, λόγιοι.

Εἰς τὴν τῶν ἐκτάκτων.

Ἡ λόγιος κυρία, Κ. Κεχαγιά. Οἱ εὐπαίδευται ἀξιωματικοὶ τοῦ πυροβολικοῦ ὄπλου Π. Κολοκοτρώνης, Κ. Ἰσχομάχος, Ε. Χατζῆ Πέτρος καὶ Ε. Στρούμπος. Οἱ πολυμαθεῖς καὶ ἐνάρετοι κληρικοὶ Γ. Γιακουμῆς καὶ Χ. Σταματιάδης, ἀρχιμανδρῆται, ὁ κ. Ι. Μοσχονήσιος ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, οἱ κ. κ. Ι. Ε. καὶ Α. Κριεζῆς ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ, οἱ ἀξιότιμοι βουλευταὶ Α. Ρούκης, Α. Βαλέττας καὶ Ι. Σιμόπουλος· οἱ κ. κ. Κ. Μυλωνᾶς καὶ Ν. Νεστορίδης, καθηγηταὶ γυμνασίων, ὁ κ. Α. Σιμόπουλος σχολάρχης καὶ οἱ κ. κ. Β. Βασιλειάδης, Σακελλαρόπουλος, Χατζάρας καὶ Λογοθετόπουλος διδάκτορες τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν.

Εἰς τὴν τῶν ἐπιτίμων·

Οἱ κ. Δ. Βικέλλας, Π. Λουτράρης, Α. Ράλλης, Ι. Ράλλης Α. Μιλιαρέσης, Ν. Νέγγρης, Α. Κυριακὸς καὶ Α. Βαλλιέρης· καὶ οἱ κ. Δε-Γαβριάκ, πρ. τῆς Γαλλίας ὁ ἐλληνοστῆς, Emile Legrand, ὁ ἐν Παρισίοις καθηγητὴς gidel, ὁ αἰδεσιμώτατος Hogg ἐν Νικαίᾳ, οἱ κ. Π. Χαλκιόπουλος, Ν. Ρᾶδος, Κ. Πῶπ, ὁ † ἅγιος Ὑδρας Νεόφυτος, ὁ † ἅγιος Θήρας Ζαχαρίας, ὁ ἀρχίατρος Β. Ὀρσταῖν καὶ ὁ βέης Δ. Ἀριστάρχης, ὁ ἀληθὴς οὗτος πατριώτης, ὅστις ὑπερασπιζόμενος τὰ συμφέροντα τῆς Μ. ἐκκλησίας κατὰ τοῦ σχίσματος τῶν Βουλγάρων, ἐστερήθη εἰς ἡλικίαν 37 ἐτῶν τῶν ὀφθαλμῶν του, ἐκ δολοπλοκίας τῶν τελευταίων.

Εἰς δὲ τὴν τάξιν τῶν ἀντεπιστελλόντων 75.

Ἦτοι οἱ κ. Ε. Ἀντίπας, Παππαζαφειρόπουλος, Τσαγρῆς, Καλλέλης, Α. Διαμαντόπουλος, Ε. Κλάρας, Π. Κανελλόπουλος, Κοσμόπουλος, Ν. Θωμόπουλος, Α. Παναγό-

πουλος, Ε. Ἀσιμακόπουλος, Ε. Χαϊρέτης, Ι. Δάλκος, Δ. Βαρδουιώτης, Γ. Ρούφος, Α. Σαλταφέρης, Σ. Πανόπουλος, Ι. Ζωγράφος, Θ. Βαφειόπουλος, Ν. Μ. Καίρης, Ν. Πασχάλης, Η. Πασχάλης, Υ. Καμπάνης, Γ. Πούμπουρας, Π. Κουβάρας, Β. Μερτικόπουλος, Ε. Μερτικόπουλος, Ε. Τουρνάκης, Α. Στεργιόπουλος, Β. Κωνσταντίνου, Ε. Ἀντωνόπουλος, Κ. Σκαρπέτης, Ι. Παντολέον, Α. Χρυσάνθου, Ε. Σωτηρόπουλος, Α. Ριγόπουλος, Ι. Λουκάς, Π. Καίρης, Κ. Ρουφογάλης, Π. Κούνας, Α. Καίρης, Ι. Κάγκκος, Μ. Νικόπουλος, Κ. Νικολαΐδης, Μ. Μάγκος, Δ. Τομαρόπουλος, Ι. Σπανόπουλος, Β. Γιαννάκος, Ν. Δημόπουλος, Ἰερόδεος Κωστόπουλος, Ι. Χαλκιόπουλος, Μ. Α. Εἰάνθης, Ι. Βότζης, Δ. Κουντουριώτης, Γ. Στυμφαλιάδης, Κ. Ζῶτος, Α. Ζωγράφος, Ν. Γερακάρης, Κωτσάκης καὶ Ι. Τριγγέτας.

Πάντες διδάκτορες διαφόρων ἐπιστημῶν, λόγιοι καὶ ἔμποροι.

Δυστυχῶς ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ χαρῆ ὁ σύλλογος διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοσούτων ἡμῶν συναδέλφων, ὁ θάνατος ἐστέρησεν αὐτὸν πολλῶν μελῶν, χρησίμων καὶ αὐτῷ καὶ τῇ πατρίδι. Καὶ δὴ ἐν ἀρχῇ τῆς περιόδου, θλιβερὰ εἰδήσεις ἤγγειλε τῷ συλλόγῳ τὸν θάνατον τοῦ Σ. Βασιλειάδη. Ὁ δυστυχὴς νέος μεταβάς κατὰ τὸ θέρος εἰς Γαλιαν, ὅπως ἀναπαυθῆ μικρὸν ἐκ τῶν βιοποριστικῶν ἐργασιῶν, εὗρεν ἐκεῖ τὸν θάνατον ἐν ξένη χώρα μακρὰν τῶν συγγενῶν του, μακρὰν τῶν φίλων του. Ὁ σύλλογος τιμῶν τὴν μνήμην τοῦ προσφιλοῦς ἡμῶν ἑταίρου ἐξελέξατο, τὸν μὲν κ. Η. Ποταμιάνον ὅπως ἐκφωνήσῃ ἐπικηδεῖον λόγον, τοὺς δὲ κ. Ι. Μαργαρίτην καὶ Κ. Ξένον, ἐλεγεία· ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος ἕνεκεν ἀσχολεῖων, παρεκάλεσε τὸν Σύλλογον νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τοῦ θλιβεροῦ τούτου καθήκοντος, οἱ δὲ τελευταῖοι ἐξετέλεσαν τὴν ἐντολὴν τοῦ Συλλόγου διὰ δύο ἐλεγείων

προκαλεσάντων την γενικήν επιδοκιμασίαν. Ὀλίγον ἔπειτα, ἀπέθανεν ἐνταῦθα ὁ Γ. Ποταμιάνος, μέλος πολλά ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου ἐργασάμενον· ὁ Σύλλογος ἐν ἐκτάκτῳ συνεδριάσει, ἐνετείλατο τῷ κ. Σ. Δάτσικα νὰ ἐκφωνήσῃ ἐπικθδειον λόγον, καὶ διέταξε πένθος μίᾳ ἐβδομάδῃ. Μετὰ τινὰ χρόνον ἀπεβίωσεν ἐν Μεσσήνῃ τῆς Ἰταλίας ὁ Α. Μωραϊτίνης, ἐπίτιμον τοῦ Συλλόγου μέλος, σπουδαῖος νομομαθής, πρὸς ὃν πολλά ὄφειλεν ἡ πατρίς. Τέταρτον μέλος, οὗ τινος τὸν θάνατον ἐθρήνησεν ὁ Σύλλογος, ἦν ὁ Ἀργεῖος στρατηγὸς Τσόκρης. Τὴν λύπην δὲ τοῦ Συλλόγου ἠξήσεν ἐτι μᾶλλον ἡ ψυχρότης ἢ ἡ δημοσιογραφία τῆς πρωτεύουσος ἐτήρησε περὶ τοῦ θανάτου του. Δὲν εὐρέθη μία ἐφημερίς νὰ χύσῃ ἐν δάκρυ, διὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ὅστις τσακίς ἔχυσε τὸ αἷμά του ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ἴσως τὸ ὄνομα τοῦ γενναίου στρατηγοῦ, συνεδέθη ἐσχάτως μὲ λυπηρὰν τινὰ πολιτικὴν ἀνάμνησιν. Ἄλλ' ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται. Ἡ δὲ δημοσιογραφία ἔπρεπε νὰ λησμονήσῃ τὸ μικρὸν τοῦτο παράπτωμα (ἂν τὸ παράπαν εἶναι τοιοῦτον διότι δὲν εἶναι καθήκον ἐμοῦ νὰ τὸ ἐξετάσω) ἀπέναντι τῶν ἐκδολεύσεων ἃς προσήνεγκον τῇ πατρίδι.

ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ.

Ὁ Σύλλογος συνεδρίασε τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους συνεδριάσεις 63 ἐξ ὧν 25 τακτικὰς καὶ 38 ἐκτάκτους.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 29 Ἰβρίου ἀνεγνώσθη ἡ περὶ θαυμασίου ὄρους, σύντομος ἀλλὰ περιεκτικὴ διατριβὴ τοῦ ἀντεπιστέλλοντος μέλους κ. Ι. Βογιατζῆ. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 20 Ὀβρίου ὁ εὐπαιδευτος ἡμῶν συνάδελφος κ. Ο. Ρέντζος ἀνέγνω τὴν περὶ Οἰκονομικῶν τῶν Ῥωμαίων διατριβὴν του,

προῖόν μελέτης βαθείας καὶ ἐμβριθοῦς. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 31 Ὀβρίου ὁ κ. Φ. Οἰκονομίδης, ἀνέγνω τὸ ἀ. μέρος τῆς σπουδαίας περὶ Ἑλλήν. ποτήσεως διατριβῆς του παραταθείσης ἐπὶ 4 ὅλας συνεδριάσεις. Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ ὁ κ. Οἰκονομίδης διεξελθὼν ὅλας τὰς φάσεις τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως, μετὰ μεγίστης κρίσεως ἐξετάζων πᾶν στάδιον αὐτῆς, ἐξήνεγκε σπουδαῖα συμπεράσματα, ἅτινα δυστυχῶς δὲν δύναμαι ν' ἀναγράψω ἐνταῦθα. Εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς ὀμιλίας του ταύτης, ἀπήγγειλε ποίημα χαρισιατον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Γολιάθ.» Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 3ης Νοεμβρίου, ἄλλο τι μέλος ἀνέγνω, μετὰ φρασιν κεφαλαίων τινῶν τῶν φυλακίσεων τοῦ Σιλβίου Παλίκου, μετὰ βραχεῖαν εἰσαγωγὴν περὶ τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως τῆς Ἰταλίας, εἰς ἣν περιήλθεν αὕτη ὑπὸ τὴν τυραννικὴν διοίκησιν τοῦ Φερδινάνδου. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 7ης Νοεμβρίου, ὁ κ. Φ. Οἰκονομίδης ἀνέγνω τὸ ὄνειρον τοῦ Ἀρόλδου, μελέτην φιλοσοφικὴν. Ὁ δὲ κ. Κ. Ξένος ἀπήγγειλε τὴν Νεφελοκοκυγίαν, ποίημα ὠραῖον, ἐν ᾧ μετὰ χάριτος ψέγει τὴν ἰδέαν τῶν ὀλίγων ἐκείνων οἵτινες ζητοῦσι σῶσαι καὶ καλὰ νὰ καθιερώσωσιν ὡς ὀμιλουμένην γλῶσσαν, τὴν δημῶδη. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 10ης Νοεμβρίου ὁ κ. Σ. Κροκιδᾶς, ἀνέγνω τὸν βίον τῆς Θεοδώρας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διελθὼν συντόμως ἀλλὰ περιεκτικῶς, ὀλόκληρον τὴν ζωὴν τῆς ἐστερμένης αὐτῆς ἑταίρας. Ἐν τῇ ἐπομένῃ συνεδριάσει τῆς 16 Ὀβρίου ὁ κ. Ἀχ. Παράσχος, ἀπήγγειλε τρία ποιήματα του, δύο λυρικά «τὴν προσφώνησιν πρὸς τοὺς νέους,» καὶ «τὸν χορὸν καὶ τὸν τραγουδιστὴν,» καὶ ἐν ἐθνικόν, «τὴν θάλασσαν τῆς Σαλαμίνος,» οὗ ἡ ἀνάγνωσις ἀνέμνησεν εἰς τοὺς ἀκροατὰς τὴν ἐνδοξὸν ἐκείνην μάχην ἣν ἐπέβλεπεν ὁ κραταῖος τῆς Περσίας μονάρχης, ὅστις κατῴρωσε νὰ γράψῃ καὶ δε-

σμεύσει τὴν θάλασσαν!! Ἐπὶ μίαν ὥραν ἡ ζωηρὰ καὶ εὐστροφος τοῦ κ. Παράσχου Μούσα ἐκράτει ἐν τῇ γλυκεῖᾳ ταύτῃ ἀναμνήσει τοὺς πάντας, χειροκροτήματα δὲ, ῥαγδαῖα, εἰλικρινῆ χειροκροτήματα, ὑπεδέχθησαν τὸν προσφιλῆ ποιητὴν κατερχόμενον τοῦ βήματος. Ἐν τῇ ἐπομένῃ συνεδριάσει τῆς 24 Ὀβρίου, ὁ κ. Ι. Μαργαρίτης ἀνέγνω τὸν Πετραλεῖφαν, δρᾶμα ἔμμετρον εἰς πράξεις 5. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος εἶναι φραγκικὴ, καὶ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ἐγράφη ἐν συνεχείᾳ τῆς Μυρίας Δόξᾳ—Πατρί. Ὁ Πετραλεῖφας εἶναι ἀναντιρρήτως ἐν τῶν καλῶν ἔργων τῆς νέας δραματικῆς ποιήσεως. Δι' αὐτοῦ ὁ κ. Μαργαρίτης ἠθέλησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἰδέαν ἣν ἔχει περὶ τῆς ἑλλ. σκηνῆς, τοῦ νὰ συγχωνυθῇ δηλαδὴ ἡ κλασικὴ μὲ τὴν ῥομαντικὴν σχολὴν· ἡ δέσις τοῦ δράματος, εἶναι ἰσχυρὰ, ἡ δὲ κάθαρσις κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης ἀπρόοπτος. Οἱ χαρακτῆρες φυσικοὶ ἰδίως δὲ τοῦ Πετραλεῖφα προσώπου ῥαδιούργου εἶναι κάλλιστα διαγεγραμμένον. Ἐν τῇ ἐπομένῃ συνεδριάσει τῆς 30 Ὀβρίου, ὁ κ. Σ. Γιαννῖπουλος, ἀνέγνω ἐπίτομον ἱστορίαν τῆς πόλεως τοῦ Νευπλίου. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἦν προῖόν μελέτης πολλῆς. Ἐν τῇ ἐπομένῃ τῆς 1ης Δεκεμβρίου ὁ κ. Γ. Χαλκιόπουλος, εἰς ἱστορικὰς καταγινόμενος μελέτας, ἀνέγνω λεπτομερῆ, τῆς κ. Στάελ βιογραφίαν, μετὰ γλαφυρότητος, διεξελθὼν, τὰς περιπετείας τοῦ βίου τῆς ἐξόχου γυναικός. Ἐν τῇ ἐπομένῃ συνεδριάσει τῆς 15 Δεκεμβρίου ὁ κ. Κ. Ἀργυρόπουλος ἀνέγνω σύντομον ἱστορίαν τῆς νήσου Κρήτης. Περιγράφας διὰ βραχέων τὸ κλίμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων τῆς, προέβη ἀφηγούμενος τὰς κατ' αὐτῆς ἐπιδρομὰς ξένων λαῶν, εἶτα προχωρῶν εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν διαφόρων μαχῶν, ἃς ἐποίησαντο οἱ γενναῖοι Κρήτες, φθάνει εἰς τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν καὶ καταστρέφει τὸν λόγον θρηνῶν τὴν

κακὴν αὐτῆς τύχην. Ἐν τῇ ἐπομένῃ συνεδριάσει τῆς 29 Δεκεμβρίου, ὁ κ. Γ. Σαπουτζάκης ἀνέγνω τὸ ἀ. μέρος τῆς Περί Δικαίου καὶ τῶν ἐπισημοτέρων νομοδιδασκάλων, ἐμβριθοῦς διατριβῆς του. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 11 Ἰανουαρίου, ὁ κ. Α. Βυζάντιος ἀνέγνω τὸ πρῶτον μέρος τῆς περὶ Σαπφούς ὀμιλίας του. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτην ὁ καλλιτέχνης αὐτὸς τοῦ λόγου, μετὰ τῆς οἰκειᾶς αὐτῷ γλαφυρότητος διήλθεν ὀλόκληρον τὸν βίον τῆς ἀφελοῦς ποιητρίδος καὶ εἶτα μετὰ βαθείας κρίσεως προέβη εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ὀλίγων ἔργων τῆς ἅτινα δυστυχῶς διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 12 Φεβρουαρίου ὁ κ. Γ. Ἀβραμίδης ὠμίλησε «περὶ γυναικὸς παρ' ὀθωμανοῖς» περιγράφας λεπτομερῶς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν χαρμενίων, ἐν αἷς κατακλείονται τὰ δυστυχεῖ ἐκεῖνα πλάσματα, καταρώμενα τὸν Μωάμεθ τὸν αἴτιον τῆς φυλακίσεώς των ταύτης. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 23 Ἰανουαρίου, ὁ κ. Γ. Χαλκιόπουλος μετὰ μικρὰν εἰσαγωγὴν ἀπήγγειλε πανυγηρικόν τινα τοῦ μακαρίτου Τερτσέτη λόγον, ὃν ὁ δυστυχὴς ποιητὴς, ἐπρόκειτο ν' ἀπαγγεῖλῃ τὴν 25 Μαρτίου εἰ μὴ ὁ θάνατος ἀπέκοπτε τῆς ζωῆς του τὸ νῆμα. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 26 Ἰανουαρίου ὁ κ. Ἀναγνωστόπουλος, ἀνέγνω τὴν περὶ Τεγαίας καλὴν διατριβὴν, περιγράφας συντόμως μὲν ἀλλὰ περιεκτικῶς πάντα τὰ ὑπάρχοντα καὶ ὑπάρχοντα ἐν Τεγαίᾳ καλλιτεχνικὰ ἔργα. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 5 Φεβρουαρίου ὁ κ. Α. Καντακίδης ἀνέγνω τὴν περὶ Θαλασσιῶν ἀλάτων τερπνὴν καὶ ὠραίαν πρωτότυπον διατριβὴν του. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 5 Μαρτίου, ὁ κ. Α. Βυζάντιος ἐπεράτωσε τὴν περὶ Σαπφούς ὀμιλίαν του. Ἐν τῇ ἐπομένῃ συνεδριάσει ὁ κ. Θ. Μεταξᾶς, ὠμίλησε περὶ Ἑλλήν. ἐπαναστάσεως καὶ Α. Μεταξᾶ. Ἐν ἡ συνεδριάσει τῆς 13 Μαρτίου, ὁ κ. Φ.

Λούζης ἀπήγγειλε διαφόρους αὐτοῦ ποιήσεις. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 27 Μαρτίου ὁ κ. Κ. Ὀρσταῖν ἀνέγνω ἐμβριθῆ διατριβήν, περὶ τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 30 ὁ κ. Ι. Μιτσάκης ὠμίλησε συντόμως ἀλλὰ μετὰ πολλῆς κρίσεως περὶ τοῦ ἐξόχου ῥήτορος Μιραβώ. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 6 Ἀπριλίου ὁ κ. Ν. Ντίνος ἀνέγνω τὴν μετὰ βαθυτάτης κρίσεως περὶ Ἀρχαίας Ἑλλάδος γεγραμμένην διατριβὴν του.

Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 17 Ἀπριλίου ὁ κ. Ο. Ῥέντζος, ὠμίλησε περὶ τοῦ βίου τῶν τριῶν μεγάλων ἱστορικῶν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, Θουκυδίδου, Ἡροδότου καὶ Ξενοφώντος. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 19 Ἀπριλίου ὁ κ. Κ. Κυριαζίδης ἀνέγνω τὴν περὶ Κορίνθου ὠραίαν διατριβὴν του. Ἐν τῇ ἐπομένῃ δὲ συνεδριάσει ὁ κ. Κ. Παμπούκης ἀνέγνω τὴν ἐπίσης ὠραίαν περὶ Περικλέους διατριβὴν του.

ΠΕΡΙ ΕΟΡΤΩΝ.

Ὁ Σύλλογος δύο κατ' ἔτος τελεῖ εορτάς, τὴν τῆς 25 Ἰουλίου ἐπέτειον τῆς συστάσεώς του, καὶ τὴν τῆς 25 Μαρτίου. Ἀμφότεραι αἱ εορταὶ αὐταὶ ἐτελέσθησαν κατὰ τὴν παρελθούσῃν περίοδον λίαν ἀξιοπρεπῶς· καὶ ἐν μὲν τῇ α'. ἀπήγγειλε λόγον σπουδαιότατον ὁ ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγθεὶς κ. Ι. Ἀργυριάδης καὶ ποίημα ὠραῖον ὁ λόγιος ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ κ. Χ. Χρυσοβέργης ἐν δὲ τῇ β'. ὁ κ. Α. Βυζάντιος λόγον διεγείραντα τὸν ἐνθουσιασμὸν πάντων, ἐν ᾧ ἐξυμνήσας τὰς ἀθανάτους πράξεις τῶν ἡμετέρων προγόνων μετὰ λεπτότητος ἐψέξε καὶ τὰς πολιτικὰς ἐκείνας παρεκτροπὰς αἵτινες συνεχίζουν τόσῳ τὴν κοινωνίαν ἡμῶν, καὶ συνετάρασσον τὴν πολιτείαν οὐχὶ ἀκινδύνως. Κατόπιν τοῦ κ. Βυζαντίου ἀπήγγειλε ποίημα πλήρες ἐν-

νοίας ὁ πατὴρ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου κ. Θ. Ὀρφανίδης. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς συνεδριάσεις ταύτας παρήσαν πάντες οἱ παρ' ἡμῖν ἐξέχοντες ἄνδρες.

ΠΕΡΙ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

Τὰ ζητήματα ἐφ' ὧν ἐπέστησεν ἰδίως τὴν προσοχὴν του ὅτε Σύλλογος καὶ ἡ ἐφορία, εἶναι τὰ ἑξῆς·

Πρῶτον καθήκον αὐτῆς, ἐθεώρησεν ἡ ἐφορία ἅμα ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά της, καὶ ζήτησιν παρὰ τῆς Σ. κυβερνήσεως, τὴν ἀδειαν ν' ἀναλάβῃ ὁ Σύλλογος τὴν διδασχὴν τῶν καταδίκων καὶ ὑποδίκων, συμφώνως πρὸς τὴν κατὰ τὴν παρελθούσῃν περίοδον γενομένην ἀπόφασιν τοῦ Συλλόγου. Ἐπὶ τούτῳ ὑπέβαλεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν αἴτησιν. Τὸ ὑπουργεῖον ὑπέβαλε τὴν αἴτησιν ταύτην εἰς ἐπιτροπὴν συνισταμένην ἐκ τῶν κ. νομάρχου Ἀττικῆς, τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας (ἀν δὲ μ' ἀπατᾶ ἡ μὴ μὴ) καὶ τοῦ Γ. Γραμματέως τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν ἧτις σκεφθεῖσα ἐπ' αὐτῆς τὴν ἀπέριψεν ὡς ἀπραγματοποίητον. Τοῦτο ἐλύπησε τὸν Σύλλογον, φέροντα τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ ἔργον παρεῖχε μὲν δυσχερείας, ἀλλ' οὐκ ἦν ἀκατόρθωτον.

Ἡ ἐφορία ἐν τινι συνεδριάσει αὐτῆς, ἀπεφάσισε ν' ἀποταθῇ πρὸς διαφόρους ἀρχὰς καὶ ἰδιώτας, ὅπως κατορθώσῃ ν' ἀποκτήσῃ ὁ Σύλλογος ἐν οἰκίῳ πεδον διὰ δωρεᾶς, καὶ οἰκοδομήσῃ κατὰ τὴν ἀνάγκην, εἰς ἐνοίκιον τοῦ ὁποῦ ἀλίσκει τὸ πλεῖστον τῶν ἐτησίων προσόδων του. Καὶ δὴ ἀπετάθη κατ' ἀρχὰς πρὸς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Ἀθηναίων ὅπερ ἀπεφάσισε νὰ παραχωρήσῃ ὁ δῆμος ἐν τοιοῦτον τῷ Συλλόγῳ. Ὁ κ. δήμαρχος ὅμως ἐβεβαίωσε τὴν ἐφορίαν ὅτι ὁ δῆμος Ἀθηναίων δὲν ἔχει οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς ἰδικὴν του. Κατόπιν ἡ ἐφορία, ἀπετάθη πρὸς τὴν Μοῆν τῶν Ἀσωμάτων ἧτις χάριν εἰς τὰς ἀόκνους ἐνεργείας τοῦ ἀξιοτίμου νομάρχου Ἀττικῆς κ.

Δρακοπούλου, πρὸς ὃν ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Συλλόγου ἔσται ἀναλλοίωτος, ἐδώρησεν αὐτῷ οἰκίῳ πεδον πλησίον τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν, ἐκ μέτρων 1400 Ἐνθυμούμαι ἐτι τὴν χαρὰν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν μελῶν! Καὶ εἶχον δίκαιον. Τὸ ἔργον εἶχε περατωθῆ δὲν ὑπελείπετο ἢ ἡ ἐγκρισὶς τῆς δωρεᾶς ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας, τοῦ ὑπουργείου δὲ τούτου πρόστατο ὁ κ. Δ. Ῥάλλης μέλος ἔκτακτον τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου. Ὁ πρόεδρος τοῦ Συλλόγου ἐπεσκέφθη τὸν κ. ὑπουργὸν ὅστις ὑπεσχέθη αὐτῷ τὴν ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργείου ἐγκρισὶν τῆς δωρεᾶς. Φαντασθῆτε ἤδη τὴν ἀπορίαν καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐφορίας καὶ τοῦ Συλλόγου, ὅταν μετὰ τινος ἡμέρας ὑπάλληλος τῆς νομαρχίας τὸν εἰδοποίησεν ὅτι τὸ ὑπουργεῖον ἠκύρωσε τὴν πρὸς τὸν Σύλλογον δωρεάν τῆς Μοῆς, καὶ διέταξε τὴν αὐθροεὶ ἐκποίησιν τοῦ οἰκοπέδου. Οὕτω δὲ ὁ Σύλλογος ὑπέστη ζημίαν μεγάλην, καὶ τῆς ζημίας ταύτης πρόξενος ἐγένετο ἐν τῶν μελῶν του.

Ἡ ἐφορία δι' αἰτήσεώς της ἐζήτησε παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν τὴν ἐγκρισὶν τῆς συστάσεως τοῦ Συλλόγου μας. Ὁ δὲ κ. Βούλγαρης προθύμως (ἐφ' ᾧ καὶ εὐγνωμονοῦμεν αὐτῷ) προὐκάλεσε βασιλ. διατάγμα δι' οὗ ἐνεκρίθη ἡ σύστασις αὐτοῦ.

Δ'. Ὁ Σύλλογος ἠσυχολήθη ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν σπουδαίαν περὶ ἀναγνωστηρίου πρότασιν τοῦ κ. Γ. Χαλκιοπούλου, διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ὁποίας ὑπέσχετο τὴν κατάρτισιν τελείου ἀναγνωστηρίου. Μετὰ μακρᾶς συζητήσεως ἡ πρότασις ἐγένετο δεκτικὴ. Συζητηθέντων δὲ τῶν πλείστων κεφαλαίων τοῦ σὺν τῇ προτάσει ταύτῃ ὑποβληθέντος κανονισμοῦ τοῦ ἀναγνωστηρίου, παρεπέμφθησαν τὰ λοιπὰ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ κανονισμοῦ τοῦ Συλλόγου, οὐ μέρος θέλει ἀποτελέσειν ἢ πρότασις αὐτῆ.

Ε'. Συνεζήτη ἐν ἐπὶ μακρὸν ὁ Σύλλογος τὴν ἀπὸ τῆς παρελθούσης περιόδου, εἰσαχθεῖσαν παρὰ τινος μέλους πρότασιν, περὶ συστάσεως ἱστορικοῦ διαγωνίσματος καθ' ὃ νὰ κρίνωνται ἔργα ἀφορῶντα τοὺς βίους τῶν κατὰ τὸ 21 διαπρεφάντων ἀνδρῶν, καὶ ἱστορικὰ ὑπομνήματα, περὶ τῆς Στρατιωτικῆς Οἰκονομικῆς καὶ Θερησκευτικῆς καταστάσεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Σύλλογος μετὰ μακρᾶς συζητήσεως ἀπέριψε τὴν πρότασιν ταύτην. Τελευταῖον συνεζήτηθη ἡ περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ κανονισμοῦ πρότασις τοῦ κ. Ζησίου. Μετὰ μακρᾶς ἀμφισβητήσεως ὁ σύλλογος ἐδέχθη ὅτι ὁ κανονισμὸς ἔχει ἀνάγκην ἀναθεωρήσεως, καὶ ἐξελέξατο πενταμελῆ ἐπιτροπὴν, εἰς ἣν ἀνέθηκε τὴν σύνταξιν νέου κανονισμοῦ.

ΠΕΡΙ ΕΞΕΛΕΓΕΩΣ.

Προκειμένου περὶ ἐκλογῆς τῶν μελῶν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς, διεσπάρη ἐν τῷ Συλλόγῳ φήμη, ὅτι ἐν τῷ ταμείῳ ὑπάρχει κατάχρησις. Δὲν ἦτο δύσκολον νὰ εὐρεθῆ ὁ διασπείρων τὰς διαδόσεις ταύτας. Πάντες τὴν ἐνόησαν ἦτο ἐν μέλος οὐτινος ἢ πρὸς τὸν Σύλλογον ἐχθρική διαγωγή ἦν ἀπὸ πολλοῦ γνωστή. Ὁ κ. Δάτσιος ταμίας τοῦ Συλλόγου καὶ τοῦ Περιδικοῦ, πρὸς ὃν ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ Συλλόγου ἦν ἀπεριόριστος, παρεκάλεσε τὸν σύλλογον, ἵνα μέρος τῆς ῥηθείσης ἐπιτροπῆς ἀποτελέσῃ καὶ ὁ κ. Γ. Ἀβραμίδης, νέος φοιτητὴς ἐκ Κ/πόλεως ὁστις ἐθεωρήθη πατὴρ τῆς φήμης τῶν καταχρήσεων ἐν τῇ διαχειρίσει τοῦ Περιδικοῦ. Ὁ σύλλογος ἐδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην, καὶ οὕτως ἡ ἐξελ. ἐπιτροπὴ ἀποτελέσθη ἐκ τῶν κ.κ. Γ. Ἀβραμίδου, Ν. Τζίνη, φίλου τοῦ πρώτου, καὶ τοῦ κ. Χαλκιοπούλου. Ἐκ τῆς πρώτης συνεδριάσεως ὁ κ. Χαλκιοπούλος ἠννόησεν ὡς ἐβεβαίωσε κατόπιν τὸν σύλλογον, ὅτι ἦσαν λίαν ὑποπτοὶ αἱ προθέ-

σεις τοῦ κ. Ἀβραμίδου, ἀξιούντος, ἵνα αὐτὸς μὲν λάβῃ τὴν ἐξέλεγχξιν τοῦ ταμείου τοῦ συλλόγου, ὁ κ. Τζίνης τοῦ ταμείου τοῦ περιοδικοῦ καὶ ὁ κ. Χαλκιοῦπουλος τὴν ἐξέλεγχξιν τοῦ Ἀναγνωστηρίου, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῶν ἐργασιῶν ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν, νὰ υπογράψωσιν οἱ λοιποὶ ἀσυζητηταί. Ὁ κ. Χαλκιοῦπουλος ἀντέστη, εἰπὼν ὅτι δὲν υπογράφει τυρλοῖς ὄμμασιν. Ὁ κ. Ἀβραμίδης προσεποιήθη ὅτι ὑπεχώρει εἰς τὴν εὐλογον ταύτην παρατήρησιν καὶ μετὰ παρέλευσιν 8 ἡμερῶν περατῶναι τὴν ἐξέλεγχξιν, χωρὶς νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ταμείου οὐδὲν σχετικὸν ἔγγραφο, οὐδεμίαν ἀπόδειξιν δικαιολογούσαν τὰς δαπάνας. Εἰς τὴν ἐξέλεγχξιν του ὁμῶς ὡς πρὸς τὴν διαχείρησιν τοῦ Περιοδικοῦ ἐτήρησε τὴν ἐξῆς τάξιν καὶ τὸ ἀκόλουθον σύστημα ὑπολογισμοῦ. Ἀ' Ἐξεδόθησαν φυλ. Βύρωνος τόσα, εἰς συνδρομη-

ταὶ τόσοι, λαβόντες φυλλάδια τόσα, ὑπέρχουν εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ συλλόγου τόσα, ἄρα τὰ ὑπόλοιπα ὑπεξήρουν ὁ Ταμίας». Διὰ τοιούτων δὲ, βαινῶν συλλογισμῶν πᾶν ὅ,τι ἐλλείπει θεωρεῖ ἔλλεμμα χωρὶς νὰ ζητήσῃ νὰ μάθῃ ποῦ διετέθη.

Ῥητότερον. Ὁ κ. Ἀβραμίδης εἶπεν εἰς τὴν ἐξέλεγχξιν τοῦ περιοδικοῦ, ἐξεδόθησαν δέκα φυλλάδια ἀνὰ χίλια ἀντίτυπα, δέκα χιλ. τεύχη. Εἰς συνδρομηταὶ 390, λαβόν ἀνὰ δέκα ἕκαστος 3,900 τεύχη εἰς εἰς τὴν ἀποθήκην 3099 τεύχη, ἄρα μέχρι τῶν 40,000 ἐλλείπουσι τεύχη τρισχίλια πρὸς δραχ. μίαν ἕκαστον δρ. τρισχίλια. Ὁ Ταμίας λοιπὸν κατεχρήσθη δρ. 3000.

(ἀκολουθεῖ)

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Ἐκ τῶν πολλῶν παροραμάτων τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ ὁ 4. Σολομῶς διορθοῦμεν τὰ ἐξῆς·

Ἐν σελ. 200 στήλῃ 4. ἀντὶ περιλίκα ἀνάγνωθι περιλίκα.

Ἐν τῇ μεταφράσει τῶν στίχων παρελείφθη μετὰ τὸν τὰ «σπλάγχχά του τὰ πατριὰ κλπ. ὁ ἐξῆς·

«ἐκρέοντα τοῦ στήθους του βλέπει τὰ αἵματά του» καὶ ἀνωτέρω ἀντὶ «κ' ἐνῶ τὸ αἷμα κλπ.» ἀνάγνωθι «ἐνῶ τὸ αἷμα κλπ.»

Ἐν σελ. 201 στήλῃ 6'. ἀνάγνωθι ἀντὶ πάντες, πάρετες.

Ἐν σελ. 202 στήλῃ 4. ἐγήμεν ἀντὶ ἐγείμεν, λεοττῆ ἀλοπεκῆ. ἀντὶ λεοττῆ, ἀλοπεκῆ.

Ἐν σελ. 203 ἐν τῇ ὑποσημειώσει ἀνάγνωθι ἀδελφιδός, ἀντὶ ἀδελφός.

Ἐν σελ. 208 στήλῃ 4. ἀνάγνωθι ἀπαθαρατίση ὑψηλοτέρας, ἀντὶ ὑψηλοτέρους κλπ.